

**TURUN
YLIOPISTO**
Kauppakorkeakoulu

Odotettavissa olevat luottotappiot yritysten luottokelpoisuuden arvioinnissa

Erityistarkastelussa IFRS 9 Rahoitusinstrumentit -standardi

Liiketaloustiede, laskentatoimen- ja
rahoituksen pro gradu -tutkielma

Laatija:

Emma-Inkeri Pösö

Ohjaaja:

KTT Erkki Vuorenmaa

22.5.2022

Pori

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Laskentatoimi ja rahoitus

Tekijä: Emma-Inkeri Pösö

Otsikko: Odotettavissa olevat luottotappiot yritysten luottokelpoisuuden arvioinnissa. Erityistarkastelussa IFRS 9 -Rahoitusinstrumentit standardi

Ohjaaja(t): KTT Erkki Vuorenmaa

Sivumäärä: 87 sivua + liitteet 1 sivua

Päivämäärä: 22.05.2022

Vuonna 2018 käyttöön otettu IFRS 9 Rahoitusinstrumentit -standardi muutti merkittävästi pankkien luottotappiovarauksien kirjanpitokäsittelyä. Uusi IFRS 9-standardi korvasi aiemmin käytössä olleen IAS 39 -standardin, ja samalla otti käyttöön tulevaisuuteen suuntautuvat odotettavissa olevat luottotappiovaraukset. Uusi laskenta joutui erityiseen testiin COVID 19 -pandemian aikana.

Standardin ollessa uusi, ei sitä ole laajamittaisesti vielä tutkittu. Aiempi akateeminen kirjallisuus keskittyy vahvasti standardimuutoksen tarkastelemiseen tilinpäätöksen tulkitsijan näkökulmasta, tai standardin yksityiskohtien matemaattiseen mallinnukseen. Aiemmassa tieteellisessä tutkimuksessa on merkittävä aukko standardimuutoksen vaikutuksessa pankkien luotonantoon ja luottoriskin hallintaan. Luotonannon ja luottoriskin hallinnan keskiössä on luottokelpoisuuden arviointi.

Tutkielman lähtökohtana oli tarkastella standardimuutosta pankin näkökulmasta ja tuoda se osaksi käytäntöä pankeissa. Tämän tutkimusaukon täyttämiseksi tämän tutkimuksen tavoitteena oli osoittaa IFRS 9 -standardin vaikutus luottokelpoisuuden arviointiin ja rakentaa prosessimalli, jonka avulla pankeissa voidaan johtaa odotettavissa olevia luottotappioita.

Tutkielma toteutettiin konstruktiivisella tutkimusotteella ja aineisto kerättiin teemahaastatteluin. Tutkielman tuloksena esitetään IFRS 9 -standardin mukainen prosessikuvaus, jonka avulla pankit voivat johtaa odotettavissa olevia luottotappioita ja lisätä standardiin liittyvää osaamista pankissa. Teoreettisena antina voidaan osoittaa, että luottokelpoisuuden arvioinnissa tulisi huomioida muuttunut standardi ja luottokelpoisuuden arviointia tulisi mukauttaa vastaamaan uuden standardin yksityiskohtia.

Avainsanat: Odotettavissa olevat luottotappiot, IFRS 9, ECL, luottokelpoisuuden arviointi.

SISÄLLYS

1	Johdanto	6
1.1	Odotettavissa olevat luottotappiot ja luottokelpoisuus	6
1.2	Käytännön tavoitteet ja tarve tutkielmalle	8
1.3	Tutkielman tavoitteet ja rajaukset	9
1.4	Tutkimusote ja -metodi	11
1.5	Tutkielman rakenne	13
2	Yrityspankkitoiminta	14
2.1	Säätely ja valvonta	15
2.2	Riskienhallinta	18
2.3	Luottoriskit ja järjestämättömät luotot	19
2.4	Luottokelpoisuuden arviointi	21
3	Kansainväliset tilinpäätöskäytännöt	28
3.1	Siirtymä IAS 39 -standardista IFRS 9 -standardiin	29
3.2	IFRS 9 Rahoitusinstrumentit – standardin keskeisimmät elementit	33
3.3	Odotettavissa olevat luottotappiot	37
3.3.1	Maksukyvyttömyyden todennäköisyys	44
3.3.2	Tappion osuus maksukyvyttömyyden hetkellä	46
3.3.3	Vastuun määrä maksukyvyttömyyden hetkellä	47
3.3.4	Makroekonomiset muuttujat ja skenaarit	47
4	Odotettavissa olevat luottotappiot osana luottokelpoisuuden arviointia	50
4.1	Siirtymä IAS 39 -standardista IFRS 9 -standardiin pankissa	50
4.2	Odotettavissa olevat luottotappiot portfolion hallinnassa	53
4.3	Luottopäätös asiakasrajapinnassa	55
4.4	Asiakkuuksien johtaminen	62
4.5	Luottokelpoisuuden arviointiprosessi odotettavissa olevien luottotappioiden näkökulmasta	64
4.6	Toimeenpano pankissa	69
5	Johtopäätökset	71

5.1 Tutkielman anti akateemiselle kirjallisuudelle	71
Lähteet	77
Liitteet	87
Liite 1. Haastattelurunko	87

KUVIOT

Kuva 1 Liiketaloustieteen tutkimusotteet (mukaellen Kasanen ym. 1991, 317.)	12
Kuva 2 Aikajana IAS 39 muutoksesta kohti IFRS 9 -standardia (mukaellen Pucci & Skærbæk 2020, 1–6.)	31
Kuva 3 Rahoitusinstrumenttien luokittelu IFRS 9 -standardin mukaan (Sundvik ym. 2016, 8.)	34
Kuva 4 Odotettavissa olevien luottotappioiden vaiheittaiset kirjaukset (mukaellen Edwards 2016.)	39
Kuva 5 Luottokelpoisuuden arviointiprosessi	65
Kuva 6 Luottokelpoisuuspyramidi	68

TAULUKOT

Taulukko 1 Luottokelpoisuuden arviointikriteerit	26
Taulukko 2 Merkittävä luottoriskin lisääntyminen mukaellen Beerbaum & Ahmad (2015, 6)	42
Taulukko 3 Yhteenveto laskennan komponenteista	49
Taulukko 4 Tutkielman keskeisimmät tulokset	75

1 Johdanto

1.1 Odotettavissa olevat luottotappiot ja luottokelpoisuus

Pankkien keskeisin toiminto on luotonmyöntäminen. Luoton myönnyllä tarkoitetaan sopimusta asiakkaan ja pankin välillä, joka synnyttää saamissuhteen eli esimerkiksi rahavelan. Jokaisesta myönnetystä luotosta syntyy puolestaan mahdollisuus luottoriskille. Luottoriski on riski sille, että rahoitusinstrumentin sopimusosapuoli ei täytä velvoitteitaan ja aiheuttaa pankille näin taloudellisen tappion. Jokaisella luottopäätöksellä on vaikutus pankin talouteen, ja menetysten välttämiseksi luottopäätösprosessin on oltava hyvin laadukas ja tarkka. Pankkien on erittäin tarkasti arvioitava myöntämiensä luottojen kannattavuutta. Huolimatta päätöksentekoprosessin korkeasta laadusta ja tarkasta arvioinnista, on aina kuitenkin olemassa riski, että myönnetty luotto johtaa menetyksiin ja niin sanottu luottoriski realisoituu. Tällöin pankki kokee taloudellisen tappion ja joutuu tekemään kirjanpitoonsa luottotappiovarauksen. Tärkein instrumentti, jota pankki käyttää hyväkseen luottopäätösprosessin aikana päättääkseen luoton myöntämisestä, on velallisen luottokelpoisuus ja tämän arviointi. (Engelmann & Pham 2020, 92.)

Riskienhallinnan kautta pankit pyrkivät minimoimaan luottojen myönnessä aina läsnä olevan mahdollisuuden luottoriskille. Hyvät luottopäätökset edellyttävät mahdollisten hyötyjen, kustannusten ja riskien tasapainottamista. Riskien laskeminen ei ole yksinkertaista, koska riskien arviointiin liittyy lähes poikkeuksetta subjektiivisia tekijöitä. Riskin ennustaminen kohdistuu aina tulevaisuuteen ja tulevaisuuden ennustaminen on riippuvaista ajankohdasta ja subjektiivisesti mitatuista muuttujista. Riskien hallinnalla ei pyritä riskien täydelliseen estämiseen, vaan niiden ottamisen tietoisuuteen. Pankit, joiden riskienhallinta on edistynyttä pystyvät ennakoimaan haitallisia muutoksia tulevaisuudessa ja näin saamaan kilpailuetua. (Raghavan 2003, 851; Bruns & Fletcher 2008,6.) Jotta pankki voi hallita luottoriskejään, tulee luotonmyöntöprosessi ja sen osatekijät ottaa erityiseen tarkasteluun.

Covid-19-pandemia, ja sen vaikutukset talouteen, tulivat kaikille yllätyksenä, eikä tämän kaltaista maailmanlaajuisia kriisiä ollut mahdollista ennakoita aiempia luottoriskejä laskettaessa. Samoin vuoden 2008 finanssikriisi yllätti markkinat ja sen ennusmerkkejä ei ollut havaittavissa sen hetkisten kirjanpitokäytäntöjen valossa. Kirjanpitokäytäntöjen tulisi pystyä tunnistamaan ja ennakoimaan kriisit. (Arnold 2009, 806–809.) Finanssikriisin aikana ja sen jälkeen useat toimijat nostivat esille erityisesti luottotappioiden tunnistamisen puutteet ja niiden osoitettiin olevan yksi juurisyy kriisin

syntymiselle. Erityiseksi ongelmaksi osoitettiin rahoitusinstrumenttien arvostus. Esimerkiksi G20¹, Baselin pankkivalvontakomitea ja vakausneuvosto kritisoivat pankkisektorin kirjanpitoikäytäntöjen ja tilinpäätösnormien hidasta reagointia luottokannan laadun heikentymiseen. Silloisten tilinpäätöskäytäntöjen koettiin olevan prosyklisiä eli niiden sanottiin tukevan rahoitusjärjestelmän taipumusta tehostaa suhdanteita. Rahoitusjärjestelmä tehostaa luotonantoa noususuhdanteessa ja supistaa sitä puolestaan laskusuhdanteessa. (Edwards 2014, 13–15.)

Yritysten kirjanpito ei ole staattista, vaan se muuttuu yhteiskunnassa tapahtuvien sosiaalisten ja taloudellisten muutosten, kuten esimerkiksi maailmanlaajuisten kriisien, rinnalla. Kun maailman taloudessa kohdataan merkittäviä muutoksia, kuten esimerkiksi talouskriisi, tulee myös raportointikäytäntöjä tarkistella ja tarvittaessa kehittää. (Himick & Brivot 2018; Pucci & Skærbæk 2020; Chapman ym. 2009.) Finanssikriisi käynnistikin tapahtumaketjun, jonka seurauksena vuonna 2014 julkistettiin uusi IFRS 9 Rahoitusinstrumentit -standardi². Uuden standardin tarkoituksena oli kehittää luottolaitosten tilinpäätösstandardeja, jotta todelliset luottokannan riskit ja todellinen arvo voitaisiin tunnistaa. Uuden standardin myötä otettiin vuonna 2018 alkavilla tilikausilla käyttöön tulevaisuuteen suuntautuva laskenta luottotappiovarauksissa. Aiemmin noudatetun IAS 39 -standardin³ mukaan arvonalentumisia kirjattiin luottoihin vain, jos niistä oli saatavilla objektiivista näyttöä alkuperäisen kirjaamishetken jälkeen. IAS 39 myös esti välittömien tappioiden tunnistamisen, sillä sen mukaan rahoitusvarat tuli arvostaa alkuperäiseen käypään arvoon, eikä sen mukaan arvonalentumiset voi perustua ennakoituihin tuleviin tapahtumiin. (Pucci & Skærbæk 2020, 1–6.; Gomaa ym. 2019, 309–314.) Uuden rahoitusinstrumenttistandardin kautta katsetta pyrittiin siis kääntämään entistä enemmän tulevaisuuden ennakointiin.

Useiden tutkimusten pohjalta voidaan todeta, että siirtymä vanhasta kirjaustavasta uuteen on kiistatta tarpeellinen ja hyödyllinen muutos tilinpäätöksen tulkitsijan näkökulmasta. (ks. esim. Giner & Mora 2019; Beatty & Liao 2021; Gomaa ym. 2019.) Standardin ollessa tuore, ei sen todellisia vaikutuksia ole kuitenkaan voitu vielä laajasti tutkia akateemisessa ympäristössä. Tähän mennessä tehdyt tutkimukset odotettavissa olevien luottotappioiden johtamiseen ja niiden kirjauksiin liittyen ovat keskittyneet lähes poikkeuksetta tilinpäätöksen tulkitsijan näkökulmaan. Tutkimukset on tehty

¹ G20 huippukokoukseen kuuluvat maat, jotka muodostavat maailman bruttokansantuotteesta noin 90 %. G20 maiden huippukokousten on tarkoitus etsiä ratkaisuja globaaleihin ongelmiin. (Euroopan Komissio 2021.)

² IFRS standardit (International Financial Reporting Standards) ovat kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja, jotka ovat tarkoitettu sovellettavaksi käyttöön taloudellisessa raportoinnissa ja tilinpäätöksissä. IFRS 9 -standardi ja muutokset verrattuna aiempaan standardiin analysoidaan luvussa 3.2 (IFRS Foundation 2021, 31.)

³ IAS 39 on IFRS 9-standardia edeltänyt ”Rahoitusinstrumentit: Kirjaaminen ja arvostaminen” -standardi. Standardin keskeisimmät elementit esitellään luvussa 3.2.1

huomioiden sijoittajia ja muita mahdollisia tahoja, jotka arvioivat yrityksen nykyistä ja tulevaisuuden tilaa. Nykyinen akateeminen kirjallisuus ei ole laajamittaisesti tutkinut standardimuutoksen vaikutuksia pankkien näkökulmasta tai osoittanut tarvetta pankkien toiminnan kehittämiseksi uuden standardin valossa.

Lisäksi, tähän mennessä IFRS 9 -standardiin liittyvät tutkimukset ovat keskittyneet lähes ainoastaan muutoksiin kirjanpitokäytännöissä ja kirjausmuutosten vaikutuksiin tilinpäätöksen eriin. Tehdyt tutkimukset ovat lähestyneet standardin mukaisia odotettavissa olevien luottotappioiden kirjauksia puhtaasti eksogeenisestä näkökulmasta, eikä luottotappioita ole niissä nähty osana pankin arkea ja liiketoimintaa. Aiemmin tehdyt tutkimukset ovat olleet vertailevia tutkimuksia, keskittyen esimerkiksi kirjaushetken vertailuun aiemman ja nykyisen kirjanpitostandardin välillä tai esimerkiksi vaikutusten vertailuun eri maiden välillä. (ks. esim. Serrano 2018; Hashim ym. 2018; Beerbaum & Piechocki 2016; Giner & Mora 2019; Gomaa ym 2019; Kund, & Rugilo 2018.) Tutkimusta on tehty myös kirjauksien suuruudesta ja siitä, miten odotettavissa olevia luottotappioita pitäisi mallintaa (ks. esim. Beerbaum & Ahmad 2015; Sultanoglu 2018; Engelman 2021; Seitz ym. 2018.)

1.2 Käytännön tavoitteet ja tarve tutkielmalle

Pankkisektorilla on ollut vuosia aikaa mukautua uusiin vaatimuksiin, mutta IFRS 9 -standardia on tituleerattu jopa monimutkaisimmaksi tilinpäätösstandardiksi, eivätkä siihen liittyvät toimintatavat ole vielä täysin vakiintuneet. Standardi antaa yksittäisille toimijoille paljon mahdollisuuksia itse vaikuttaa odotettavissa olevien luottotappioidensa arvostamiseen ja näin aihepiirin ympärillä on vielä paljon hämmennystä. (Singh 2017, 104.) Esimerkiksi Piispanen (2019) toteaa tutkimuksessaan IFRS 9 -standardin olevan todella moniulotteinen ja sen hallinnan vaativan paljon aikaa ja osaamista.

Tämä tutkielma on tehty yhteistyössä suomalaisen pankin kanssa ja heidän toiveestaan. Yhteistyöpankin tavoitteena on kehittää luottoriskien hallintaansa ja johtaa odotettavissa olevia luottotappioitaan. Tällä hetkellä yhteistyöpankissa ei ole tehty muutoksia yrityspankkitoiminnassa IFRS 9 -standardin johdosta, mutta on tunnistettu tarve sen nykyistä paremmalle hallinnalle erityisesti osana luotonantoa ja luottokelpoisuuden arviointia. Luottokelpoisuuden arviointiprosesseja ei ole tähän mennessä muutettu tai päivitetty vastaamaan uutta standardia, vaikka muutos odotettavissa olevien luottotappioiden laskennassa on ollut merkittävä. Pankissa on noussut esille myös tarve luottoprosessien selkeyttämiseen koskien odotettavissa olevia luottotappioita osana päivittäistä arkea ja liiketoiminnan johtamista. Yhteistyöpankissa on tunnistettu puutteita pankkiirien osaamisessa odotettavissa olevien luottotappioiden laskentaan liittyen. Lisäämällä pankkiirien osaamista voidaan

kokonaisuutena kehittää yritysluotonantoa luottoriskien ennakoimisen osalta ja sitä kautta kehittää riskienhallintaa. Tämän tutkielman tavoitteena on tarjota työväline yhteistyöpankille, joka täyttää kaikki edellä esitetyt tavoitteet ja mahdollistaa pankkiirien osaamisen lisäämisen.

Osaamisen lisäämisen ja toiminnan kehittämisen lisäksi aiheen merkittävyyttä ja käytännön tärkeyttä suomalaiselle pankkisektorille lisää aiheen ajankohtaisuus johtuen Covid-19-pandemiasta. Pandemia on nostanut luotonannon ja luotonantoprosessit entistä merkittävämmiksi pankin jokapäiväisessä toiminnassa ja tästä syystä prosessien kehitys ja tehostaminen on ajankohtaisempaa kuin koskaan ennen. Covid-19-pandemia on ravistellut maailmaa alkuvuodesta 2020 lähtien ja sen seurauksena vuonna 2020 myönnettiin yli 300 000 lainojen lyhennysvapaata, ja erityisesti yritysasiakkaille tarjottiin helpotusta tilanteeseen esimerkiksi palvelumaksujen alennuksilla ja rahoitusneuvonnan avulla. Yritysten maksukyky monilla toimialoilla on heikentynyt ja markkinat ovat heitelleet globaalisti. (Finanssiala 2021 13–14.) Tämä kehitystarve ja aiheen ajankohtaisuus on tunnistettu myös tutkielman yhteistyökumppanina toimivassa pankissa. Ottaen huomioon merkittävän puutteen aiemmissa tutkimuksissa ja odotettavissa olevien luottotappioiden ajankohtaisuuden, voidaan tämän tutkimuksen todeta olevan äärimmäisen tarpeellinen lisä olemassa olevaan tutkimukseen.

1.3 Tutkielman tavoitteet ja rajaukset

Tämän tutkielman tärkeimpänä tavoitteena on selvittää, miten muuttunut luottotappioiden laskenta tulisi huomioida yritysten luottokelpoisuuden arvioinnissa sekä osoittaa luottokelpoisuuden arvioiminen osana jatkuvaa pankkitoiminnan prosessia ja näin täyttää olemassa olevaa tutkimusaukkoa. Tämän tutkielman tarkoitus on osoittaa muuttuneen standardin asema osana yritysluottoliiketoimintaa ja korostaa sen ilmentymistä osana luottoprosessia ja luottokelpoisuuden arviointia. Tutkielman tavoitteena on myös tarjota väline IFRS 9 -standardiin liittyvän osaamisen lisäämisen pankeissa.

Edellä kuvatut tavoitteet huomioiden tutkimuksen empiirisen osuuden tutkimuskysymys on muodostettu seuraavasti; ”*Miten pankille muodostetaan yritysten luottokelpoisuuden arvioinnin prosessikuvaus, joka huomioi odotettavissa olevien luottotappioiden muuttuneen laskentatavan?*”.

Tutkimuskysymykseen vastaamiseksi, tutkielmassa luodaan prosessikuvaus yritysten luottokelpoisuuden arvioimisesta, jonka keskiössä on odotettavissa olevien luottotappioiden johtaminen. Tämä tutkimuskysymys täyttää käytännön ja teorian yhteensovittamiseen liittyvää tutkimusaukkoa. Luotavassa prosessimallissa otetaan huomioon tutkimuskirjallisuus yritysten luottokelpoisuudesta ja odotettavissa olevista luottotappioista. Empiirisen tutkimuskysymyksen

vastaamisen lisäksi prosessikuvauksen pohjalta esitetään vastaus myös teorian tutkimuskysymykseen ”*Miten luottokelpoisuuden arvioinnissa tulisi huomioida uusi IFRS 9 Rahoitusinstrumentit -standardi?*”.

Tämä tutkielma käsittelee aihepiiriltään IFRS-standardeja ja erityisesti tutkielman viitekehys on rajattu koskemaan IFRS 9-standardia ja varsinkin odotettavissa olevia luottotappioita. Tutkimus keskittyy tutkimaan IFRS 9 -standardin tuomia vaikutuksia luottotappiovarausten laskentaan. Vaikutuksia tutkitaan luottokelpoisuuden arvioinnin kontekstissa, eli viitekehyyksen keskiössä on pankkien tekemä yritysten luottokelpoisuuden arviointi.

Tämä tutkimus on rajattu koskemaan ainoastaan suomalaista pankkisektoria. IFRS 9 – standardi koskee kaikkia IFRS-standardeja noudattavia yhteisöjä, mutta vaikuttaa merkittävimmin pankkisektoriin. Pankkisektoria koskee paljon erityislainsäädäntöä, mikä myös vaihtelee eri maiden välillä. On siis tarpeellista rajata tutkimus maantieteellisesti koskemaan vain Suomea, jotta voidaan syvällisesti tutkia suomalaisen pankkisektorin prosesseja.

Tutkielmasta on jätetty ulkopuolelle IFRS 9 – standardin suojauslaskenta, sillä yhteisöjen on mahdollista hyödyntää myös IAS 39:n suojauslaskentaa, eikä tämä näin ole pakottavaa pankkisektorille. Tässä tutkimuksessa kokonaisuudessaan sääntelyn ja tehdyn standardimuutoksen oletetaan molempien olevan onnistuneita. Sääntelyn ongelmia käsitellään luvussa 2.1.1, mutta tutkimuksen viitekehyyksen kannalta standardimuutosta ja siihen liittyvää sääntelyä pidetään onnistuneena ja sen oletetaan täyttäneen sille asetetut vaatimukset. Tutkielman tavoitteena on muodostaa tasapaino kirjanpidollisten säännösten vaatimusten ja käytännön toiminnan välille. Tutkimuksen tarkoituksena ei ole keskittyä standardin laadintaan tai siihen, kuvastavatko nykyisen standardin mukaan tehdyt luottotappiot paremmin luottokannan todellisia riskejä, kuin aiemman IAS 39 -standardin mukaan tehdyt vastaavat.

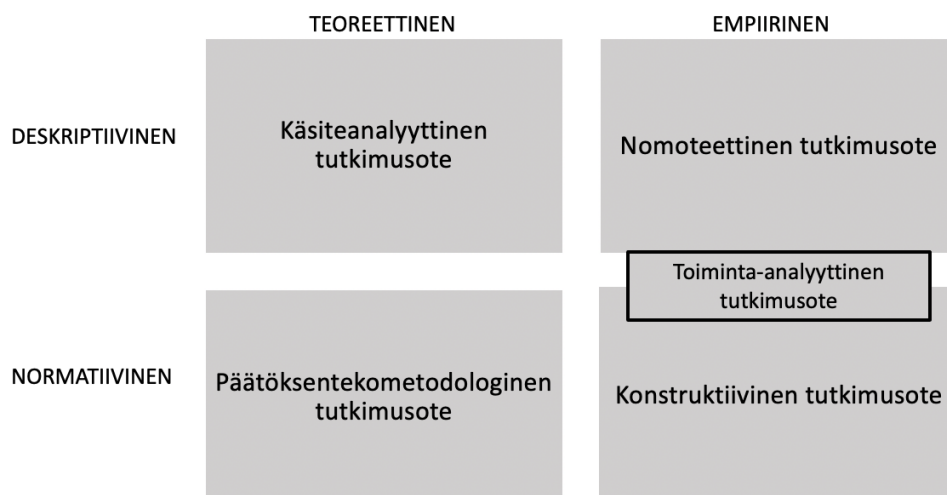
Kun luottoriski realisoituu, luotto tai sen korot jäävät maksamatta ja luotosta tulee järjestämätön. Luotto muuttuu järjestämättömäksi myös silloin, kun tulevia maksuja voidaan pitää epätodennäköisinä pankin arvion mukaan. Finanssivalvonta julkistaa neljännesvuosittain suomalaisten talletuspankkien luotonannosta tilaston, josta selviää myös järjestämättömien lainojen osuus koko luottokannasta. 30.6.2021 tilaston mukaan prosentuaalisesti suurin osuus lainoista oli järjestämättömiä yrityslainoja. Yrityslainoista 2.5 % oli järjestämättömiä 30.6.2021. (FiVa 2021.) Tästä johtuen tutkimus on rajattu koskemaan vain yritysluotonantoa.

Pankkisektorin ollessa hyvin säänneltyä, liiketoimintaperusteet ovat hyvin samanlaiset toimijasta riippumatta ja näin tutkimuksen tulokset ovat laajennettavissa myös muihin finanssialalla toimiviin organisaatioihin. Tutkimuksen tulokset hyödyttävät suoraan paikallista ja alueellista elinkeinoelämää ja myös kansallisesti muita pankkisektorin toimijoita, tai muita tahoja, jotka joutuvat soveltamaan IFRS 9 -standardia tilinpäätöksessään.

Vuoden 2020 lopussa Suomessa toimi yhteensä 228 luottolaitosta⁴ (Finanssivalvonta 2021). Suomen pankeissa työskentelee yhteensä yli 20 300 henkilöä ja pankkikonttoreita on lähes 800. (Finanssiala 2021, 10–12.) Suomessa toimivien luottolaitosten luottokanta on ollut yhteensä 261 miljardia 30.06.2021, josta 59 miljardia on yrityslainoja⁵. (Suomen Pankki 2021.) Tutkimus koskettaa siis yhteiskunnallisesti hyvin merkittävää toimialaa.

1.4 Tutkimusote ja -metodi

Liiketaloustiede pyrkii yritystoiminnan ymmärtämisen lisäämiseen sekä yritystoiminnan lainalaisuuksien etsintään. Liiketaloustieteen tavoitteena on myös luoda uusia käytännöllisiä työkaluja yritystoiminnan käyttöön. (Salmi & Järvenpää 2000, 265.) Liiketaloustieteessä käytetään usein Neilimon ja Näsin (1991, 166.) alla esiteltyä nelikenttää. Heidän mukaansa tutkimusotteet voidaan jakaa neljään; käsiteanalyttiseen, toiminta-analyttiseen, nomoteettiseen ja päätöksentekometodologiseen tutkimusotteeseen. Myöhemmin tähän nelikenttään on lisätty myös viidentenä konstruktivinen tutkimusote. (Näsi & Neilimo 1980, 35; Kasanen ym. 1993.)

⁴ Luottolaitoksia ovat talletuspankit ja muut luottolaitokset sekä rahoitusyhtiöt, kiinnitysluottopankit, luottokorttiyhtiöt ja Kuntarahoitus Oyj.

⁵ Pois lukien luotot asuntoyhteisöille

Kuva 1 Liiketaloustieteen tutkimusotteet (mukaellen Kasanen ym. 1991, 317.)

Tämä tutkimus toteutetaan konstruktiivisella tutkimusotteella, sillä tutkimus on vahvasti interventionistinen. Konstruktiivinen tutkimusote kuuluu interventionistisiin tutkimuksiin, joilla tähdätään kontribuutioon. Konstruktiivisille tutkimuksille tyypillisesti tutkimuksella pyritään puuttuman tutkimuskohteen toimintaan ja ratkaisemaan kontribuutioon avulla käytännön ongelma. Tutkielman teoreettinen kontribuutio syntyy konstruktion rakentamisesta, joka kytketään aiempaan teoriaan. Tämä tutkimus pyrkii täyttämään olemassa olevan tietämyksen puutetta ja merkittävä tietämysaukko on havaittavissa, joten konstruktiivinen tutkimusote palvelee parhaiten tutkimuksen tavoitteita. Tämän tutkimuksen tavoitteena on luoda prosessimalli, jota voidaan soveltaa käytäntöön. Konstruktiivisella tutkimuksella pyritään ratkaisemaan käytännön ongelma ja luomaan konstruktio, eli tutkimuksen lopullinen prosessituotos. (Lukka 1991, 141–142, 167.)

Konstruktiivisissa tutkimuksissa tietoa voidaan hankkia havainnoinnilla, haastatteluilla ja keräämällä tieteellistä materiaalia. Tämän tutkimuksen aineistonkeruu toteutetaan empiirisessä osuudessa haastatteluiden avulla ja teoriaosuudessa aiempien tutkimusten ja tieteellisen materiaalin tarkasteluna käsiteanalyysin keinoin. Haastatteluja toteutettiin yhteensä neljä kappaletta, joista kolme oli yksilöhaastatteluita ja yksi kolmen henkilön ryhmähaastattelu. Ryhmähaastattelu toteutettiin haastateltavien omasta toiveesta. Haastattelut toteutettiin puolistruktuoituina teemahaastatteluina. Teemahaastatteluissa näkökulma ja haastattelun aihepiiri on ennalta määritelty, mutta haastattelussa edetään keskustellen. Kauppatieteissä on yleisesti käytetty paljon teemahaastatteluja, sillä niiden avulla on mahdollista saada selville asioita, joita tutkija ei ole havainnut ennen haastattelun aloittamista. Teemahaastattelut mahdollistavat aihepiirin syvällisen käsittelyn, ilman että haastattelija ohjaa keskustelua liikaa. Teemahaastatteluja käytetään yleensä, kun tutkitaan vähän tutkittua aihetta tai kun etukäteen ei tiedetä minkälaisia vastauksia tullaan saamaan. (Barriball & While 1994; Hirsijärvi & Hurme 2000, 48; Koskinen ym. 2005, 104–105.)

Tutkielman aineiston ollessa arkaluontoista on eettiselle toteutukselle annettu huomattava painoarvo. Tutkielman tekemisessä ja aineiston käsittelyssä on noudatettu Turun Yliopiston tutkimuseettisiä periaatteita, yleistä tietosuojasetusta ja äärimmäistä huolellisuutta. Haastatelluilta henkilöiltä on dokumentoitu suostumus osallistua haastatteluihin ja heillä on ollut mahdollisuus lopettaa tai perua haastattelu niin halutessaan. Haastateltaville on ilmoitettu etukäteen tutkimuksen tavoite, haastattelurunko ja heidän roolinsa tutkimuksen tekemisessä. Haastateltavia on kohdeltu yhdenvertaisesti, eikä heitä ole ohjailtu haastattelun yhteydessä. Haastateltavat eivät ole

tunnistettavissa aineistosta tai tästä tutkielmasta. Tutkimusaineistoa on käsitelty ja säilytetty ohjeiden mukaisesti, eikä sitä ole käytetty muihin tarkoituksiin tai luovutettu ulkopuolisille.

1.5 Tutkielman rakenne

Tämä tutkielma sisältää viisi päälukua. Tutkielma alkaa johdantoluvulla, jossa käsitellään tutkimuksen taustatietoja ja tärkeimmät pääkohdat aiemmasta tutkimuksesta. Johdantoluvussa on kuvailtu myös tutkimuksen keskeisimmät ongelmat ja tutkimuksen tavoite. Johdantoluvussa käsitellään tutkielman kannalta olennaisimmat käsitteet ja tutkielman viitekehys.

Johdantoa seuraa kaksi teorialukua. Ensimmäinen teorialuku, eli luku kaksi, alkaa pankkitoiminnan ja sitä koskevan sääntelyn yleisellä katsauksella, josta siirrytään pankkien kohtaamien riskien yleiskatsaukseen. Luku kaksi painottuu eniten yritysluotonantoon ja yritysten luottokelpoisuuden arviointiin liittyvään sääntelyyn ja aiempaan tieteelliseen tutkimukseen. Luvussa kaksi käsitellään yritysluotonmyöntö ja luottokelpoisuuden arviointi sekä niihin vaikuttavat teoriat ja reunaehdot.

Kolmannessa luvussa tarkastelu siirretään erityisesti odotettavissa oleviin luottotappioihin ja uuteen IFRS 9 -standardiin. Kolmas luku alkaa kuvauksella IFRS-standardeista ja selvitetään siirtymä IAS 39 -standardista IFRS 9 -standardiin. Luvussa analysoidaan odotettavissa olevien luottotappioiden keskeisimmät elementit sekä niistä löytyvä tieteellinen tutkimustieto.

Neljäsluku on empirialuku. Neljännessä luvussa analysoidaan keskeisimmät teemat haastatteluista ja avataan niiden sisältöä. Neljännessä luvussa esitellään luotu prosessikuvaus, jossa on yhdistetty lukujen kaksi ja kolme havainnot osaksi empiriaa.

Tutkielma päättyy viidenteen lukuun, jossa jäsennetään keskeisimmät tutkimustulokset muodostaen niistä johtopäätökset. Viidennessä luvussa myös analysoidaan tutkimuksen luotettavuutta ja esitellään mahdollisia teemoja jatkotutkimukselle.

2 Yrityspankkitoiminta

Pankeilla on hyvin pitkä historia kriittisenä osana taloutta, eikä markkinatalous voikaan toimia nykymuotoisena tehokkaasti ilman pankkeja. Pankkitoiminta jaetaan tyypillisesti kahteen osaan: vähittäis- ja tukkupankkitoimintaan. Vähittäispankkitoiminnalla tarkoitetaan pienten yritysten ja kotitalouksien palveluiden tarjoamista. Tukkupankkitoiminta puolestaan keskittyy laajamittaiseen kaupankäyntiin kotimaisilla ja ulkomaisilla raha- ja arvopaperimarkkinoilla. Pankeilla on lähtökohtaisesti kolme päätehtävää. Ensimmäinen pankkien tehtävä on yhteen sovittaa luotto- ja säästötarpeet ylijäämä- ja alijäämäsektorin välillä sillä markkinoiden kysyntä ja tarjonta eivät rahoituksen osalta vastaa toisiaan. Toinen pankkien päätehtävistä on maksujen välitys. Kolmas puolestaan on riskienhallintapalveluiden tarjoaminen. (Kontkanen 2015, 9–10, 45.)

Pankeilla on erityinen rooli talouden vakauttajana. Toisaalta taas pankit kohtaavat erityisiä haasteita esimerkiksi informaation epäsymmetrisyyden osalta moniin muihin toimialoihin verrattuna. Pankit toimivat kilpailuilla markkinoilla, joissa ne kohtaavat taloudellisia ja ei-taloudellisia riskejä. Modigliani-Millerin teoreeman mukaisesti pankkien ei tulisi itse käyttää resurssejaan riskienhallintaan, koska osakkeenomistajien tekemä riskienhallinta on tehokkaampaa monipuolisen salkunhallinnan kautta. Pankin mahdollinen kaatuminen aiheuttaa merkittäviä kuluja esimerkiksi yksityisen tiedon ja epälikvidin varallisuuden johdosta ja näin pankeilla on muita toimialoja merkittävämpi kannustin ja tarve riskienhallintaan. (Cebenoyan & Straha 2004, 20.) Pankkitoiminta sisältää paljon epävarmuustekijöitä ja siten luonteeltaan edellyttää riskinottoa. (Giner & Mora 2019; Beatty & Liao 2013, 1.)

Tässä luvussa tutustutaan pintapuolisesti keskeisimpiin pankkien kohtaamiin riskeihin ja niiden hallintaan. Pankkien riskienhallinta on niiden toiminnan luonteen vuoksi hyvin monimutkainen ja laaja alue, eikä sitä ole mahdollista laajasti analysoida tämän tutkimuksen viitekehyksessä, joten käsiteltävä aihealue onkin rajattu koskemaan tämän tutkielman viitekehyksen kannalta merkittävimpiä aiheita. Pankin liiketoiminnan perustana on luotonmyöntö ja toiminnan keskeisimmät riskit liittyvätkin maksamatta jääviin luottoihin. Tämän tutkimuksen kannalta olennaisin ja tärkein pankkien kohtaamista riskeistä on luottoriski, johon syvennytään erikseen kohdassa 2.2.1. Tässä luvussa tarkastellaan lisäksi erityisesti yritysluotonantoa ja yritysten luottokelpoisuuden arviointia. Jotta luottokelpoisuuden arviointia voidaan analysoida, tulee ymmärtää luottoriskin käsite. Luvussa syvennytään myös pankkisektorin sääntelyyn, sillä se vaikuttaa merkittävästi pankkien toimintaan ja prosesseihin.

2.1 Sääntely ja valvonta

Koska pankit ovat avainasemassa rahataloudessa, niiden toimintaa säännellään ja valvotaan tarkasti. Tiivistetysti sääntelyllä tarkoitetaan käyttäytymissääntöjen luomista tietyille toimijoille, kun taas valvonnalla tarkoitetaan sääntöjen noudattamisen seurantaan (Llewellyn 1999, 6.). Teoreettisena käsitteenä sääntely on laaja kokonaisuus ja sille on esitetty myös lukuisia eri määritelmiä. Baldwinin ja Caven (1999) mukaan sääntely jakautuu kolmeen osaan; määräyksiin, tarkoitukselliseen valtion vaikuttamiseen ja sosiaaliseen kontrolliin. Parkerin ym. mukaan (2004, 1.) ajatellaan sääntelyn yleisesti tarkoittavan toimintaa, jolla pyritään hallitsemaan, määräämään tai vaikuttamaan muiden toimijoiden käyttäytymiseen. Pankkisektorin valvonnalla puolestaan tarkoitetaan viranomaisten tekemää pankkien toimintaa koskevaa valvontaa. Tiukalla sääntelyllä ja valvonnalla tavoitellaan rahoitusvakauden edistämistä ja pyritään suojelemaan rahoituspalveluiden asiakkaita. (Lazzini ym. 2021.)

Runsasta sääntelyä tukevat lukuiset tutkimukset. Halmeen (1999) mukaan sääntelyllä korjataan tai vaimennetaan markkinoiden epätäydellisyyden aiheuttamia ongelmia. Halmeen mukaan sääntelemättömät markkinat eivät voisi toimia parhaalla mahdollisella tavalla. Myös Halmeen (1999, 74.) ja Kontkasen (2011, 26.) mukaan voimakkaalla sääntelyllä pyritään ensisijaisesti suojaamaan pankkien asiakkaita ja pankkijärjestelmän vakautta. Läpinäkyvyyteen liittyvät säännökset johtavat pankkien parempaan kehitykseen ja pienentävät pankkikriisin todennäköisyyttä. Mitä säännellymmät markkinat ovat, sitä vakaampi pankkisektori on kokonaisuutena. Vuosien 2007–2009 finanssikriisi on yleisellä tasolla lisännyt sääntelyä koko pankkisektorilla. (Barth ym. 2004; Tadesse 2006.)

Durun ym. (2020, 269.) tutkimuksen mukaan säännellyimmillä pankkisektoreilla tilinpäätöksen informatiivisuus ja uskottavuus ovat korkeammalla tasolla, kuin vähemmin säännellyillä markkinoilla. Heidän mukaansa olennainen vaikutus on myös sillä, että kirjanpitosäännökset ja täytäntöönpanomekanismit ovat toisiaan täydentäviä, jotta voidaan saavuttaa mahdollisimman luotettavat ja informatiiviset tilinpäätökset. (Duru ym. 2020, 300.) Dasken ym. (2006) ja Bushmanin & Landsmanin (2010) mukaan IFRS-standardien käyttöönoton hyödyt saavutetaan vain maissa, joissa valvontajärjestelmät ovat vahvoja. Standardien käyttöönoton positiivinen informaatiovaikutus on suurempi maissa, joissa lainvalvonta on voimakkaampaa.

Vallitsevan näkemyksen mukaan pankkeja ei voi olla olemassa ilman erityissääntelyä. Pankkisääntelyn olomassaolon syinä voidaan pitää epäsymmetristä informaatiota markkinoilla, ulkolaisvaikutuksia ja markkinahäiriöiden olemassaoloa. Merkittävä syy sääntelylle tulee myös

pankkien kohtaamista systeemiriskeistä⁶. Sääntelyllä pyritään estämään tilannetta, jossa yhden tai useamman pankin maksuvaikeudet leviäisivät koko toimialalle horjuttaen koko järjestelmää. Sääntelyä voidaan perustella myös pankkien moraalikadolla⁷, turvaverkkojärjestelmällä⁸ ja korkealla velkaantumisasteella. (ks. esim. Alexander ym. 2005; Llewellyn 1999.)

Pankkitoimintaa säännellään Euroopassa luottolaitosdirektiivin ja EU:n vakavaraisuusasetuksen avulla. Suomessa pankkitoiminnan yleislaki on laki luottolaitostoiminnasta. Luottolaitostoiminnaksi lasketaan kaikki liiketoiminta, jossa vastaanotetaan varoja ja tarjotaan luottoa. (LLL 2021.) Luottolaitosdirektiivit (CRV IV ja CRV V) kattavat liiketoiminnan aloittamisen ja järjestämisen yleistä tarjontaa koskevat vaatimukset sekä lisöpääomavaatimuksia koskevat säännökset. Luottolaitosdirektiivi vaikuttaa myös valvontaan, hallinnollisiin seuraamuksiin ja luotettavaan hallintoon liittyviin vaatimuksiin. (VM 2021.) Vakavaraisuusasetuksella pyritään asettamaan pankeille vakavaraisuus- ja likviditeettivaatimuksia sekä antamaan ohjeistusta asiakasriskeihin ja tietojen julkistamiseen. Vakavaraisuusasetus myös parantaa tallettajien ja muiden velkojien oikeuksia rajoittamalla velkavivun käyttöä sekä vaatimalla riittävää tasoa pankin omalle pääomalle ja maksuvalmiudelle. Suurin osa säännöksistä on yhtenäistetty koko Euroopan unionissa ja Euroopan unionin sääntely puolestaan pohjautuu pitkälti kansainvälisiin standardeihin. EU:n valvonnassa noudatetaan Baselin sopimukseen pohjautuvaa yhdenmukaista sääntökirjaa. Sen sääntelyn piiriin kuuluvat kaikki EU:n sisämarkkinoilla toimivat rahoituslaitokset. Baselin komitea vastaa pankkisäätelystä ja vakavaraisuusasetuksista. (EKP 2021.)

Euroopan unionin alueella finanssialaa valvotaan finanssivalvontajärjestelmän avulla. Euroopan Finanssivalvojien järjestelmä on makro- ja mikrotason valvonnasta vastaavista viranomaisista koostuva kokonaisuus, jonka tavoitteena on varmistaa finanssivalvonnan yhtenäisyys ja johdonmukaisuus. Finanssivalvontajärjestelmän muodostavat Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen, Euroopan pankkiviranomainen ja Euroopan vakuutus- ja lisäeläkeviranomainen. Pääasiallinen vastuu valvonnasta on Euroopan keskuspankillla. Sen suorassa

⁶ kts. määritelmä kohdasta 2.2

⁷ Moraalikato on tilanne, jossa toinen osapuoli päättää tietoisesti laittaa oman etunsa toisen edun edelle. Pankkisektorilla moraalikato voisi ilmetä esimerkiksi tilanteessa, jossa yritys käyttää hyväkseen epäsymmetristä informaatiota saadakseen luottoa. Moraalikatoon liittyy olennaisesti noussut riskinotto, toimija ottaa riskejä, joiden realisoidumisesta ei itse joudu vastuuseen. Moraalikadon on soitettu vaikuttaneen sub-prime kriisin syntyyn. Kriisissä pankit myönsivät tietoisesti huonon luottoluokan lainoja, koska myivät ne sitten eteenpäin ja riski siirtyi ostajan kannettavaksi. (Dowd 2009, 142.)

⁸ Pankkien on mahdollista ottaa liian suuria riskejä, koska on tiedossa, että esimerkiksi konkurssitilanteessa turvaverkko pelastaa pankin tulevaisuuden. Turvaverkon olemassaolo lisää Finanssivalvonnan mkaan haitallista valikoitumista rahoituslalla. (Helenius / Finanssivalvonta 2015.)

valvonnassa on 120 suurinta pankkia. Suomessa finanssialan valvontaviranomaisena toimii Finanssivalvonta. (Lazzini ym. 2021.)

Vaikka sääntelyllä pyritään estämään finanssikriisin kaltaisten tilanteiden synty, voidaan tietyissä tilanteissa sääntelyn osoittaa myös aiheuttaneen niitä. Sääntelyllä pyritään ohjaamaan talouden kehitystä ja ehkäisemään riskejä. Sääntely pohjautuu historiaan ja näin se tarjoaa yleensä vain jälkikäteisiä reaktioita ongelmiin. (Tala 1999, 27–28.) Dowdin (2009, 160–162.) mukaan sääntely syntyy erittäin politisoidusta prosessista, joka perustuu mielivaltaisille päätöksille, irrationaalisille kompromisseille ja poliittiselle kaupankäynnille.

Sääntelyn haasteista johtuen, historiasta on nähtävissä useita merkittäviä puutteita ja ongelmia, jotka kokonaan tai osin voidaan osoittaa johtuvan epäonnistuneesta sääntelystä. Yhtenä esimerkkinä sääntelyn ongelmallisuudesta voidaan pitää ns. “subprime”-kriisiä. Ennen vuoden 2009 subprime -kriisiä, Yhdysvaltain hallitus oli puuttunut asuntomarkkinoiden toimintaan, koska Yhdysvalloissa haluttiin laajentaa asunnonomistajuutta erityisesti pienituloisissa kotitalouksissa. Ennen kriisiä asuntolainan korot oli mahdollista vähentää veroissa, luottolaitoksilta vaadittiin edullisia lainoja ja voimassa oli esimerkiksi yhteisön jälleensijoituslaki⁹ (eng. *Community Reinvestment Act 1977*). Nämä kolme edellä mainittua tekijää erityisesti painostivat pankkeja myöntämään luottoa erityisesti huonon luottoluokan kuluttajille. Yhdysvaltain hallituksen julkaisemat politiikat vaikuttivat toivotulla tavalla asunnon omistajuuden lisäämiseen, mutta samalla myös nostivat asuntojen hintoja ja ruokkivat kasvavaa asuntokuplaa. Voidaankin osoittaa, että hallituksen puuttumisella asuntomarkkinoihin oli merkittävä vaikutus asuntokuplan ja subprime-kriisin syntyyn. (Dowd 2009, 155–156.)

Myös Baselin komitean julkaisemat Basel I ja II ovat molemmat saaneet osakseen vahvaa kritiikkiä. Vuonna 1988 julkaistun Basel I:n tavoitteena oli parantaa kansainvälisen pankkijärjestelmän vakautta ja luotettavuutta. Säännöksen piti myös parantaa pankkien tuottavuutta ja tasapainottaa kilpailua eri maiden välillä. Merkittävin muutos aiempaan oli omien varojen kahdeksan prosentin vähimmäisosuusvaatimus riskipainotettuihin saamisiin nähden. Myöhemmin on kuitenkin kritisoitu Basel I -säännöksen epäonnistuneen niin tuottavuuden parantamisessa, kuin myös pankkijärjestelmän vakauttamisessa. Jokivuollen ja Launiaisen (2003, 16) mukaan Basel I -säännöksen on osoitettu kannustavan pankkeja myöntämään korkeamman tuoton eli korkeamman riskin lainoja, sillä ne molemmat sitoivat pankin pääomia saman verran. Basel II julkaistiin alun perin vuonna 2004

⁹ Jälleensijoituslain tarkoituksena oli täyttää kaikkien yhteisöjen luottotarpeet, mukaan lukien esimerkiksi pienituloiset taloudet, joille esimerkiksi pankit eivät muuten olisi olleet halukkaita myöntämään luottoa. (Ding & Nakamura 2021, 1.)

tarkoituksenaan parannella aiemman Basel I:n puutteita. Basel II:n tarkoitus oli edistää vahvempaa riskienhallintaa. De Larossièren (2009, 9) mukaan Basel I -säännöstö jopa rohkaisi pankkeja siirtämään riskejä taseen ulkopuolisiin eriin, eikä Basel II:kaan onnistunut korjaamaan kokonaan ongelmaa. (Tarullo 2008, 122; Jackson 1999, 44; Danielson ym 2001.)

2.2 Riskienhallinta

Pankkien kohtaamat riskit voidaan jakaa kolmeen luokkaan; operatiiviseen riskiin, markkinariskiin ja luottoriskiin. Pankit kohtaavat myös ulkopuolelta tulevia systeemiriskejä. Riskit ovat toisistaan riippuvaisia ja yhteen riskialueeseen kuuluvilla tapahtumilla on vaikutuksia myös toisiin riskiluokkiin. Pankin on tärkeintä ymmärtää riskit ja varmistaa, että ne kohdataan oikein ja että niiden hallinta on tehokasta. (Raghvanan 2003, 841; Kontkanen 2015, 87–88.)

Operatiivinen riski on yksi keskeisimmistä finanssialan riskienhallinnallisista elementeistä. Raghavan (2003, 848.) mukaan operatiivinen riski on se riski, jota ei luokitella markkina- tai luottoriskiksi. Operatiivisten riskien lähteinä ovat henkilöstö, it-järjestelmät, heikot sisäiset prosessit ja ulkoiset tapahtumat. Esimerkiksi inhimilliset virheet kuuluvat operatiivisiin riskeihin. Dorogovs ym. (2013) jaottelun mukaisesti pankkien operatiivisiin riskeihin kuuluu seitsemän osa-alueita; prosessijohtaminen ja toimeenpano, järjestelmien kaatuminen, fyysisen varallisuuden tuhoutuminen, tuotteet ja liiketoimintakäytännöt, työttömyys ja työpaikkaturvallisuus, ulkoinen väärinkäytös ja sisäinen väärinkäytös. (Dorogovs ym. 2013, 911–913).

Markkinariski on riski, joka aiheutuu muutoksista markkinoilla. Esimerkiksi osake- ja korkomarkkinoiden, valuuttakurssien ja hyödykkeiden hintojen muutokset saattavat vaikuttaa haitallisesti pankin taseen sisäisten tai ulkoisten positioiden arvoon. Markkinariskin osa-alueita on likviditeettiriski, korkoriski, valuuttariski ja maariski. Pankkitalletuksilla on yleensä huomattavasti lyhyempi sopimusmaturiteetti, kuin lainoilla, joka aiheuttaa likviditeettiriskin. Korkotason muutokset vaikuttavat pankin tulokseen, varojen arvoon, taseen ulkopuolisiin velkojen eriin ja kassavirtaan aiheuttaen toiminnalle korkoriskin. (Raghavan 2003, 845–847.)

Systeemiriskille on useita eri määritelmiä, mutta vallitsevan näkemyksen mukaan se on suuren shokin riski, mikä vaikuttaa tai voisi vaikuttaa samanaikaisesti ja merkittävästi kaikkiin rahoitusmarkkinoiden toimijoihin. Systeemiriski ei voi syntyä yksinään, vaan se on aina seurausta muista riskeistä, kuten yhden pankin luottoriskien realisoitumisesta ja leviämisestä muihin pankkeihin. (Khiari & Nachnouchi 2018, 621.)

Riskienhallinnassa tärkeintä on korostaa pankin kyvykkyyttä ennakoida tulevaisuutta ja valmistautua muutoksiin, sen sijaan, että odotettaisiin muutosta ja reagoitaisiin siihen. Riskienhallinnan tarkoitus ei ole estää kaikkia riskejä tapahtumasta, vaan varmistaa, että otetut riskit tiedostetaan. Riskienhallinnan tarkoituksena onkin ymmärtää, hallita ja pienentää otettuja riskejä. Mikäli pankki pystyy tietoisesti ottamaan riskejä haluamissaan kohdissa sekä ennakoimaan ja suojautumaan negatiivisilta muutoksilta saa se siitä kilpailuetua (Raghavan 2003, 851; Bruns & Fletcher 2008,6.)

Cherianin ja Farouqin (2013, 105.) mukaan pankkien menestymisen kannalta keskeisimmät haasteet ovat ihmisten ja riskien hallinta. Heidän mukaansa pankkitoiminta kuuluu palvelualueeseen, jossa tehokas riskienhallinta ei ole mahdollista ilman tehokasta ja ammattitaitoista työvoimaa. Ilman toimivaa riskienhallintaa taloudellinen menestyminen ei ole mahdollista, sillä liiketoiminta voi kasvaa vain riskejä ottamalla. Jokainen pankin transaktio muuttaa sen riskiprofiilia ja riskienhallinnan keskeinen elementti onkin tunnistaa, mitata ja seurata muuttuvaa riskiprofiilia. (Raghavan 2003, 841.)

Jotta riskienhallintaa voidaan tehdä tehokkaasti ja onnistuneesti pitää pankkien yhdistellä uusia teknologioita, tuotteiden monimuotoisuutta sekä entistä nopeampaa luottojen ja riskien arviointia. (Cherian & Farouq 2013, 106–107.) Modernien pankkien riskienhallinnan on väitetty olevan paradoksista; mitä edistyneempää riskienhallinta on, sitä epäluotettavammaksi se muuttuu. Edistynyt riskienhallinta vaatii monimutkaisia järjestelmiä, vähemmän läpinäkyvyyttä ja yhä enemmän oletuksia todennäköisyyksien pohjalta. (Dowd 2009, 148.)

2.3 Luottoriskit ja järjestämättömät luotot

Investointihankkeilla on kaksi mahdollista lopputulosta; onnistua ja tuottaa voittoa, tai epäonnistua. Kun investointi rahoitetaan luotolla, yritys rajoittaa omaa mahdollista tappiotaan, mutta mahdollinen voitto pysyy ennallaan. Investoinnin onnistuessa velallinen pitää mahdolliset voitot luoton ja korkojen takaisinmaksun jälkeen. Jos projekti epäonnistuu, velallinen ei mahdollisesti menetä mitään. Pankki ei ole samanlaisessa asemassa. Pankki ei hyödy mahdollisesta investoinnin tuottamasta voitosta, mutta investoinnin epäonnistuessa se menettää mahdollisesti koko luoton summan, tai ainakin osia siitä. (Bruns & Fletcher 2008, 6.) Tähän paradoksiin kytkeytyy yksinkertaistettuna pankin luotonmyönnön vaikeus.

Aina kun pankki myöntää asiakkailleen luottoa, syntyy mahdollisuus luottoriskille. Luottojen myöntäminen on kuitenkin edellytys pankin liiketoiminnan jatkuvuudelle ja kannattavuudelle (Kontkanen 2015, 12). Velallisella on mahdollisuus laiminlyödä sitoumuksiaan ja näin aiheuttaa luottoriskin realisoitumisen pankille. Luottoriskien hallinnan tavoitteena on minimoida riski ja

maksimoida pankin riskikorjattu tuotto olettamalla ja pitämällä luottoriski hyväksyttävien parametrien sisällä. Järjestämättömät omaisuuserät, eli realisoituneet luottoriskit, ovat nykyhetkessä ilmenevää menneisyyden perintöä, kun taas riskienhallintajärjestelmä on ennakoivaa toimintaa tulevaisuutta varten (Finanssivalvonta 2018, 5; Raghavan 2003, 841–841).

Luottoa myönnettäessä pankin tulisi varmistua siitä, että luottoa myönnetään vain tahoille, jotka pystyvät maksamaan sen sovitusti takaisin korkoineen. Mikäli takaisinmaksu on epävarmaa, tulee luotonmyöntö evätä. (Bruns & Fletcher 2008, 173.) Mikäli pankit onnistuvat luotonannossaan arvioimaan luottojen todelliset riskit oikein, pankeilla ei ole tarvetta määritellä lainoihin lisäkorkoja, joilla katetaan mahdollisia luottoriskejä. Luoton korkomarginaalin tulisikin heijastaa mahdollista maksamatta jäämisen riskiä ja korkeampaa diskonttokorkoa. (Borio & Lowe 2001.)

Useat tutkimukset ovat osoittaneet makrotaloudellisten muutosten selittävän luottoriskien realisoitumisen eli luottotappioiden syntyä. Makrotaloudellisten muuttujien on osoitettu olevan huomattava tekijä velallisten alhaisessa takaisinmaksukyvyssä (ks esim. Rinaldi & Sanchis-Arellano 2006; Berge & Boye 2007; Cifter ym. (2009). Yrityslainoissa reaaliarvoisen bruttokansantuotteen kasvulla on selkeä yhteys järjestämättömien lainojen määrään (Louziz ym. 2012). Tutkimusten mukaan yleinen taloudellinen tilanne on tärkein tekijä määrittelemässä järjestämättömien lainojen osuutta koko luottokannasta. Kuten jo aiemmin todettiin, pankeilla on sääntelyn vuoksi taipumusta toimia “prosyklisesti”. Noususuhdanteessa luottoa myönnetään herkemmin myös huonommassa taloustilanteessa oleville yrityksille, mikä johtaa järjestämättömien lainojen määrän kasvuun, kun talous heikkenee laskusuhdanteeseen. (Quagliarello 2007; Salas & Saurina 2002.)

Muita makrotaloudellisia tekijöitä järjestämättömien luottojen taustalla ovat esimerkiksi sääntely, työttömyysaste ja inflaation taso (Gosh 2015; Saba ym. 2012). Hyvin joustava luottosääntelypolitiikka ja pankkien liiallinen toimivapaus ovat Saban ym. (2012) mukaan yksi syy järjestämättömien lainojen korkeaan lukumäärään. Keetonin ja Morriksen (1987) tutkimus osoittaa, että liiallinen luotonanto tietyille toimialalle johtaa korkeisiin luottotappioihin. Pankkien luotonanto tulisikin hajauttaa tasapainoisesti kaikille talouden sektoreille. Myös Raghavanin (2003, 842–845) tutkimuksen mukaan toimialojen välinen korrelaatio tulee huomioida ja luotonannon keskittyminen tietyille toimialoille nostaakin pankin luottosalkun riskisyyttä. Sinkey & Greewaltin (1991) mukaan yleisesti liiallinen rahoitus taloudessa ja korkea korkotaso ovat syitä suurelle järjestämättömien lainojen määrälle.

Mikrotaloudellisten tekijöiden osalta erityiseen huomioon tulee nostaa myös pankkikohtaiset tekijät järjestämättömien luottojen taustalla. Pankin sisäiset tekijät vaikuttavat järjestämättömien lainojen

suuruuteen. Salas ja Saurina (2002) ja Dimitrios ym. (2016) osoittivat pankin heikon hallinnon tehottomuuden johtavan järjestämättömiin lainoihin. Bergerin ja De Yongin (1997) mukaan moraalikato pankissa aiheuttaa järjestämättömien lainojen määrän kasvua. Moraalikato yhdistetään myös tutkimuksissa ”too big to fail” -ajatusmaailmaan. Suuret pankit voivat turvautua liialliseen riskinottoon vipuvaikutusta hyväksikäyttämällä. (Afonso ym. 2014.) Loyziz ym. (2012) mukaan sääntelyviranomaisten tulisikin kiinnittää erityistä huomiota pankkien johdon kyvykkyyteen ja huolehtia riittävästä riskienhallintajärjestelmistä ja -menettelyistä pankkien sisällä.

2.4 Luottokelpoisuuden arviointi

Luottoriskiä ja luottotappioiden määrää pyritään minimoimaan tarkalla luottokelpoisuuden arvioinnilla. Kuten edellä todetaan, järjestämättömien lainojen syntyyn on olemassa useita eri syitä, joihin pankki ei voi yksittäisillä toimilla vaikuttaa. Usein kuitenkin järjestämättömät luotot johtuvat pankkien luottopolitiikan epäonnistumisesta ja niiden määrän nousun on osoitettu olevan suurin syy pankkien tuloksen alenemiselle.

Yritysrahoitus perustuu aina asiantuntemukseen. Jotta pankissa voidaan tehdä rahoituspäätös, asiakasyrityksen tilasta ja kehityksestä on oltava riittävät tiedot. Asiakastuntemuksen painopisteen on oltava yrityksen kehitysnäkymissä, minkä avulla selvitetään yrityksen luottokelpoisuus. Riittävällä asiakastuntemuksella voidaan hallita rahoitusriskiä. Luottolaitoslain 9 luvun 10§:n 1. momentin mukaisesti luotonannon on aina perustuttava terveisiin ja selkeästi määriteltyihin perusteisiin. Kokonaisuudessaan luotonmyöntöprosessin on oltava selkeä ja sen toimintaperiaatteiden ja menettelytapojen on oltava dokumentoitu (LLL 9:10). (Kontkanen 2015, 151.)

Luottopäätöksen pohjalla on aina oltava luottoanalyysi, joka antaa riittävän kuvan luototettavasta asiakkaasta, hänen luottokelpoisuudestaan ja hankkeesta, jota rahoitetaan. Luottoa myönnettäessä on perusteellisesti tutkittava luotonhakijan kyvykkyys vastata sitoumuksistaan ja asiakkaasta pitää hankkia aina riittävät tiedot. Yritysluottoa myönnettäessä tilinpäätöstietoja voidaan pitää perustietoina, joiden pohjalta oikeat luottopäätökset voidaan tehdä. Pankin on varmistettava asiakkaalta saatujen tietojen oikeellisuus. (Finanssivalvonta 2018.)

Luottokelpoisuuden arvioimiseksi on rakennettu lukuisia erilaisia malleja. Yksikertaisimmillaan luottokelpoisuuden arviointiin voidaan käyttää perinteistä SWOT-analyysia. Muita yleisesti tieteellisessä keskustelussa tunnistettuja malleja luottokelpoisuuden arvioimiseen on esimerkiksi CAMPARI- ja 5C -mallit. Yhteistä kaikille malleille on laaja-alainen analyysi, jossa tulee huomioida

yrittäjien sisäiset ja ulkoiset tekijät. Arvioinnin tukena tulee käyttää sekä laadullista, että määrällistä informaatiota. (Khomekon ym. 2019; Caplinska ja Tvaronavičienėn 2020.)

Kun tarkastellaan luottoteorioita ja luottokelpoisuuteen vaikuttavia tekijöitä mallien sisällä, havaitaan luottamuksen olleen tärkeä kriteeri jo pitkään. Luottoteorioita on tutkittu jo 1800-luvun lopulla ja jo varhaisimmista tutkimuksista nostetaan esille luotettavuus luotonmyöntöä kriteerinä. Bunge (1852) toteaa, että luotonmyöntöä tulisi kiinnittää huomiota erityisesti asiakkaiden rehellisyyteen. Rehellisyydellä voidaan varmistaa, että pankkia ei petetä ja että asiakkaat ovat tuottaneet ja toimittaneet oikeat laskelmat. Bergel (1955) puolestaan toteaa, että ”ensimmäinen ja tärkein luottoehto on, että luottomahdollisuutta hakeva ei vaikuta epäluotettavalta ominaisuuksiensa suhteen”. (Caplinska & Tvaronavičienėn mukaan 2020.)

Edellä mainitut kriteerit korostuvat myös Finanssivalvonnan uusimmassa ohjeistuksessa, jota pankit joutuvat toiminnassaan seuraamaan. Finanssivalvonnan (2018, 14–15.) ohjeiden mukaisesti yrityksille luottopäätöstä tehtäessä on huomioitava seuraavat asiat;

- 1) luotonhakijan nykyinen, mennyt ja tuleva takaisinmaksukyky sekä nykyiset varat ja vastuut
- 2) luoton käyttötarkoitus ja takaisinmaksunlähde
- 3) rahoitussuunnitelma ja omarahoitusosuus
- 4) vakuudet
- 5) suunnitelma lyhennykselle, jos lyhennys tehdään takapainotteisesti
- 6) arvio taloudellisten olosuhteiden vaikutuksista, esim. korkojen nousun vaikutus
- 7) luoton sopivuus luottostrategiaan
- 8) arvio yrityksen toiminnan tulevaisuudesta, kuten esimerkiksi liikeidea, kilpailu ja johdon kyvykkyys.

Schotten ja Moraisin (2019) tutkimuksessa luottopäätöksen tueksi esitetään arvioitavaksi kahdeksaa kriteeriä, joita arvioidaan asteikolla yhdestä viiteen. Arviotavat kriteerit ovat;

- 1) taloudellinen tilanne
- 2) velkakyky
- 3) takaisinmaksukyky

- 4) oma pääoma
- 5) maksuhistoria
- 6) vakuudet
- 7) ammatillinen kyvykkyys
- 8) asiakassuhde.

Galavasin ja Syriopoulosin (2015) tutkimuksessa luotonmyöntöprosessi jaetaan neljään eri osa-alueeseen, joista jokaista painotetaan eri tavalla. Nämä osa-alueet ovat;

- 1) johdon arviointi
- 2) markkinanäkymät
- 3) taloudelliset indikaattorit
- 4) velkaantuneisuus.

Voidaan todeta, että molemmat edellä mainitut tutkimukset vastaavat Finanssivalvonnan ohjeistusta. Kun edellä listattuja luotonmyöntökriteereitä tarkastellaan kokonaisuutena, voidaan todeta, että luottoa myönnettäessä pankin on kattavasti arvioitava yrityksen tilannetta nyt ja tulevaisuudessa sekä otettava kantaa yrityksen varallisuuden ja vakuuksien riittävyyteen.

Lukuisat muut tutkimukset ottavat kantaa yksittäisiin luotonmyönnön kriteereihin, joiden pohjalta voidaan rakentaa alustavat vaatimukset luotonmyönnölle. Bergerin ja Udellin (2006) tutkimuksen mukaan luotonmyöntö perustuu pitkälti ”koviin” kvantitatiivisiin tietoihin. Sama on havaittavissa myös Finanssivalvonnan ohjeistuksesta. Myös Golinin & Delhaisen (2013, 15.) mukaan kovat taloudelliset tiedot ovat kriittisin osa luotonmyöntöä, kun analysoidaan yrityksen kyvykkyyttä maksaa luotto takaisin. Kovia tietoja ovat esimerkiksi; tunnusluvut, maksuhistoria, luottoluokka ja vakuudet. Luoton myönnön perusteena tulisi huomioida myös ”pehmeä” laadullinen tieto, joka perustuu pääasiassa pankin ja yrityksen suhteeseen. Pehmeitä tietoja ovat esimerkiksi omistajan tai johdon luonne sekä luotettavuus ja tulevaisuuden näkymät. (Berger & Udell 2006, 1–2.)

Yrityksen taloudellisen tilan selvittämiseen käytetään monesti tilinpäätösanalyysiä. Mikäli tilinpäätös on ulkopuolisen tilintarkastajan tarkastama, voidaan sitä pitää luotettavana. Tilinpäätösanalyysin avulla saadaan selville yrityksen taloudellinen asema ja sen kannattavuus. Tilinpäätösanalyysi sisältää oikaistun tuloslaskelman, taseen, rahoituslaskelman, tunnusluvut ja toimialavertailun.

Tehtävän tilinpäätösanalyysin tulee kattaa luvut vähintään kolmelta vuodelta ja samoista tilinpäätöksen luvuista tulee laskea useita eri tunnuslukuja. Aiempi taloudellinen kannattavuus kuvaa yritystoiminnan menestysmahdollisuuksia ja antaa konkreettisen kuvan yrityksen osaamisesta. Vakaa taloudellinen asema kuvaa yrityksen kykyä selviytyä luoton takaisinmaksusta, vaikka luototettu hanke ei onnistuisikaan suunnitellusti. (Kotkanen 2015, 154; Finanssivalvonta 2018.)

Tilinpäätösanalyysin arvo on sen johtopäätöksissä, eikä suoranaisesti tunnusluvuissa. Yksittäiset tunnusluvut ovat poikkileikkauksia yrityksen tilanteesta tilinpäätöksen hetkellä, eikä puhtaasti niiden avulla ole mahdollista saada kattavaa kuvaa yrityksen tilanteesta. Osa tunnusluvuista, kuten esimerkiksi Altmanin (1983) z-luku¹⁰, ovat luotettavia epäonnistumisen ennustajia myös itsenäisinä. Tilinpäätöksestä tehdään vertailua tunnuslukujen antamien arvojen ja vuosien välillä sekä vertailua muihin vastaaviin yrityksiin. Vertailukelpoisen tilinpäätöksen on osoitettu pienentävän informaatioepäsymmetriaa luotonottajan ja -antajan välillä. Vertailukelpoinen tilinpäätös ja siitä tehtävä tilinpäätösanalyysi ovat tärkeitä laadullisia ominaisuuksia pääomamarkkinoilla. Ilman vertailukelpoista tilinpäätöstä luottopäätöksen tekeminen on mahdotonta. (Fang ym. 2016.)

Luotonmyönnön ja luottokannan seurannan tukena käytetään luottoluokituksia. Luottoluokittelussa voidaan ottaa huomioon esimerkiksi yrityksen maksukyky, riskiasema ja vakuudet. (Kotkanen 2015, 155.) Raghavanin (2003, 843.) mukaan luottoluokituksella ja maksukyvyttömyydellä on merkittävä yhteys ja luottoluokitusta tulee käyttää johdattaessa tulevaisuuden arvioita historialliseen dataan perustuen. Luottoluokitusten laatu ei kuitenkaan ole täysin hyväksytty. Esimerkiksi Danielson ym. (2001) toteavat tutkimuksessaan luottoluokituslaitosten nojaavan vahvasti tavanomaiseen lähestymistapaan asiakkaiden riskiä arvioitaessa ja niiden on osoitettu antavan ristiriitaisia ja epä johdonmukaisia ennusteita yksittäisten asiakkaiden luottokelpoisuudesta. Luottoluokitukset ovat sääntelemättömiä, mikä aiheuttaa luotettavuusongelman (Danielson ym. 2001, 3). Myös Kontkasen (2015, 155–156.) mukaan Suomessa käytettävät luottoluokat ja -pisteet vaihtelevat luotonantajien välillä. Tarkat luottoluokitukset ja niiden periaatteet ovat pankkien liikesalaisuuksia.

Suvaksen (2007, 20.) tutkimuksen mukaan luottopäätös voitaisiin tehdä luottoriskin näkökulmasta pohjautuen vain aiempaan maksukäyttäytymiseen. Hänen mukaansa konkurssiin menevillä yrityksillä on poikkeuksetta maksuhäiriömerkintöjä. Myös Wilsonin, Sumersin ja Hopen (2009)

¹⁰ z-luku on monen muuttujan tunnusluku, jossa viiden tunnusluvun avulla lasketaan yrityksen konkurssiherkkyyttä. Altmanin z-luku ennusti jopa 95 % konkurseista oikein vuosi ennen niiden tapahtumista ja 72 % kaksi vuotta ennen. (Altman 1968)

tutkimuksen mukaan aiempi maksukäyttäytyminen kuvastaa hyvin myös tulevaisuuden maksukäyttäytymistä.

Bobileva (2003) nostaa tutkimuksessaan esille luoton käyttötarkoituksen merkityksen luottokelpoisuudessa. Hänen mukaansa luottokelpoisuus riippuu siitä, onko luotonottajalla kyvykkyyttä hankkia tulevaisuudessa riittävästi varoja luoton takaisinmaksuksi. Tätä ajatusmallia tukee myös jo hyvin varhainen Kossinskyn tutkimus (1903). (Caplinska & Tvaronavičienė mukaan 2020.)

Vakuuksilla ja omarahoitusosuuden avulla luotonantajan ja -ottajan riskejä voidaan tuoda lähemmäksi toisiaan. Vakuus on vaihtoehtoinen takaisinmaksulähde pankille, joka realisoidaan, jos luotonottaja laiminlyö maksunsa (Bruns & Fletcher 2008, 15.) Pankin riskin pienentämiseksi ja omistajien moraalikadon sekä opportunistisen käyttäytymisen rajoittamiseksi, vaaditaan luotolle sekä omarahoitusosuutta, että vakuutta. Omistajan halukkuus rahoittaa osuus luotosta itse voidaan pitää positiivisena indikaattorina investoinnin onnistumiselle. Vakuuksien avulla pankki myös varmistuu siitä, että luottoa ei menetetä täysimääräisenä, vaikka hanke epäonnistuisi. Avery ym. (1998) tutkimuksen mukaan yritysten luotoissa käytetään poikkeuksetta vakuuksia parantamaan luottokelpoisuutta. (Berger & Udell 2003; Bruns 2004, 33; Bruns & Fletcher 2008.)

Luottoa myönnettäessä tulee ottaa huomioon lyhennyssuunnitelma ja luoton pituus. Luoton pituuden arvioiminen on tärkeää, koska se vaikuttaa olennaisesti sen riskisyyteen. Mitä pidempi maturiteetti luotolla on, sitä enemmän epävarmuutta siihen sisältyy. Esimerkiksi maksukyvyttömyyden mahdollisuus kasvaa maturiteetin pidentyessä. (Harris – Khan & Nissim 2018, 248.)

Liiketoimintasuunnitelman arvioiminen on tärkeä osa luotonmyöntöprosessia. Yrityksen strategian on oltava selkeä ja johdonmukainen. Selkeä strategia tulevaisuudelle on indikaattori johdon kyvykkyydestä viestiä pankille virallinen suunnitelmansa ja näin voidaan minimoida informaatioepäsymmetriaa. (Bruns & Fletcher 2008.) Sinkeyn (1992) tutkimuksen mukaan kattava liiketoimintasuunnitelma, jossa on laaja tietopohja yrityksen tuotteista yhdistettynä taloudelliseen suoriutumiseen, on indikaattori laadukkaasta johtamisesta ja yrityksen kyvykkyydestä menestyä hyvin tulevaisuudessa.

Lukuisissa tutkimuksissa korostetaan yrityksen inhimillisen pääoman arvioinnin tärkeyttä luottokelpoisuuden arvioinnissa yhtenevästi Finanssivalvonnan ohjeistuksen mukaisesti. Johdon ja henkilöstön kyvykkyyden arvioinnin tulisi toimia osana luotonmyöntöä. Kokeneet johtajat ovat riskiä karttavia ja näin suosivat toiminnassa lyhyitä ja vähäriskisempiä hakkeita. Kokeneen johdon lisäksi

osaava henkilökunta on avainasemassa menestyvässä liiketoiminnassa. Aiempi kokemus liiketoiminnasta ja investoinneista osoittaa myös kokemusta tehdä onnistuneita investointipäätöksiä. (ks. esim. Bruns & Fletcher 2008; George 1991; Wright ym. 1997.)

Yrityksen luottokelpoisuuden arvioinnin tulisi olla objektiivista, mutta tarkastelun ulkopuolelle ei voida jättää inhimillisten tekijöiden vaikutusta päätöksentekoon ja arviointiin. Tarkasteltaessa luottokelpoisuuden arviointiprosessia on otettava huomioon myös arviointia tekevät toimihenkilöt. Lipsitz ja Shulimovitzin (2007) tutkimuksen mukaan intuitiivisella päätöksenteolla saadaan jopa parempia tuloksia kuin taloduelliseen dataan perustuvalla päätöksenteolla. Tutkimuksessa käytetään termiä ”vatsatunne” (eng. gut feeling) osana päätöksentekoa. Intuitio, tunne, käyttäytymis- ja kulttuuritekijät vaikuttavat myös lukuisten muiden tutkimusten mukaan luottokelpoisuuden arviointiin ja joissakin tilanteissa jopa enemmän kuin määrällinen data. (ks. esim. Elshami 2011; Lipsitz and Shulimovitz, 2007; Wilson 2015)

Tsakalotos (1991) osoitti tutkimuksessaan henkilökohtaisten yhteyksien ja sosiaalisen paineen huomioimisen johtavan luottopäätöksissä tehottomuuteen ja ongelmiin järjestämättömien lainojen kanssa. Bergerin ja Udellin (2006) tutkimuksen mukaan asiakkaan ja pankin välinen suhde pienentää informaatioepäsymmetriaa ja mahdollistaa pehmeän tiedon käyttämisen luottopäätöksissä. Suhteeseen perustuvan luottotuksen edut korostuvat erityisesti luonnostaan läpinäkymättömmillä pienyrityksillä. (Berger & Udell 2006.)

Taulukkoon 1 on yhdistetty Galavasin ja Syriopoulosin (2015) tutkimuksen luottoprosessin vaiheet Finanssivalvonnan ohjeistuksen kanssa ja koottu yhteenveto viitekehyselle luottokelpoisuuden arviointiin vaikuttavista tekijöistä.

Taulukko 1 Luottokelpoisuuden arviointikriteerit

Arvioitavat osa-alueet	Arviointikriteerit	Tutkimuskirjallisuus
Markkinanäkymät ja makrotaloudellinen tilanne	Lainainfrastuktuuri, BKT, Inflaatio, nykyinen luottosalkku	Gosh 2015; Saba ym. 2012; Quagliarello 2007; Salas & Saurina 2002; Louziz ym 2012; Keeton & Morris 1987; Sinkey & Greenwalt 1991

Johdon arviointi & muut pehmeät arvot	Liiketoimintasuunnitelma, inhimillinen pääoma, asiakassuhde & luotettavuus	Caplinska & Tvaronavičienė 2020; Burns & Fletcher 2008; George 1991; Wright ym. 1997; Sinkey 1992; Tsakalotos 1991
Taloudelliset indikaattorit	Tunnusluvut, luottoluokka, maksukäyttäytyminen	Kontkanen 2015; Raghavan 2003; Suvas 2007; Bruns & Fletcher 2008; Fang ym. 2016; Altman 1983
Velkaantuneisuus, vakuudet, luoton käyttötarkoitus	Velkaantuneisuusaste, vakuuksien määrä ja laatu	Berger ja Udell 2006; Bruns 2004; Bruns & Fletcher 2008

Seuraavassa kappaleessa katsetaan odotettavissa olevien luottotappioiden arviointiin uuden IFRS 9 -rahoitusstandardin näkökulmasta. Odotettavissa olevat luottotappiot, IFRS 9 -standardi sekä tässä kappaleessa käsitellyt aiheet muodostavat yhdessä rungon tutkielman empiriaosuudelle.

3 Kansainväliset tilinpäätöskäytännöt

Odotettavissa olevat luototappiot ovat IFRS 9 -standardissa määritelty tulosvaikutteinen erä, jonka piiriin kuuluvat kaikki pankin myöntämät luotot. Tässä luvussa analysoidaan keskeisimmät elementit IFRS-normistosta ja siirtymästä vanhasta IAS 39 -standardista uuden IFRS 9 -standardin käyttöön. Luvun keskeisimmät osat ovat odotettavissa olevien luottotappioiden laskentamalli ja sen komponentit.

Tilinpäätös on yksi yrityksen merkittävimmistä ulkoisille sidosryhmille tuotettavista taloudellisista raporteista. Tilinpäätös muodostuu tuloslaskelmasta, taseesta ja rahoituslaskelmasta sekä niiden liitetiedoista. Tilinpäätökseen liitetään myös toimintakertomus ja mikäli tilinpäätös tarkastetaan, tulee myös tarkastuskertomus liittää osaksi tilinpäätöstä. (Leppiniemi & Leppiniemi 2006, 15–17.) Pankkien tilinpäätöstiedot mahdollistavat sijoittajille, tallettajille ja muille ulkopuolisille sidosryhmille mahdollisuuden arvioida pankin taloudellista tilannetta. Jotta taloudellista tilannetta voitaisiin laadukkaasti arvioida, tulee tilinpäätöksen sisältämän informaation olla luotettavaa, merkityksellistä, ymmärrettävää ja vertailukelpoista. Laadukkailla raportointistandardeilla rajoitetaan pankin johdon kirjanpitoherkintää ja parannetaan tilinpäätöksen informaatiokykyä. (Barth ym. 2004.)

Yhtiön, jonka liikkeelle laskemat arvopaperit ovat kaupankäynnin kohteena Euroopan talousalueella tulee noudattaa tilinpäätöksessään IFRS-standardeja. Myös muut kirjanpitovelvolliset saavat noudattaa kansainvälisiä tilinpäätösstandardeja, mikäli niiden tilinpäätös tarkastetaan tilintarkastuslain vaatimalla tavalla (KPL §7:2–3). IFRS-standardien käyttöä edellyttään yleensä myös listaamattomilta yhtiöiltä, mikäli ne ovat rahoituslaitoksia tai niiden tytäryhtiöitä. Myös tietyt liikevaihtorajat tai työntekijämäärärajat ylittävät yhtiöt joutuvat raportoimaan tilinpäätöksensä IFRS-standardien mukaisesti. (Dvorak & Vasek 2015, 164.) IFRS-standardeja tulee soveltaa kaikissa yleiseen käyttöön tarkoitetuissa taloudellisissa raporteissa ja tilinpäätöksissä kaikkien voittoja tavoittelevien yhteisöjen osalta. Kaikki kauppaa, tuotantoa, rahoittamista tai vastaavaa toimintaa harjoittavat yhteisöt lasketaan voittoa tavoiteleviksi yhteisöiksi riippumatta mihin muotoon ne on organisoitu, esimerkkeinä osuuskunnat ja keskinäiset vakuutusyhtiöt. Yhteisön sijoittajien ja luottottajien on tarkoitus hyötyä tilinpäätöksen tuottamasta informaatiosta. IFRS-standardit määrittelevät liiketapahtumien kirjaamista, arvostamista, esittämistä ja esitettäviä tietoja koskevia vaatimuksia. Standardit sisältävät myös vaatimuksia, jotka koskevat vain tiettyjä toimialoja tai tietyille toimialalle tyypillisiä liiketoimia. (IFRS Foundation 2021, 31.)

IFRS-normistoa on alettu alun perin kehittämään toisen maailmansodan jälkeen, johtuen erityisesti länsimaalaisten yritysten kansainvälistymisestä. Vuonna 1973 perustettiin International Accountings Standards Committee (IASC), joka myöhemmin julkaisi IAS-Standardit. Nykyisin IASC:n on korvannut IFRS-Foundation ja tilinpäätössääntelystä vastaa nykyisin erillinen IASB-sääntelyelin. IFRS-standardeja noudatetaan joko vapaaehtoisesti tai pakottavina jopa 137 maassa. IFRS-standardoinnin alkuperäinen tavoite on ollut parantaa vertailtavuutta ja avoimuutta talousraportoinnissa maailmanlaajuisesti. IFRS-standardien on osoitettu parantaneen julkaistavien tietojen laatua, riippumatta siitä onko standardit otettu käyttöön vapaaehtoisesti vai pakotetusti. (Daske & Gebhardt 2006.)

Yrityksen tilinpäätös on yritykselle yksi keino viestiä toimintaansa ulkoisille sidosryhmille. IFRS määrittelee myös käsitteellisen viitekehyksen taloudelliselle raportoinnille ja määrittelee esimerkiksi tilinpäätöksen viestinnän periaatteet. Taloudellisten tietojen esittämisessä tulee keskittyä tavoitteisiin ja periaatteisiin sääntöjen sijasta. Tiedot on luokiteltava niin, että samankaltaiset erät esitetään yhdessä ja erillään muista eristä. Tiedot on yhdisteltävä niin, että sitä ei häivytetä tarpeettomien yksityiskohtien tai liiallisen yhdistelyn avulla. Näiden vaateiden lisäksi IFRS asettaa laadullisia vaatimuksia taloudelliselle informaatiolle. Informaation on oltava merkityksellistä sekä todenmukaista. Merkityksellisyyden osalta tulee arvioida tiedon olennaisuutta, todenmukaisuudessa puolestaan arvioidaan tiedon täydellisyyttä, puolueettomuutta ja virheettömyyttä. Näiden ominaisuuksien lisäksi tiedon on oltava vertailukelpoista, todennettavaa, oikea-aikaista ja ymmärrettävää. (Haaramo ym. 2021.)

Tilinpäätösstandardien ja IFRS-normiston tärkein tavoite on asettaa mahdollisimman tarkat ja tehokkaat raamit yritysten taloudelliselle raportoinnille. Jotta rahoitusmarkkinat voisivat toimia tehokkaasti, yhtiöiden on jaettava tietoa toiminnastaan esimerkiksi julkisten tilinpäätösten avulla. Rahoitusarkkinoilta on oltava tarpeeksi informaatiota kaikkien saatavilla, jotta pääomaresurseja voidaan jakaa tehokkaasti. (Healy & Palepu 2001, 406–408.) Tilinpäätös raportoinnilla on myös merkittävä vaikutus informaatioepäsymmetrian pienentämiseen. Pankkien toiminnan luonteen johdosta ulkoisten sidosryhmien on hyvin haasteellista analysoida luotettavasti pankkien riskinottoa. Pankkien tilinpäätösten vertailtavuus pienentää informaatioepäsymmetriaa ja moraalikatoa sekä johdon opportunistista käyttäytymistä. (Duru ym. 2018; Hasan ym. 2020)

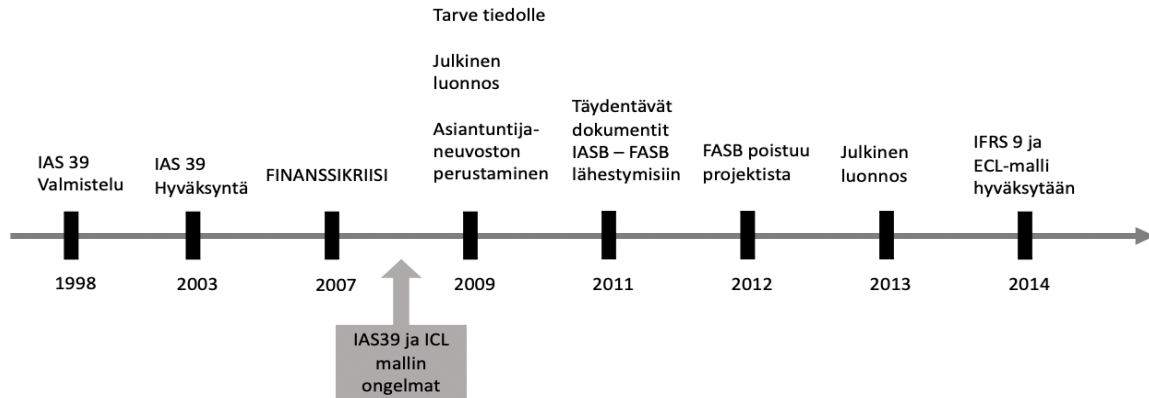
3.1 Siirtymä IAS 39 -standardista IFRS 9 -standardiin

IAS 39 Rahoitusinstrumentit: kirjaaminen ja arvostaminen -standardi on otettu käyttöön 1.1.2000 alkavilla tilikausilla. Viimeisin versio siitä otettiin käyttöön 1.1.2005 alkavilla tilikausilla. Standardin

mukaan yhteisöjen tulee aina tilikauden lopussa arvioida, onko olemassa objektiivista näyttöä arvonalentumisesta rahoitusvaroissa. Objektiiviseksi näytöksi arvon alentumisesta luetaan esimerkiksi merkittävät taloudelliset vaikeudet, takaisinmaksun laiminlyönnit tai konkurssi. (Deloitte 2021.) Erityinen ongelmallisuus standardissa liittyy siihen, että sen mukaisesti arvonalentumistappioita ei tule tehdä tulevaisuudessa tapahtuvista asioista. Eli riippumatta tappion todennäköisyydestä, sitä ei tule kirjata ennakoivasti. Tappioita ei myöskään saanut tehdä ennen kuin erä on ensimmäisen kerran kirjattu taseeseen. Luottotappioksi kirjattiin vasta ne arvonalentumistappiot, joita ei saatu perityksi. (Räty & Virkkunen 2004, 286.) Tätä kutsutaan syntyneen luottotappion malliksi, eli ICL-malliksi (*eng. incurred credit loss.*), jossa luottotappiot kirjattiin vasta kun ne olivat jo tapahtuneet (Scott 2015, 264).

IASB:n puheenjohtaja Hans Hoogervorst piti vuonna 2015 ICAWW-IFRS-säätiön konferenssissa puheenvuoron, jossa hän ilmaisi huolensa silloin käytössä olleen IAS 39 -standardin mukaisten luottotappiokirjausten puutteellisuudesta. Hänen mukaansa IFRS 9-standardin tärkein tavoite on auttaa sijoittajia saamaan parempi näkemys pankkien kohtaamista luottoriskeistä. Uuden standardin mukaan luottotappiot tunnustetaan siitä päivästä lähtien, kun havaitaan merkittävä nousu luottoriskissä. Näin voidaan varmistaa mahdollisimman realistinen kuva pankin luottokannan todellisesta laadusta. Puheenvuorossaan Hoogervorst korosti, että odotettavissa olevien luottotappioiden uuden mallinnuksen mukaisesti väistämättömät tappiot luottokannassa tunnustetaan nopeasti, mutta onnistutaan välttämään erittäin epätodennäköisten riskien huomioimisen sudenkuopat. (Hoogervorst 2015.)

Alla on kuvattuna aikajana IAS 39-standardin hyväksynnästä aina uuden IFRS 9-standardin hyväksyntään asti. Aiemmin käytössä olleen IAS 39 -mallin valmistelu on aloitettu vuonna 1998 ja käytössä se on ollut vuodesta 2003 asti. Vuonna 2008 globaali finanssikriisi sysäsi käyntiin muutostarpeen luottoriskien arvioinnissa ja IAS 39 -standardin ongelmallisuuteen alettiin etsiä parempia ratkaisuja. Finanssikriisin jälkeiset ongelmat nousivat erityisesti esille merkittävän suurien luottotappioiden kirjausten yhteydessä. Finanssikriisin jälkeen kirjattiin alas suuria eriä, jotka olivat ehtineet kertyä jo pidemmän aikaa, mutta niitä ei ollut tunnustettu tai kirjattu aiemmin. (Scott 2015, 264–265.)

Kuva 2 Aikajana IAS 39 muutoksesta kohti IFRS 9 -standardia (mukaellen Pucci & Skærbæk 2020, 1–6.)

Ensimmäinen julkinen luonnos uudesta standardista julkaistiin vuonna 2009. Lopullisesti uusi IFRS 9 -rahoitusvaratstandardi hyväksyttiin vuonna 2014 ja siirtymäaika käynnistyi. Standardi astui voimaan 1.1.2018.

Uusi IFRS 9-standardi luotiin lähtökohtaisesti korjaamaan aiemman toimintatavan virheet ja puutteet. ICL-mallissa havaittiin olevan kaksi keskeistä ongelmaa; ensimmäinen ongelma oli arvonalentumistappioiden kirjausten lykkäys siihen asti, kunnes on objektiivista näyttöä siitä, että omaisuuden arvon alentuminen on todennäköistä. Tappion syntymisen todennäköisyys tuli olla vähintään 70 %, jotta arvonalentumisia voitiin kirjata. Toinen ongelma oli, että aiempi ICL-malli kieltää yhteisöjä käyttämästä tulevaisuusorientoitunutta tietoa tapahtumien ennakoimiseen, vaikka arvonalentumista voitaisiinkin pitää todennäköisenä. (Hashim ym. 2019, 29; Goma ym. 2019, 310.)

IFRS 9 -standardin tavoitteena on korjata ongelmat luottotappioiden myöhästyneiden kirjauksien osalta sekä vähentää monien arvonalentumistapojen kirjauksien monimutkaisuutta. Uuden mallin on tarkoitus korjata luottotappiokirjauksien oikea-aikaisuutta ja näin parantaa tilinpäätöksen todenmukaisuutta. Luottotappioiden oikea-aikaisempi tunnistaminen ja julkistaminen edistää myös markkinakuria. Verrattuna aiempaan standardiin IFRS 9 -standardi laajentaa tietojoukkoa, joka luottotappioiden arvioinnissa otetaan huomioon. Nykyisessä arvioinnissa on huomioitava menneet tapahtumat, tämänhetkiset olosuhteet sekä kohtuulliset ja perusteltavissa olevat ennusteet tulevaisuudesta. Nykyinen malli vaatii arvon alentumisen kirjaamisen ilman aiemmin käytössä ollutta todennäköisyysrajaa, tappion syntymisvaatimusta, tai objektiivista näyttöä yhden tai useamman omaisuuserän arvon alentumisesta. Uuden standardin mukaan vain odotettavissa olevat tappiot määritellään estimaattien avulla. IFRS 9 -standardi toi mukanaan kolmivaiheiset kirjaukset

odotettavissa oleville tappioille. Ensimmäisen vaiheen kirjauksia tehdään heti luotonmyönnöstä lähtien ja vaiheeseen kaksi siirrytään, mikäli luottoon kohdistuva luottoriski on kasvanut. Vaiheeseen kolme siirryttäessä luoton katsotaan olevan jo täysin maksukyvytön. IAS 39 -standardin mukaan kirjaukset tehtiin ensimmäistä kertaa vasta tässä vaiheessa. (Novotny-Farkas 2016, 5, 202, 212; Beatty & Liao 2021 1–34.)

Beattyn ja Liaon tuoreen tutkimuksen (2021) mukaan odotettavissa olevien luottotappioiden nykyinen mallinnus on tehokasta toteutuneisiin luottotappioihin nähden, sillä vanha mallinnus ei hyödyntänyt kaikkea saatavilla olevaa tietoa tulevista tappioista. Heidän mukaansa voidaan osoittaa, että nykyisen standardiston avulla voidaan vaikuttaa eroihin pankkien luottotappiovarauksissa ja vaikuttaa täten kirjausten oikea-aikaisuuteen. (Beatty & Liao 2021 1–34.) Wheeler (2021) osoittaa tutkimuksessaan, että luottotappioiden mahdollisimman tarkka laskenta on myös pankin etu. Hänen tutkimuksensa osoittaa, että pankin osakekurssi on korrelaatiossa odotettavissa olevien luottotappioiden laskennan laadun kanssa. Mitä realistisemmin ja läpinäkyvämmiin pankki arvioi luottotappioitaan sitä korkeampi pankin osakekurssi on. (Wheeler 2021.) Beattyn ja Liaon (2011) tutkimus puolestaan osoitti, että pankit, joiden luottotappiokirjaukset ovat oikea-aikaisia eivät ole niin suhdanneherkkiä kuin pankit, joiden luottotappiokirjauksissa on virheitä tai puutteita. Borion ja Lowen (2001, 36.) mukaan pankkien luottotappiovarauksilla on merkittävä vaikutus sekä taseiden läpinäkyvyyteen, että talouden suhdanteiden ja voittojen vaihteluiden syklisyyteen.

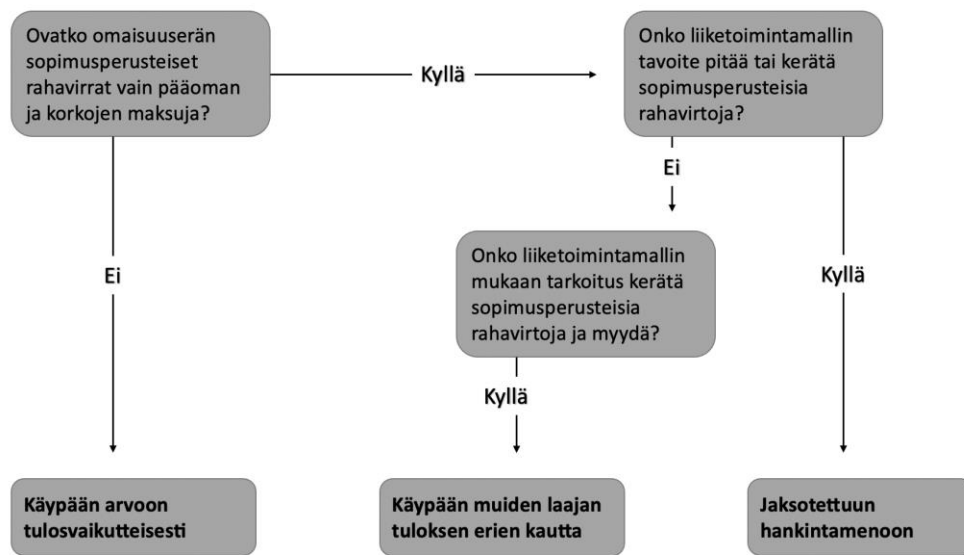
Sultanoglun (2018) tutkimuksen mukaan, kun on siirrytty ICL-kirjauksista ECL-kirjauksiin eurooppalaisten pankkien luottotappiokirjaukset ovat kasvaneet 13–18 %. Merkittävä osa pankkien tekemistä ECL-kirjauksista syntyy esimerkiksi rästissä olevista yritysluotoista ja luototettujen asiakkaiden rating-luokkien heikentymisestä. Perimmäinen tarkoitus ICL-kirjauksista ECL-kirjauksiin siirtymisellä ei kuitenkaan ole ollut kirjausten määrän kasvattaminen, vaan kirjausten tekoajankohta. Uuden standardin mukaisesti kirjaukset luottotappioista on tehtävä, kun niitä pidetään todennäköisinä. Tästä johtuen tilinpäätöksen tulkitsija saa paremman arvion pankin luottokannan koosta ja laadusta. (Serrano 2018.) Edwardsin (2016, 1.) tekemän tutkimuksen mukaan uusien arvonalentumisstandardien voimaantulo korotti useimpien pankkien luottotappiovarauksia jopa 25 % aiempaan verrattuna. Myös Aivon (2020) tekemän tutkimuksen mukaan uuden IFRS 9 – standardin käyttöönotto on vaikuttanut arvonalentumiskirjauksiin, mutta hänen mukaansa muutos ei ole ollut yhtä merkittävä, mikäli luottotappioiden kasvu suhteutetaan esimerkiksi liikevoiton tai luottokannan kasvuun.

Jokainen taloudelliseen tilanteeseen pohjautuva luottotappioiden laskenta malli on prosyklinen. IAS 39:n osoitettiin vahvistavan suhdannevaihteluita, mutta IFRS 9 -standardin oli tarkoitus muuttaa tämä. Novotny-Farkasin (2016) mukaan voidaan olettaa, että IFRS 9:n mukainen luottotappioiden lähestymistapa on onnistunut tavoitteessaan. Uusi standardi oikaisee tuoton kirjauksen kautta yliarvioituja voittoja ja näin estää ulosjakamisen nousukausien aikana ja estää liiallista luottokannan kasvua. Uusi laskentapa myös liioittelee luottotappiovarauksen suuruutta luoton olemassaolon alussa, jolloin se luo puskuria lakisääteisen pääomaan heti, kun luoton riski kasvaa esimerkiksi laina-ajan pidentyessä. Edellä mainitut tekijät yhdessä johtavat tilanteeseen, jossa nykyiset laskusuhdanteen aikana kirjatut odotettavissa olevat tappiot ovat suurempia kuin koko syklin todelliset arvot. Voidaan siis todeta, että IFRS 9 -standardi aiheuttaa vähemmän prosyklisyyttä, kuin IAS 39 -standardi, mutta koska arvoissa käytetään todennäköisyyksiin pohjautuvia estimaatteja, on myötäsyklisyys välttämätöntä. (Noboth-Farkas 2016, 211–213.) Chaen ym. (2018) osoittivat tutkimuksessaan, että asuntolainamarkkinoilla uusi kirjaustapa olisi vähentänyt suhdannekierrosta aiheutuvaa volatilitteettia, mutta ongelmaksi nousee pankkien kyky ennustaa onnistuneesti laskusuhdanteita. Heidän tutkimuksensa mukaan ei ole olemassa realistista näyttöä siitä, että pankit olisivat historiassa onnistuneet ennustaman laskusuhdanteen.

Vertaamalla IAS 39-standardia IFRS 9-standardiin voidaan todeta, että IFRS 9 sisältää aiempaa laajemmin tietoa luottotappioiden tunnistamiseksi ja sen käyttö rajoittaa mahdollisuutta jakaa yliarvostettuja voittoja osinkoina ja bonuksina. Se myös vähentää suhdannevaihteluiden kertaantumista ja parantaa taloudellista vakautta. (Novotny-Farkas 2015.) IFRS 9 -standardin voidaan osoittaa onnistuneen tavoitteessaan; se tuottaa aiempaa enemmän tietoa markkinoille ja tilinpäätöksen loppukäyttäjille esimerkiksi pankkien luottokannan laadusta ja poistaa markkinoilla olevaa informaatioepäsymmetriaa. (ks. esim. Aivio 2020)

3.2 IFRS 9 Rahoitusinstrumentit – standardin keskeisimmät elementit

Siirryttäessä uuden standardin käyttöön rahoitusinstrumenttien määritelmä pysyi ennallaan, mutta soveltumisalaa on tarkennettu. Aiemmin rahoitusinstrumentit luokiteltiin neljään eri ryhmään, mutta nykyisin liiketoimintamallin ja instrumentin ehtojen perusteella ryhmiä on kolme. (Haaramo 2021, 330.) Aiemmat ryhmät olivat; käypään arvoon ja tulosvaikutteisesti arvostettavat, eräpäivään asti pidettävät sijoitukset, lainat ja muut saamiset sekä myytävissä olevat rahoitusvarat (Deloitte 2021.) Uudessa mallissa huomio kiinnitetään yhteisön liiketoimintamalliin sekä erien rahavirtaominaisuuksiin. Kuvassa 3 on esitetty rahoitusinstrumenttien nykyinen luokittelu.

Kuva 3 Rahoitusinstrumenttien luokittelu IFRS 9 -standardin mukaan (Sundvik ym. 2016, 8.)

IFRS 9 -standardin mukaisesti rahoitusvarat tulee luokitella jaksotettuun hankintamenoön, mikäli liiketoimintamallin mukaan omaisuuserät pidetään eräpäivään asti ja sen rahavirrat muodostuvat pelkästään korosta ja pääoman takaisinmaksusta. Jos liiketoimintamallin mukaisesti omaisuuserä pidetään eräpäivään asti ja myydään, tulee se luokitella käypään arvoon muiden laajan tuloksen erien kautta. Kun omaisuuserä kuuluu tähän luokkaan, niin voitot ja tappiot realisoituvat tulosvaikutteisesti, kuin myös arvonalentumiset. Myös tässä luokassa rahavirtojen tulee koostua pelkästään korosta ja pääomasta. Kaikki muut mahdolliset rahoitusvarat tulee arvostaa käyvän arvon mukaiseksi, ja sen muutokset kirjataan tulosvaikutteisesti. Rahoitusvaroja voi siirtää luokasta toiseen vain liiketoimintamallin muuttuessa. (Sundvik ym. 2016 8–11.)

IFRS 9-standardin määritelmät rahoitusvaroilta ja -veloilta tulevat IAS 32-standardista. IAS 32-standardin mukaan rahoitusinstrumentteja ovat ne sopimukset, jotka synnyttävät yhdelle yhteisölle rahoitusvaroihin kuuluvan erän ja toiselle rahoitusvelan tai oman pääoman ehtoisen instrumentin.

IAS32-standardin mukaan rahoitusvarat ovat;

- 1) käteisvaroja;
- 2) toisen yhteisön oman pääoman ehtoinen instrumentti;
- 3) sopimukseen perustuva oikeus:
 - i. saada toiselta yhteisöltä käteisvaroja tai muita rahoitusvaroja; tai

- ii. vaihtaa rahoitusvaroja tai -velkoja toisen yrityksen kanssa olosuhteissa, jotka mahdollisesti osoittautuvat yhteisölle edullisiksi
- 4) sopimus, joka tullaan toteuttamaan tai saatetaan toteuttaa yhteisön omina oman pääoman ehtoisina instrumentteina ja joka on:
- i. muu kuin johdannaissopimus, jonka perusteella yhteisö on tai saattaa olla velvollinen vastaanottamaan muuttuvan lukumäärän omia oman pääoman ehtoisia instrumenttejaan; tai
 - ii. johdannaissopimus, joka tullaan toteuttamaan tai saatetaan toteuttaa muulla tavalla kuin vaihtamalla kiinteä määrä käteisvaroja tai muita rahoitusvaroja kiinteään lukumäärään yhteisön omia oman pääoman ehtoisia instrumentteja. Yhteisön omiin oman pääoman ehtoisiin instrumentteihin ei tässä lueta kappaleiden 16A ja 16B mukaisesti oman pääoman ehtoisiksi instrumenteiksi luokiteltuja lunastusvelvoitteisia rahoitusinstrumentteja, instrumentteja, jotka velvoittavat yhteisön luovuttamaan toiselle osapuolelle suhteellisen osuuden yhteisön nettovarallisuudesta vain yhteisön purkautuessa ja jotka luokitellaan oman pääoman ehtoisiksi instrumenteiksi kappaleiden 16C ja 16D mukaisesti, eikä instrumentteja, jotka ovat sopimuksia yhteisön omien oman pääoman ehtoisten instrumenttien vastaanottamisesta tai luovuttamisesta tulevaisuudessa. (IAS 32.11)

IAS 32-standardin mukaisesti rahoitusveloiksi luetaan kaikki ne velat, jotka ovat:

- a) sopimukseen perustuva velvollisuus:
 - i. luovuttaa käteisvaroja tai muita rahoitusvaroja toiselle yhteisölle; tai
 - ii. vaihtaa rahoitusvaroja tai -velkoja toisen yhteisön kanssa olosuhteissa, jotka mahdollisesti osoittautuvat yhteisölle epäedullisiksi; tai
- b) sopimus, joka tullaan toteuttamaan tai saatetaan toteuttaa yhteisön omina oman pääoman ehtoisina instrumentteina ja joka on:
 - i. muu kuin johdannaissopimus, jonka perusteella yhteisö on tai saattaa olla velvollinen luovuttamaan muuttuvan lukumäärän omia oman pääoman ehtoisia instrumenttejaan; tai
 - ii. johdannaissopimus, joka tullaan toteuttamaan tai saatetaan toteuttaa muulla tavalla kuin vaihtamalla kiinteä määrä käteisvaroja tai muita rahoitusvaroja kiinteään lukumäärään yhteisön omia oman pääoman ehtoisia instrumentteja. Tässä yhteydessä optiot, merkintäoikeudet tai muut oikeudet, jotka oikeuttavat

hankkimaan kiinteän lukumäärän yhteisön omia oman pääoman ehtoisia instrumentteja minkä tahansa valuutan määräistä kiinteää rahamäärää vastaan, ovat oman pääoman ehtoisia instrumentteja, jos yhteisö tarjoaa optiot, merkintäoikeudet tai muut oikeudet tasasuhteisesti kaikille niille, jotka sillä hetkellä omistavat sen samanlaisiin johdannaisopimuksiin kuulumattomia omia oman pääoman ehtoisia instrumentteja. Tässä yhteydessä yhteisön omiin oman pääoman ehtoisiin instrumentteihin ei lueta kappaleiden 16A ja 16B mukaisesti oman pääoman ehtoisiksi instrumenteiksi luokiteltu ja lunastusvelvoitteisia rahoitusinstrumentteja, instrumentteja, jotka velvoittavat yhteisön luovuttamaan toiselle osapuolelle suhteellisen osuuden yhteisön nettovarallisuudesta vain yhteisön purkautuessa ja jotka luokitellaan oman pääoman ehtoisiksi instrumenteiksi kappaleiden 16C ja 16D mukaisesti, eikä instrumentteja, jotka ovat sopimuksia yhteisön omien oman pääoman ehtoisten instrumenttien vastaanottamisesta tai luovuttamisesta tulevaisuudessa. (IAS 32.11)

Odotettavissa olevia luottotappioita on kirjattava aina rahoitusvaroihin kuuluvasta erästä jokaisena raportointipäivänä. IFRS 9 -standardin yleisen lähestymistavan mukaisesti yhteisön on raportointipäivänä aina arvioitava rahoitusinstrumenttiin liittyviä luottoriskejä ja niiden mahdollista muutosta. Mikäli luottoriskin katsotaan lisääntyneen merkittävästi alkuperäiseen kirjaushetkeen nähden, tulee rahoitusinstrumenttiin kohdistaa vähennyserä, joka on suuruudeltaan koko luoton voimassaoloajalle kohdistuva luottotappio. Mikäli luottoriski on kasvanut, mutta se ei ole suuruudeltaan merkittävä, tulee luottotappiokirjaus koskea seuraavaa 12 kuukautta. Odotettavissa olevat luottotappiot tulee kirjata tulosvaikutteisesti arvonalentumistappiona tai –voittona. Myös mahdolliset aiempien kirjausten peruutukset tulee kirjata tulosvaikutteisesti. (IFRS 9 5.5.)

Rahoitusinstrumentin odotettavissa oleva luottotappio on määriteltävä kolmen kriteerin mukaisesti. Odotettavissa olevan luottotappion on kuvastettava:

- (a) *vinoutumatonta ja todennäköisyyksillä painotettua rahamäärää, joka määritetään arvioimalla mahdollisten tulevien vaihtelun alue;*
- (b) *rahan aika-arvoa; ja*
- (c) *järkevää ja perusteltavissa olevaa informaatiota, joka on raportointipäivänä saatavissa ilman kohtuuttomia kustannuksia tai ponnisteluja ja joka koskee*

toteutuneita tapahtumia, vallitsevia olosuhteita ja ennusteita tulevista taloudellisista olosuhteista. (IFRS 5.5.17)

Tiivistettynä IAS 32 Rahoitusinstrumentin mukaisesti, rahoitusinstrumentteja ovat kaikki ne sopimukset, jotka synnyttävät yhteisölle rahoitusvaroihin erän, ja samanaikaisesti toiselle rahoitusvelan tai oman pääoman ehtoisen instrumentin. Rahoitusvarat voivat olla lyhyt- tai pitkäaikaisia omaisuuseriä, kuten myönnettyjä luottoja tai sijoituksia, ja rahoitusvelat puolestaan esimerkiksi ostovelkoja tai otettuja lainoja. IFRS 9 -standardin avulla tilinpäätöksen käyttäjät saavat laadukkaampaa tietoa pankkien tulevien rahavirtojen määrästä, laadusta ja epävarmuudesta. Luottotappioiden kirjausta ei tarvitse lykätä ja niitä tunnistetaan jokaisena raportointipäivänä. (Hashim ym. 2019, 29–33.)

Koska standardista puuttuu monesta kohdasta tarkat ohjeet pankkien toiminnalle, antaa se johdolle mahdollisuuden käyttää hyvin laaja-alaisesti omaa harkintavaltaansa. Harkintavalta antaa mahdollisuuden käyttää laskennassa yksityisiä tietoja, mutta toisaalta sitä voidaan käyttää myös opportunistiseen käyttäytymiseen. (Novothy-Farkas 2016, 2013. Bushman 2016, Bushman & Landsman 2010.) Standardin ohjeistuksen jälkeen Chawla ym. (2016) mukaan pankkien tehtäväksi jää; 1) määrittellä mikä on maksukyvyttömyyden riski, 2) muodostaa liiketoimintalogiikka riskin arvioimiselle luottosalkkuun ja informaation saatavuuteen perustuen, 3) muodostaa kvantifiointimekanismi 4) määrittellä portaat siirtymille eri vaiheiden välille ja 5) laatia toteutustrategia tämän prosessin suorittamiselle käytännössä. (Chawla ym. 2016)

3.3 Odotettavissa olevat luottotappiot

Luottotappiovaraukset ovat keskeinen osa pankkien kirjanpitoa ja ne vaikuttavat suoraan tulokseen. (Bushman & Williams 2015.) Arvonalentumista joudutaan arvioimaan kaikista tarkastelun piiriin kuuluvista eristä, riippumatta esimerkiksi velallisen luottoluokituksesta. Arvonalentumisten tarkastelua tulee tehdä myös käypään arvoon muiden laajan tuloksen erien kautta kirjattavista rahoitussaamisista, luottolupauksista, annetuista takauksista sekä myynti ja vuokrasaamisista. (Sundvik ym. 11.)

Kirjallisuudessa ja yhteisöissä yleisesti hyväksytty tapa laskea odotettavissa olevia luottotappioita muodostuu alla olevan kaavan mukaiseksi.

$$ECL = \sum_{i=1}^n \left(\frac{1}{(1+r)^i} \right) Pr(\tau = i) * LGD_i * EAD_i$$

Jossa

- r on diskonttokorko, i jäljellä olevat vuodet luoton maturiteetin ajalta, ja $Pr(\tau = i)$ on velallisen todennäköisyys maksukyvyttömyyteen (*eng. probability of default*) vuotena i . Tästä voidaan käyttää myös lyhennettä PD.
- LGD kuvastaa tappion osuutta maksukyvyttömyyden hetkellä (*eng. loss given default*), ja
- EAD vastuiden määrää maksukyvyttömyyden hetkellä

Tämän kaavan lisäksi on käytössä myös lukuisia muita kaavoja odotettavissa olevien luottotappioiden arvostamiseen. (kts. esim. Engelmann 2021; Skoglund 2017; Xu 2016.)

Odotettavissa olevien luottotappioiden riskin muutosta tulee arvioida alkuperäiseen kirjaukseen verrattuna ja siihen perustuen tehdään mahdolliset vaiheittaiset kirjaukset. Ensimmäisessä vaiheessa olevien luottotappioiden määrä lasketaan yksinkertaistetun kaavan avulla. Kaavassa maksukyvyttömyyden todennäköisyys kerrotaan menetettävissä olevalla rahamäärällä, mutta kaavassa ei huomioida vastuiden määrää. Näin kahdentoista kuukauden odotettavissa olevien luottotappioiden laskennan kaava muodostuu seuraavaksi;

$$12kk\ ECL = PD_{12\ kk} * LGD$$

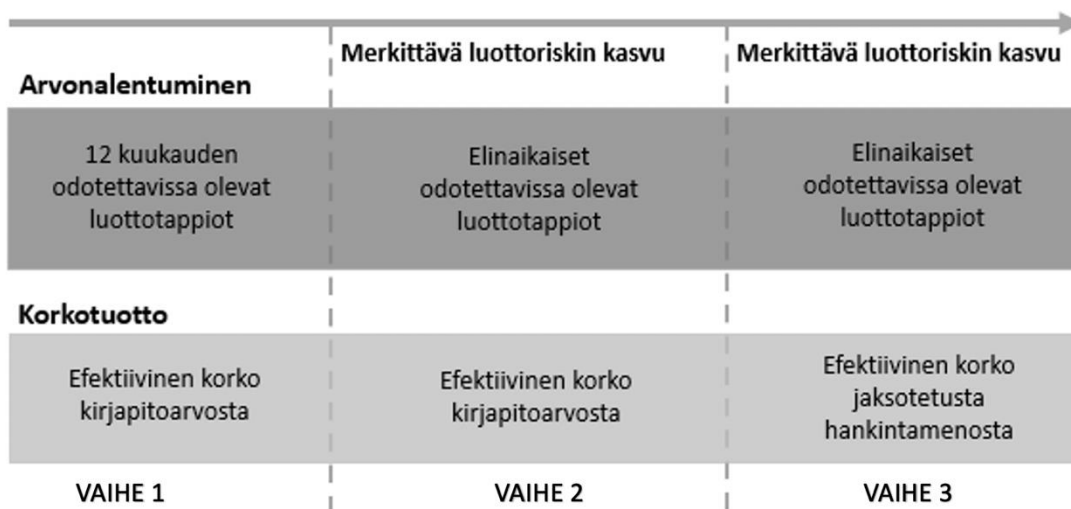
(Novotny-Farkas 2016, 5.)

Luottotappio on rahoitusinstrumentin odotetun voimassaoloajan kassavajeiden nykyarvo. Kassavajeella tarkoitetaan pankille sopimuksen mukaan kuuluvien rahavirtojen eroa niihin rahavirtoihin, jotka se odottaa saavansa. Tärkeää luottotappioiden arvioinnissa on huomioida maksujen määrä ja ajankohta. Luottotappioiden arvioimisessa käytetään informaatiota velallisen yleisestä taloudellisesta tilanneesta sekä tulevaisuuden arvioinnista. Pankki voi arvioinnissaan käyttää ulkoisia tai sisäisiä tietolähteitä. Käytettäessä sisäisiä lähteitä korostuu erityisesti pankin asiakastuntemus. Pankki voi arvioinnissa hyödyntää omaa aiempaa kokemustaan asiakkaan maksukäyttäytymisestä.

Odotettavissa olevien luottotappioiden laskennan tulee mitata erityisesti kahta asiaa; puolueetonta ja todennäköisyyksillä painotettua tuloksen vaihteluväliä ja rahan aika-arvoa. Rahan aika-arvoa tulee analysoida sellaisen tiedon pohjalta, joka on saatavilla ilman kohtuutonta kustannusta ja vaivaa, ja sen on perustuttava menneisiin tapahtumiin, nykyisiin olosuhteisiin ja tulevaisuuden ennusteisiin.

(Hashim ym. 2019, 29–33.) Uuden standardin mukaan luottoriskin arviointi voidaan tehdä myös kollektiivisesti. Kollektiivisen arvioinnin avulla mahdollinen luottoriskin kasvu havaitaan, vaikka todisteita kasvusta ei olisi vielä saatavilla yksittäisellä tasolla. (Edwards 2016.)

Pankit raportoivat luottotappioistaan kolmessa vaiheessa alla kuvan 4 mukaisesti. Tällä hetkellä tutkimuksissa yleisesti puhutaan kolmesta ”stagesta”, eli vaiheesta, vaikka stage -termi ei suoraan IFRS-standardeissa esiinnykään. Vaiheessa 1 (Stage 1) raportoidaan 12 kuukauden odotettavissa olevat luottotappiot ja vaiheissa 2 ja 3 (Stage 2 ja Stage 3) raportoidaan koko elinkaaren ajalta odotettavissa olevat luottotappiot. Vaiheiden avulla on mahdollista erottaa rahoitusvarat, joiden luottokelpoisuus on heikentynyt niistä rahoitusvaroista, joiden luottokelpoisuus on säilynyt ennallaan. Vaiheittaiset kirjaukset myös edesauttavat kirjausten oikea-aikaisuutta. (Edwards 2014; Edwards 2016; Hashim ym. 2019, 26–30.)

Kuva 4 Odotettavissa olevien luottotappioiden vaiheittaiset kirjaukset (mukaellen Edwards 2016.)

Heti kun rahoitusväline on syntynyt, siirtyy se luottotappioiden arvioimisen piiriin. Mikäli luottoriski on merkittävästi kasvanut alkuperäiseen myöntöhetkeen nähden siirretään se vaiheeseen kaksi. Mikäli siirron kriteerit eivät enää täyty voidaan luotto siirtää takaisin vaiheeseen 1. (Engelmann 2021.)

Niille omaisuuserille, joiden luottoriski ei ole merkittävästi kasvanut alun jälkeen, tehdään vaiheen yksi mukainen tulosvaikutteinen tappiovaraus. Vaiheessa yksi olevien luottojen voidaan ajatella olevan hoidettuja lainoja. Vaiheessa yksi arvioidaan mahdollisia maksukyvyyn heikentymisiä, jotka

tapahtuvat kahdentoista kuukauden kuluessa raportointipäivästä, ja korko lasketaan bruttomääräisen kirjanpitoarvon perusteella. Korkotuotoissa ei siis tehdä oikaisuja tappion osalta. Erityisen tärkeää on huomioda, että odotettavissa oleva luottotappio ei ole rahavaje seuraavalta kahdeltatoista kuukaudelta, vaan luottotappion vaikutus omaisuuserään, painotettuna sillä todennäköisyydellä, että se tapahtuu seuraavan kahdentoista kuukauden aikana. (Edwards 2016, 1–3; Hashim ym. 2019, 28–29.)

Kuten kuvasta neljä voidaan havaita, luotto siirtyy vaiheesta yksi vaiheeseen kaksi ja arviointi muuttuu koko luoton linkaaren aikaiseksi, kun omaisuuserän luottoriski on kasvanut merkittävästi tai luoton laatu on huomattavasti heikentynyt. Vaiheessa kaksi luottoa ei voida enää pitää matalariskisenä, eikä täysin hoidettuna. Vaiheen kaksi luottoja kutsutaan huonosti hoidetuiksi lainoiksi. Vaiheessa kaksi raportoidaan koko linkaaren ajalta odotettavissa olevia luottotappioita. Erona vaiheeseen yksi koko elinajan odotettavissa oleva luottotappio on nykyarvo tappioista, jotka syntyvät, mikäli velallinen laiminlyö veloitteensa koko rahoitusvaran käyttöään ajalta. Vaiheen kaksi luottotappio syntyy myös tilanteessa, jossa luotto odotetaan saatavan takaisin täysimääräisenä, mutta myöhemmin, kuin alun perin on sovittu. Vaiheessa kaksi korkotuottoja kohdellaan samalla tavalla kuin vaiheessa yksi. (Edwards 2016 2–4; Hashim ym. 2019, 28–29.)

Vaiheeseen 3 siirrytään kun rahoitusvaran luottoluokka heikkenee niin paljon, että syntyy luottotappio, tai omaisuuserän arvo alenee. Kun luotto siirtyy vaiheeseen kolme, on se täysin hoitamaton. Elinikäiset odotettavissa olevat luottotappiot raportoidaan edelleen samalla tavalla kuin vaiheessa 2, mutta korkotulot raportoidaan jaksotetun hankintamenon perusteella. Vaiheessa kolme luottotappio vähennetään rahoitusvaran bruttokirjanpitoarvosta, josta lasketaan mahdolliset korkotuotot. (Edwards 2016 2–4; Hashim ym. 2019, 28–29.)

Tarkasteltaessa vaiheittaista kirjausta on tärkeää huomioda, että vaiheeseen yksi kuuluvat kaikki luotot eli myös ne, joita hoidetaan ja lyhennetään suunnitelman mukaisesti. Toisaalta myöskään luottoriskin kasvu ei välttämättä vaadi maksujen laiminlyöntiä. Yleisesti riski luottotappiolle kasvaa jo ennen ensimmäistä maksun laiminlyöntiä tai viivästystä. Luottoriski kasvaa esimerkiksi, kun haetaan luoton uudelleenjärjestelyä tai muutosta velanehtoihin, vaikka maksut tapahtuisivatkin ajallaan. Kolmanneksi on tärkeää huomioda, että maksu voi myöhästyä myös muista kuin maksukykyyn liittyvistä syistä. Esimerkkejä tällaisesta voisi olla esimerkiksi hallinnolliset muutokset organisaatiossa, tai tekniset tai inhimilliset virheet.

Pankit käyttävät erilaisia siirtymämatriiseja arvioidessaan maksukyvyttömyyden heikentymistä ja luoton siirtymistä eri vaiheiden välillä. Näiden siirtymämatriisien laatu toimii koko odotettavissa

olevien luottotappioiden arvioinnin perustana. Siirtymämatriisit puolestaan riippuvat vahvasti makrotalouden skenaarioista. Jotta luottotappiovaraukset ennustavat tulevaisuutta mahdollisimman todennäköisesti, tulee skenaarioiden luomiseen kiinnittää erityistä huomiota. Lopulliset odotettavissa olevat luottotappiot ovat skenaarioiden avulla laskettuja painotettuja keskiarvoja. (Skoglund 2017; Skoglund & Chen 2017; Gubareva 2021, 173.)

IFRS 9 -standardin arvonalentumismallinnuksen mukaisesti luottotappiovarauksia tehdään moniin lainoihin heti myöntöhetkestä lähtien vaiheen yksi kirjauksina. Kun luotossa tapahtuu merkittävä luottoriskin nousu ja velallisen luottokelpoisuus on heikentynyt merkittävästi kasvaa myös varausten suuruus eksponentiaalisesti. Merkittävä luottoriskin kasvu siirtää luoton mallinnuksen 12 kuukauden odotettavissa olevien luottotappioiden laskennasta elinikäisen laskennan piiriin. IFRS 9 -standardi siis vaatii pankilta korkeampia varausvaatimuksia lainoille, joiden luottoriski on merkittävästi noussut alun myöntöhetken jälkeen. Nämä luotot tunnetaan vaiheen 2 vastuina, kun taas arvoltaan jo alentuneet luotot ovat vaiheen 3 vastuita. Euroopan Pankkiviranomaisen mukaan luoton nähdään kuuluvaan vaiheeseen kaksi, mikäli maksuerä on myöhästynyt 31–90 päivää ja vaiheeseen 3 mikäli luotto on 91 päivää myöhässä. (Gaffney & MacCann 2019, 2–3, 7.)

IFRS 9 -standardin mukaan luoton voidaan katsoa kuuluvan vaiheeseen yksi, eli luottoriskin ei nähdä merkittävästi kasvaneen, vain jos

- vastuulla on matala luottoriski¹¹
- velallinen on taloudellisesti terve täyttämään velvoitteensa
- haitalliset makrotaloudelliset muutokset eivät vaikuta velallisen kykyyn täyttää velvoitteensa.

Euroopan pankkiviranomaisen mukaan luotto lasketaan suoriutuvaksi, jos velka ei ole erääntynyt tai ei ole olemassa riskiä erääntymiselle. (Beerbaum & Ahmad 2015,4.)

IFRS 9 -standardi ei anna ohjetta tai kriteerejä sille, miten merkittävä luottoriskin lisääntyminen pitäisi mallintaa, mutta luettelee joukon huomioitavia kriteereitä arvioinnissa. Kirjanpitosääntelyn lisäksi pankkitoiminnassa on noudatettava myös viranomaissääntelyä ja merkittävän luottoriskin lisääntymisessä huomioidaan myös aiemmin mainitun Euroopan pankkiviranomaisen ohjeet ja Forbearance -sääntelyt. Kokonaisuutena merkittävän luottoriskin lisääntymisen arvioinnin tulee olla

¹¹ Baselin SCRAVL- asiakirja estää tämän kohdan käyttöä. Baselin komitean mukaisesti pankkien tulee käyttää matalan luottokelpoisuuden kriteeriä vain harvoissa ja tarkoituksen mukaisissa olosuhteissa, koska luotonantotoiminta on pankin liiketoiminnan ydin. (Beerbaum & Ahmad 2015, 4)

monitekijäistä ja kokonaisvaltaista. Arvio siitä, onko luottoriski kasvanut merkittävästi, perustuu maksukyvyttömyyden todennäköisyyden nousuun. Standardin mukaan yhteisö voi käyttää erilaisia lähestymistapoja merkittävän luottoriskin kasvun arviointiin, mutta niitä on sovellettava johdonmukaisesti. (Beerbaum & Ahmad 2015.) Riippumatta luottoriskin kasvun tunnistamisen tavasta, luottoriskin voidaan katsoa kasvaneen merkittävästi, kun maksut ovat erääntyneet yli 30 päivää. 30 päivän raja ei kuitenkaan ole absoluuttinen indikaattori, vaan sen on tarkoitus olla viimeinen piste, jolloin luottoriskin kasvu on viimeistään tunnistettava. (Edwards 2016 2–4; Hashim ym. 2019, 28–29.)

Taulukossa on koottuna IFRS 9 -standardin ja EBA:n ohjeet luottoriskin lisääntymisen arvioinnille.

Taulukko 2 Merkittävä luottoriskin lisääntyminen mukaellen Beerbaum & Ahmad (2015, 6)

	IFRS 9	EBA
Kriteerit	<p>Merkittävä muutos sisäisessä hinnassa</p> <p>Muutokset ehtojen koroissa olemassa olevalle rahoitusvälineelle</p> <p>Merkittävä muutos ulkoisissa markkinaindikaattoreissa kuten</p> <ul style="list-style-type: none"> • luottoriskin aiheuttama korkoero • muutos luottotappioriskin vaihtosopimuksen hinnassa 	<p>Erääntynyt yli 90 päivää ja/tai ei todennäköisesti tule maksamaan.</p> <p>Vastuu, joka luokitellaan maksukyvyttömäksi tai arvoltaan alentuneeksi</p> <p>Taloudelliset vaikeuksien arviointi;</p> <p>1) sopimuksen aikaisempien ehtojen muutos, jonka velallisen ei katsota pystyvän noudattamaan taloudellisten vaikeuksiensa vuoksi ("ongelmallinen velka") riittävän velanhoitokyvyn mahdollistamiseksi, jota ei olisi myönnetty, jos velallinen ei ollut taloudellisissa vaikeuksissa, tai</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Kesto, jonka käypä arvo on pienempi kuin jaksotettu hankintameno <p>Muu markkinainformaatio velallisesta</p> <p>Merkittävä muutos luottoluokassa</p> <p>Sisäisen luottoluokan lasku</p> <p>Merkittävä muutos vakuudenarvossa</p>	<p>2) ongelmallisen velkasopimuksen täydellinen tai osittainen jälleen rahoitus, jota ei olisi myönnetty, jos velallisella ei olisi ollut taloudellisia vaikeuksia</p>
--	--	--

Kuten taulukosta kaksi voidaan havaita, haasteellisuuden odotettavissa olevien luottotappioiden määrittämiseen tuo IFRS 9 -standardin täysin laadullinen kuvaus. IFRS 9 -standardi ei tarjoa pankeille kaavoja vuoden tai eliniän aikaisen luottotappion laskemiseksi, eikä myöskään määrittele tarkkaan termiä ”heikentynyt luottoluokitus”. Standardi ei määrittele ohjeita riskin laskennalle. Ainoa standardin yksiselitteinen vaatimus on, että pankkien on tehtävä laskelmansa useammalla todennäköisyyspainotetuilla skenaarioilla. (Engelmann 2021.)

Kuten aiemmin esitellyssä rahoitusinstrumenttien standardissa esitetään, luottotappioiden laskennassa on käytettävä kolmea kriteeriä; vinoutumatonta ja todennäköisyyksiin perustuvaa arviota tulevaisuuden kassavirroista, diskontattua arvoa ja perusteltavissa olevaa tietoa, joka on saatavilla ilman merkittäviä kustannuksia. Pankki voi määritellä itse käyttämänsä laskentatavan luottotappioille, kunhan se huomioi kolme edellä esitettyä kriteeriä. IASB:tä on kritisoitu erityisesti siitä, että IFRS-standardien tulisi selkeämmin määritellä laskentatavat odotettavissa olevien

luottotappioiden kirjauksille. Pankkien on tehtävä oletuksia siitä, milloin luottoluokitus on merkittävästi huonontunut ja kirjauksissa on huomioitava makrotaloudellisten skenaarioiden muuttujia ja todennäköisyyskertoimia sekä arvioitava toimivien lainojen maturiteetteja.

3.3.1 Maksukyvyttömyyden todennäköisyys

Maksukyvyttömyyden todennäköisyyden laskenta perustuu vahvasti maksukyvyttömyyden määritelmälle, joka muodostaa perustan koko odotettavissa olevien luottotappioiden laskennalle. Novotny-Farkasin (2016, 203) mukaan vakavaraisuuskehysten mukaisesti maksukyvyttömyyden määritelmä nojautuu kahteen pääindikaattoriin, laadulliseen ja määrälliseen. Laadullisena indikaattorina pidetään velallisen epätodennäköisyyttä maksaa velvoitteensa. Laadullinen kriteeri on yli 90 päivän erääntynyt luottositoumus. IFRS 9 -standardi asettaa vaatimukset pankkien maksukyvyttömyyden todennäköisyyden määrittämiselle, mutta ei kuitenkaan suoraa ohjetta sille, miten kyseinen määrittely tulisi tehdä. Määrittely tulee standardin mukaisesti olla yhdenmukainen pankin luottoriskien hallinnan tekemän maksukyvyttömyyden määritelmän kanssa. Määritelmä ei kuitenkaan koskaan saa venyttää maksukyvyttömäksi määrittelyä yli 90 päivää. (Novotny-Farkas 2016, 203–204.) Baselin komitean mukaan (2001) yritys on maksukyvytön, kun velallinen ei pysty maksamaan velkaansa, ilman että pankki realisoi vakuuksia tai turvautuu muuhun takaukseen, tai vähintään yksi velallisen vastuista on myöhässä yli 90 päivää.

Maksukyvyttömyyden todennäköisyys kuvaa prosenttiosuutta sille, että velallinen ajautuu maksukyvyttömäksi seuraavan vuoden aikana. Mitä suurempi arvo PD:lle annetaan, sitä suuremmalla todennäköisyydellä velallisen oletetaan ajautuvan maksukyvyttömäksi. Todennäköisyys on riippuvainen velallisen taloudellisesta tilanteesta, mitä heikompi taloudellinen tilanne on, sitä suurempi on todennäköisyys ja PD:n saama arvo. (Bessis & O'Kelly 2015, 201.)

Maksukyvyttömyyden todennäköisyyttä voidaan arvioida kahden eri lähestymistavan kautta, joko nykyisen tilanteen perusteella tai huomioimalla talouden sykli. Mikäli maksukyvyttömyyden todennäköisyyden arvioinnissa huomioidaan vain nykyinen tilanne, kutsutaan sitä Point-In-Time (PiT) -luokitukseksi. Mikäli mukaan otetaan myös taloudelliset syklit, on se Trough-the-cycle (TTC) luokitus. PiT-luokitus on tyypillisesti prosyklisempi ja saa pessimistisiä arvioita talouden laskiessa, kun taas noususuhdanteessa se antaa optimistisempia tuloksia. TTC-mallinnus muuttuu ainoastaan maksukyvyttömyysennusteiden muuttuessa, koska sen arvoissa huomioidaan taloudellisen tilanteen vaikutukset. Siddiqin (2017) tutkimuksen mukaan TTC-ennusteet eivät kuitenkaan vastaa todellisia oletusarvoja. TTC-mallit luovat hänen mukaansa vakaampia ennusteita kuin PiT-mallit. (Bessis & O'Kelly 2015, 200.)

Chawla ym. (2016, 3.) mukaan maksukyvyttömyyden todennäköisyyttä yksittäisen luoton tasolla voidaan arvioida sisäisen ja ulkoisen luottoluokituksen avulla. Luottoluokituksen arvioinnissa voidaan käyttää joko yksittäistä luottoluokkaa kuvaavaa kriteeriä määrällisesti, tai kokonaisvaltaisempaa arviota, jossa huomioidaan myös pankin sisäiset tiedot asiakkaan ominaisuuksista. Heidän mukaansa käytössä on yleensä yksittäinen luottoluokitus, jonka perusteella maksukyvyttömyyden todennäköisyyttä arvioidaan. Tämä johtaa tilanteeseen, jossa huonon luottoluokituksen yritykselle luotonmyöntö muodostuu merkittävän haasteelliseksi. Esimerkiksi yksi taloudellisesti huonompi vuosi voi laskea huomattavasti yrityksen luottoluokkaa, vaikka ennuste tulevaisuudelle olisikin hyvä. Chawla ym. (2016) ehdottavatkin että TTC ja PiT -malleja tulisi käyttää samanaikaisesti toisiaan täydentäen, jotta PD:n arvo kuvastaa mahdollisimman todenmukaisesti arvioitavan yrityksen tilannetta.

Gubareva (2021, 175) esittelee tutkimuksessaan mahdollisuuden maksukyvyttömyyden todennäköisyyden arviointiin havaittujen laiminlyöntien perusteella. Tämä on yhtenevä standardin kanssa, koska se suosittelee erityisesti historiaan pohjautuvan datan huomioimista maksukyvyttömyyden arvioinnissa (IFRS 9 5:5). Chawla ym. (2016) ja Gubareva (2021) osoittavat kuitenkin tutkimuksissaan, että pelkästään historiaan pohjautuvalla tiedolla ei voida ennustaa luotettavasti tulevaa maksukyvyttömyyttä vaan maksukyvyttömyyden muutoksen arviointi on monivaiheinen prosessi, johon tulee sisällyttää myös arvioita tulevasta.

Maksukyvyttömyyden todennäköisyyden arvioinnissa tulee huomioida niin yleinen markkinatilanne kuin luottosalkku ja yksittäinen luotto. Chawla ym. (2016, 5.) ehdottaa maksukyvyttömyyden todennäköisyyden arvioimiseksi normaalijakauman kumulatiivista funktiota, jonka komponentteina käytettäisiin luottokelpoisuutta, toimialan luottosykli-indeksiä, luottoehtojen kvantifointia pitkän aikavälin keskiarvon perusteella ja regressiokerrointa. Heidän tutkimuksensa suosittelee toimialakohtaisia indikaattoreita yli kansallisten indikaattoreiden. Laajat makrotaloudelliset indikaattorit eivät pysty tunnistamaan eroja toimialojen välillä ja vääristävät näin luottotappioiden ennusteita. Lisäksi tulisi ottaa huomioon muutokset velallisen toiminnassa tai luoton vakuuksien arvossa. Arviossa tulee huomioida myös mahdolliset luotolle tehdyt muutokset, kuten lyhennysvapaat. Portfoliokohtaisessa arvioinnissa tulee huomioida toimialakohtaiset erot markkinatilanteessa, hintaindikaattorit luotoissa ja yleiset muutokset hinnoissa tai ehdoissa. Tehtäessä arviointia koko salkulle tulisi huomioon ottaa myös merkittävät muutokset ulkoisissa tekijöissä, kuten muiden pankkien toiminnassa tai sääntelyssä. (Chawla ym. 2016, 5, 11–12.)

3.3.2 Tappion osuus maksukyvyttömyyden hetkellä

Vaikka velallinen ajautuu maksukyvyttömäksi, ei pankki yleensä menetä koko jäljellä olevaa velkaa. Takaisin saatavaa prosenttiosuutta kutsutaan palautusasteeksi (*eng. Recovery Rate, RR*). Tappion osuus maksukyvyttömyyden hetkellä on se osuus myönnetystä vastuusta, joka lopullisesti menetetään, kun velallinen ajautuu täysin maksukyvyttömäksi. (Schuermann 2004.)

Tappio-osuus maksukyvyttömyyden hetkellä saadaan seuraavan kaavan avulla;

$$LGD = 1 - EAD^{-1} \sum_{i=1}^r \frac{C_t}{(1 + r_i + \delta)^t}$$

Jossa

- EAD kuvaa vastuun määrää maksukyvyttömyyden hetkellä
- δ on kiinteä riskipremio
- C_t on nettokassavirta aikana t

Nettokassavirta huomioi velalliselta saatavat kassavirrat, omaisuuden myyntituotot sekä maksukyvyttömyyden aiheuttamat ulkoiset ja sisäiset kustannukset pankille. (Misankova ym. 2015, 413–414.)

LGD:n saamat arvot johdetaan yleisesti historiallisen palautumisasteen ja toteutuneiden luottotappioiden perusteella. LGD saa tyypillisesti arvoja 1–100 % riippuen odotetusta palautusprosentista. Jäljellä olevan vastuun määrä muodostuu kolmesta eri osasta 1) luoton suuruudesta, eli menetettävästä pääomasta, 2) menetetyistä korkotuotoista ja 3) maksukyvyttömyyden aiheuttamista kustannuksista (esim. perintäprosessin kustannuksista). (Schuermann 2004.) Baselin ohjeistuksen mukaisesti korkean etusijaisuuden vakuudettomille yritysluotoille tappio-osuus on 45 % ja alemman etusijaisuuden 75 %. Pankkien tulee käyttää Baselin ohjeistuksen mukaisia arvoja, mikäli heillä ei ole käytössä kehittyneempää mallia LGD:n arviointiin. (Bessis & O'Kelly 2015, 202.)

Tappio-osuuden todellinen määrittäminen on hyvin haasteellista, sillä siihen liittyy merkittävästi epävarmuutta ja ennustamattomissa olevia tekijöitä. Tappion määrään maksukyvyttömyyden hetkellä vaikuttavat olennaisesti vakuudet. Helposti likvidoitavilla vakuuksilla pankki saavuttaa suojaa mahdollista luottotappioita vastaan, mikä ei ole riippuvainen velallisen maksukyvyyn muutoksista. Luoton myöntöhetkellä on kuitenkin hyvin haastavaa arvioida vakuuksien arvoja

maksukyvyttömyyden hetkellä ja toteutuvien tappioiden arviointi etukäteen on hyvin haasteellista. (Loterman ym. 2009.) Esimerkiksi kiinteistöjen arvot vaihtelevat markkinatilanteesta riippuen. Laskusuhdanteessa asuntojen hinnat putoavat ja näin aiemmin vakuudeksi riittänyt kiinteistö ei enää kata jäljellä olevaa luottoa. Misankova ym. (2015, 416.) tutkimuksen mukaan LGD:n laskennassa tulisi huomioida velan etuoikeus, suhdannesyklin vaikutus ja toimiala.

3.3.3 Vastuun määrä maksukyvyttömyyden hetkellä

Vastuu maksukyvyttömyyden hetkellä (*eng. Exposure at Default, EAD*) kuvastaa tulevaa vastuun määrää, sillä hetkellä kun asiakas joutuu maksukyvyttömäksi. EAD:n määrä on yleensä hyvin haasteellinen määrittellä, sillä tulevat kassavirrat ovat yleensä stokastisia, eikä tarkka ennustaminen ole mahdollista. Olennainen osa EAD:n suuruutta on lyhennyssuunnitelma, mikä helpottaa tulevaisuuden vastuun ennustamista. Tulevaisuuden korkojen muutokset ja esimerkiksi nostoaikataulu eivät kuitenkaan välttämättä ole luottoa myönnettäessä tiedossa. (Bessis & O'Kelly 2015, 201.)

Pankki voi käyttää vastuun määrän ennustamiseen joko omaa edistyneempää mallinnusta tai Baselin komitean määrittelemää standardia. Mikäli pankki käyttää omaa luottoriskimallia on sen tarvittaessa perusteltava ja todennettava esimattiensa luotettavuus ja todennettavuus valvontaviranomaisille. (Baselin komitea 2001.)

3.3.4 Makroekonomiset muuttujat ja skenaariot

Yurdakulin (2014, 792.) tutkimuksen mukaan maksukyvyttömyyksien ja makrotaloudellisten muuttujien välillä on vahva. Hän osoitti tutkimuksessaan, että lyhyiden korkojen, rahan tarjonnan, valuuttakurssien ja inflaation muutokset ovat korrelaatioissa maksukyvyttömyyksien kanssa. Yleinen huono taloudellinen tilanne ja laskusuhdanne vaikuttavat luottotappioiden lisääntymiseen. Hänen tutkimuksensa mukaan luottoriskit pienenevät talouskasvun aikoina. Kun makrotalouden indikaattorit paranevat luottoriskit vähenevät. (Yurdakul 2014, 792.) Myös Enrian (2020, 3.) mukaan BKT-näkymien heikentyminen voi merkittävästi suurentaa maksukyvyttömyyden todennäköisyyttä.

Engelmann ja Pham (2020) ovat saaneet tutkimuksessaan yhteneviä tuloksia Yurdakulin (2014) tutkimuksen kanssa. Heidän mukaansa makrotaloudellisia tekijöitä arvioitaessa tulee huomioida esimerkiksi muutokset työttömyysasteessa, inflaatioissa tai kiinteistöjen arvoissa, riippuen mitä luottoja arvioidaan. Esimerkiksi yritysluottokannan luottotappioiden arvioinnissa makrotalouden ennustajana voitaisiin käyttää muutosta bruttokansantuotteesta ja henkilöasiakkaiden asuntoluottojen

arvioinnissa asuntojen hintaindeksiä. Yritysluottosalkun osalta skenaario voidaan luoda myös esimerkiksi valtakunnallisen maksukyvyttömyysasteen perusteella. Myös Bofondin ja Ropelen (2011) tutkimus korostavaa bruttokansantuotteen, työttömyysasteen ja nettokorkokulujen vaikutusta yritysten maksuvaikeuksiin (ks. esim. Chaibi ja Fitin 2015; Bofondi ja Ropele 2011; Messai ja Jouini 2013).

Engelmannin ja Phamin (2020) mukaan skenaario voidaan luoda asiantuntija-arviolla tai ekonometrisellä mallilla seuraavaksi 1–5 vuodeksi. Yli 5 vuoden ennustaminen on hyödytöntä, koska niin pitkän aikavälin ennustaminen on epäluotettavaa. (Engelmann & Pham 2020. 9–11.) Tämän saman nosti esille myös Enria (2020, 3.) EKP:n tiedotteessa. Hänen mukaansa lyhyen aikavälin BKT-ennusteen ekstrapolointi itsessään voi vaikuttaa paljon enemmän tehtäviin luottotappiovarauksiin, kuin itse BKT:n ennuste. Hänen mukaansa pitkälle aikavälille tehdyt ennusteet ovat hyvin epävarmoja. Myös Davis ym. (2019) osoittivat tutkimuksessaan makroekonomisten muutosten ennustamisen haasteellisuuden. Heidän mukaansa makroekonomiset mallit nojaavat vahvasti oletuksille, eivätkä näin välttämättä todellisuudessa kuvaa korrelaatioita. Markkinat eivät aina toimi symmetrisesti ja tehokkaasti, jolloin todellisia syy-seuraussuhteita ei välttämättä ole todenmukaisesti osattu osoittaa. (Davis ym. 2019)

Kuten edeltä voidaan todeta, makrotalouden muutosten ennustaminen on haasteellista, mutta tarpeellista luottoriskien hallinnan kannalta. Chaibi ja Fitin (2015) tutkimuksen mukaan makrotaloudellisten muuttujien vaikutus luottosalkun riskisyyteen ja velallisen maksuvaikeuksiin vaihtelee eri maiden ja pankkien välillä. He kuitenkin osoittivat, että ero on enimmäkseen korrelaatiokertoimissa, ei muuttujissa. Edellä olevien tutkimusten perusteella voidaan todeta, että makrotaloudellisten ennusteiden tekemisessä tulisi arvioida vähintään bruttokansantuote, inflaatio ja työttömyysaste. Ennuste tulee tehdä huolellisesti, huomioiden pankki- ja maakohtaiset erot sekä erot tuotteissa. Nämä tekijät huomioiden voidaan ennusteeseen sisällyttää esimerkiksi kotitalouksien osalta muutoksen kiinteistöjen hinnassa ja yritysten osalta keskuspankkikoron muutos.

Kun luotto siirtyy vaiheesta yksi vaiheeseen kaksi tulee odotettavissa oleviin luottotappioihin mukaan myös makrotalouden skenaariot. Vaiheen 2 odotettavissa olevan luottotappion laskenta lähtee liikkeelle asiakkaan luottoluokan määrittelyllä. Sen jälkeen määritellään makrotalouden skenaariot, esimerkiksi BKT:n kasvun, korkojen ja työttömyyden tason perusteella. Useimmat pankit käyttävät kolmea skenaariota; pessimististä, optimistista ja neutraalia skenaariota. Skenaario yhdistettynä asiakkaan pisteytykseen luotolle määritellään maksukyvyttömyyden todennäköisyys. Tämän jälkeen

luotolle arvioidaan menetettävä rahamäärä maksukyvyttömyyden hetkellä. (Ormazabal ym. 2020, 11.)

Taulukko 3 Yhteenveto laskennan komponenteista

Parametri	Kuvaus
PD – Maksukyvyttömyyden todennäköisyys	<p>Mittaa prosentuaalista todennäköisyyttä sille, että velallinen ajautuu maksukyvyttömäksi seuraavan 12 kk aikana.</p> <p>Laskenta muodostuu lukuisista parametreista. Keskeisimpinä luottoluokka ja maksuviivästykset.</p>
LGD – tappio-osuus maksukyvyttömyyden hetkellä	<p>Prosentuaalinen osuus alkuperäisestä velasta, jota ei saada takaisin johtuen velallisen maksukyvyttömyydestä.</p> <p>Määrä koostuu luoton suuruudesta, menetettävistä korkotuotoista ja maksukyvyttömyyden aiheuttamista kustannuksista.</p>
EAD – vastuiden määrä maksukyvyttömyyden hetkellä	Euromääräinen menetetyin vastuun osuus maksukyvyttömyyden hetkellä.
Makrotalouden skenaariot	<p>Optimistinen, pessimistinen ja neutraali skenaario, joista jokaisella oma painotus.</p> <p>Laskennassa voidaan huomioida lukuisia eri muuttujia riippuen tuotteesta, esimerkiksi BKT:n muutokset ja inflaatio.</p>

4 Odotettavissa olevat luottotappiot osana luottokelpoisuuden arviointia

Empirian perusteella odotettavissa olevien luottotappioiden johtaminen¹² voidaan jakaa karkeasti kahteen; pankkitasoisin toimiin sekä välittömässä asiakasrajapinnassa tapahtuviin toimiin. Tässä luvussa analysoidaan keskeisimmät elementit teemahaastatteluista näiden molempien osalta. Nykytilanteen kartoittamiseksi ja prosessikuvauksen luomiseksi tarkastellaan luvun alussa IFRS 9 -standardin yksityiskohtia ja toiminnan nykytilaa. Luvun lopussa on esitelty luotu prosessikuvaus sekä suunnitelma sen saattamiseksi käytäntöön.

4.1 Siirtymä IAS 39 -standardista IFRS 9 -standardiin pankissa

Prosessimallin hahmottamiseksi haastatteluiden alussa kartoitettiin toiminnan nykytilaa ja IFRS 9 -standardin mahdollisesti jo aiheuttamia muutoksia yrityspankkitoimintaan. Haastateltavien mielipiteissä oli havaittavissa lievää hajontaa. Odotettavissa olevien luottotappioiden laskennan komponentit ovat olleet osa pankkitoimintaa jo ennen IFRS 9 -standardia, eikä arvonalentumien laskenta osana kirjanpitoa ole uutta. Voidaankin todeta, että standardimuutos ja sen mukanaan tuomat yksityiskohdat eivät ole tähän mennessä muuttaneet yrityspankkitoiminnan perusteellista toimintatapaa.

IFRS 9 ei itsessään ole muuttanut (toimintatapaa), mutta PD mallit, LGD mallit, vakavaraisuuslaskenta tai IRPA mallit on, mutta IFRS 9 mallit ei enää. (Haastateltava 3)

Ehkä mun ajatus on se, että ei se sillä tavalla ole sitä suuremmin muuttanut, eli kun onhan siis arvonalennuksia ollut aikaisemminkin. Oli saamisryhmäkohtaiset arvonalennukset ja asiakaskohtaiset arvonalennukset. Ei se niin kun silleen isona aiheena ole millään tavalla uutta. (Haastateltava 4)

Ilman muuta on vaikuttanut. (Haastateltava 1)

¹² Kaikki haastateltavat henkilöt eivät tunnistanee käsitettä odotettavissa olevien luottotappioiden johtaminen, mutta haastatteluissa puhuttiin ECL manageeruksesta. Haastateltavat määrittivät manageeruksen olevan odotettavissa olevien luottotappioiden lukujen optimointia ja huolehtimista siitä, että esimerkiksi prosessien kautta ei synny tarpeettoman korkeita odotettavissa olevien luottotappioiden kirjauksia. Muut haastateltavat puhuivat samoista asioista käyttäen termiä ECL johtaminen, joten ECL manageeraus on empirian analysoinnissa katsottu tarkoittavan samaa asiaa kuin ECL johtaminen, eli odotettavissa olevien luottotappioiden johtaminen.

Kaikki haastateltavat ilmoittavat käytössä olevan akateemisessa keskustelussakin tunnistetun PD x LGD x EAD -mallinnuksen odotettavissa olevien luottotappioiden laskennassa. Mallin komponentit ovat samat kuin muissa riskimalleissa, mutta ne eivät ole kuitenkaan suoraan verrattavissa toisiinsa. IFRS 9 vaatii omat yksityiskohtansa parametreihin, koska se ei ole kohdistettu samalla tavalla puhtaasti pankkisektorille, kuten esimerkiksi vakavaraisuuslaskenta on. Odotettavissa olevien luottotappioiden laskennassa luottoriskiparametrien ohelle on tuotu muita tekijöitä, kuten makrotalouden skenaariot ja diskonttotekijät sekä huomioitu mahdollisuus ennaikaiselle takaisinmaksulle.

ECL-laskenta perustuu IFRS-sääntelyyn ja kaikille henkilö- ja yritysasiakkaille lasketaan automaattinen ECL PDLGD-menetelmää hyödyntäen. – – Keskeisimmät komponentit käytännössä tulee hyvin paljon sääntelystä. Siinä on PDLGD ja EAD, jota yritetään määrittellä parhaan mukaan. (Haastateltava 5)

Ensimmäisen vaiheen laskenta perustuu automaattiseen 12 kuukauden laskentaan ja vaiheen kaksi osalta on käytössä niin sanotut ”lifetime PD” ja ”lifetime LGD” -mallit, joiden avulla lasketaan odotettavissa olevat luottotappiot koko luoton elinkaarelle. Suurimmat ja riskisimmät asiakkuudet lasketaan manuaalisella laskennalla, samoin kuin vaiheessa kolme olevat luotot. Automaattisen laskennan haasteet tulevat esille esimerkiksi tilanteissa, joissa liiketoiminnassa on tuotantopanoksia, joista voidaan luopua varsinaisen liiketoiminnan häiriintymättä. Automaattinen laskenta on aina luottokohtainen ja manuaalilaskenta tehdään asiakkuuskohtaisesti. Myös manuaalisen laskennan kohdistus tehdään kuitenkin aina sopimuskohtaisten EAD-lukujen kautta, joten käytännössä odotettavissa olevien luottotappioiden kohdistus on aina sopimuskohtaista.

Odotettavissa olevien luottotappioiden laskennan keskiössä on vaiheittainen mallinnus riippuen luottoriskin määrän muutoksesta alkuketkeen verrattuna. Mikäli luottoriski kasvaa merkittävästi alkutilanteeseen nähden, siirtyy luotto vaiheesta yksi vaiheen kaksi laskennan piiriin. Luottoriskin kasvun myötä myös odotettavissa olevien luottotappioiden kirjausten suuruus kasvaa merkittävästi, sillä luotto siirtyy 12 kuukauden laskennan piiristä elinaikaisen laskennan piiriin. Luottoriskin kasvua mitataan SICR:n¹³ avulla. Keskeisin tekijä SICR-malleissa on luoton nettohyötyarvon laskenta ja muutokset siinä. Siirtymä vaiheiden välillä aiheutuu, mikäli luoton nettohyötyarvossa tapahtuu yli yhden prosentin lasku. Nettohyötyarvon seurannassa tarkastellaan puhtaasti luoton kirjanpidollisen

¹³ SICR on lyhenne käsitteestä significant increase in credit risk, joka suomennettuna tarkoittaa merkittävää luottoriskin kasvua.

arvon muutosta. Nettonykyarvon heikkenemisen lisäksi vaiheen kaksi laskentaan joutuvat myös kaikki luotot, jotka ovat 30 päivää tai yli myöhässä tai rating-luokka on pudonnut riittävästi, joko suhteellisesti tai absoluuttisesti. Vaiheen kolme laskennassa ovat maksukyvyttömät ja tarkkailulistalle asetetut luotot.

Jos nettonykyarvo heikkenee prosenttiyksikön verran, niin siitä syntyy stage siirtymä. Käytännössä kun luotto nostetaan, niin siinä syntyy se lähtökäyrä, jota siten seurataan, eli niin sanottu treshold käyrä. Mikäli threshold käyrän yli mennään lainan juoksuajan kuluessa, niin silloin tapahtuu tämä niin sanottu SICR ja tapahtuu se stage siirtymä. (Haastateltava 1)

Käytännössä se (SICR) tulee sieltä PD:n merkittävän kasvun myötä itse sitten. Meidän siinä rating -luokituksessa, jos sä tiput yhden luokan huonommassa päässä, ni se voi olla jo SICR. Jos oot IG-tasolla¹⁴ ja jos sä tiput useamman luokan, ni se ei oo sit SICR. Eli hyvässä päässä sen pudotuksen täytyy olla rajumpi. (Haastateltava 6)

Odotettavissa olevien luottotappioiden laskennan myötä esimerkiksi heikkojen luokitusluokkien rahoittaminen on muuttunut entistä kannattamattommaksi, koska luottotappiovarauksia tehdään saatavia katteita enemmän. Ennen odotettavissa olevien luottotappioiden laskentaa luotonmyönnössä huomio keskitettiin enemmän pääomien kulumiseen, mutta uuden laskennan myötä myös tulosvaikutus on otettava huomioon luottoja myönnettäessä.

Onhan siinä tosiaan semmoinen ehkä jollain tavalla herättävä piirre ollut, että kun ehkä joskus aikaisemmin kuitenkin dominoivasti mietittiin vaan sitä pääoman syöntinäkökulmaa eli RVA -puolta, niin nythän sulla sinänsä, kun sen uuden luoton myönnyt, niin syöhän se pääomia, mutta se syö myös saman tien tulosta. (Haastateltava 4)

Tulee ehkä sellainen sana kuin ohjaavuus mieleen. Se tavallaan ehkä ohjaisi tuossa heikommassa päässä. Kun se nimenomaan näkyy suoraan, jos heikot vastuut alkaa kasvamaan pankin taseessa. (Haastateltava 5)

Siirtymä IAS 39 -standardista IFRS 9 -standardiin on muuttanut luottotappioiden luonnetta, vaikka termi itsessään on pysynyt ennallaan. Jotta odotettavissa olevia luottotappioita voidaan johtaa, on huolehdittava, että koko pankissa ymmärretään näkökulman muutos IAS 39 -standardin aikaisiin luottotappioihin. IFRS 9 -standardin puitteissa odotettavissa olevien luottotappioiden kirjaus on

¹⁴ IG on lyhenne termistä Investment Grade, joilla tarkoitetaan parhaita luottoluokituksia.

puhtaasti arvon alentuma, eikä lopullinen luottotappio. Arvonalentumiskirjaukset ovat matemaattista mallinnusta, eikä lopullinen realisoitavaksi todettu tappio, kuten vielä IAS 39 -laskennan alla oli.

Se on tässä vuosien mittaan muuttunut, tai on kyllä aika pitkän aikaa jo ollut ollut se tilanne, että mehän ei oikeasti edes mietitä, että tuleeko siitä varsinaisesti kirjanpidollista lopullista luottotappio tappiota vaan me mietitään nimenomaan sitä että tuleeko arvonalennuksia ja nykyään siis ECL. (Haastateltava 4)

Me edelleen käytämme sanaa luottotappiot samoista asioista, jotka siis aikaisemmin olivat se lopullinen ja väistämätön tilanne. Nyt me puhumme luottotappioista ECL-kirjauksina, joka ei ole millään tavalla lopullinen tilanne vaan se on tuota se voisiko sanoa huonon skenaarion taikka varhaisten erilaisten merkkien loppulaskennan tulosarvio. (Haastateltava 3)

4.2 Odotettavissa olevat luottotappiot portfolion hallinnassa

Odotettavissa olevien luottotappioiden johtamisen näkökulmasta uusi laskentamalli vaatii lisätietoisuutta riskinottoon ja asettaa vaatimukset strategisten valintojen määrittelylle. Odotettavissa olevien luottotappioiden laskennan johdosta pankkien tuloksessa on aiempaa enemmän volatiliteettiä, jonka määrä on riippuvainen luottosalkun riskisyydestä. Pankeissa luottosalkku tulee nähdä sijoitusportfolion kaltaisena, jossa odotettavissa olevat luottotappiot kuvastavat sen hetken salkun markkina-arvoa, eikä lopullista tappiota.

Käytännössä ECL on tuonut ajantasaisemman arvostuksen myötä luottoriskistä johtuvan volatiliteetin mukaan pankkien tuloksiin ja sitä kautta volatiliteetin pitäisi ohjata pankkien luotonantoa ja riskinottamista. Käytännössä mitä korkeammalla riskitasolla ajetaan, sitä suurempi tulosvolatiliteetti tulee hyväksyä ja päinvastoin. (Haastateltava 2)

Kun pankki määrittelee omaa strategiaansa ja asemointiaan markkinalla, on huomioon otettava nykyinen makrotaloudellinen tilanne, tulevaisuuden skenaariot ja siedetty volatiliteetin taso. Valittua strategiaa on uudelleen arvioitava osana portfolion hallintaa. Makrotaloudelliset muuttujat vaikuttavat myös luottotappioiden syntymiseen, joten odotettavissa olevien luottotappioiden johtamisessa osana liiketoimintaa tulee ottaa huomioon makrotaloudellisen tilanteen muuttuminen ja sen pohjalta mukautettava aiemmin tehtyjä strategisia valintoja. Mikäli on havaittavissa tai ennustettavissa muutoksia bruttokansantuotteessa, inflaatiossa tai yleisesti taloudellisessa tilanteessa, on pankin johdon reagoitava ja mukautettava strategiaa siihen nähden ja pyrittävä minimoimaan prosyklinen toiminta. (Quagliariello 2007; Salas & Saurina 2002.)

Odotettavissa olevien luottotappioiden johtamisessa tarkasteluun on otettava myönnettävien luottojen lisäksi nykyinen luottokanta ja siitä huolehtiminen. Yksittäisen asiakkaan luottokelpoisuus on laitettava aina pankin portfolion kontekstiin ja tämän lisäksi portfoliota on hallittava myös kokonaisuutena.

Empiria ja aiempi tieteellinen tutkimus yhtenevät vahvasti luottosalkun hallinnassa hajauttamisen merkityksestä. Riskienhallinnan ja odotettavissa olevien luottotappioiden johtamisen kautta tulisi portfolion hallinnassa huomioida toimialoittainen ja maantieteellinen hajautus. Luottosalkun hallinnassa tulee huomioida myös riippuvuussuhteet ja toimialojen väliset korrelaatiot. Liiallinen luototus tietylle toimialalle tulee estää ja pankkien on huolehdittava riittävästä luottosalkun hajauttamisesta (ks. esim. Keeton & Morris 1987; Raghavan 2003). Korrelaatioiden vaikutus portfoliossa korostuu erityisesti kriisien hetkellä. Esimerkiksi COVID 19 -pandemia osoittaa, kuinka yksittäiset toimialat voivat massiivisesti kärsiä yhtäaikaisesti.

Portfoliota managerattaessa pitää kiinnittää huomiota keskittymiin ja että keskittymät ei ole ylisuuria ja sitä kautta luottosalkku ei ole pelkästään toimialojen tai asiakassegmenttien tai sektoreitten perusteella hajautettu vaan myös yksittäisten nimien tasolla hajautettu. (Haastateltava 2)

Pienissä vastuissa voidaan mennä puhtaammin PD-luokittelun ja LGD-luokittelun ”expected lossin” näkemyksen varassa ja panna salkkuun tavaraa, josta ajatellaan, että hajautunut salkku tasaa sen riskin. Silloin kun mennään isompaan, niin täytyy tehdä kohtalaisen syvä analyysi kaikista asiakkaan ja salkun komponenteista. (Haastateltava 3)

Odotettavissa olevien luottotappioiden näkökulmasta portfolion hallinnassa pankin on myös kontrolloitava aktiivisesti antamiensa luottolupausten määrää sekä seurattava odotettavissa olevien luottotappioiden määrän kehitystä kokonaisuutena. Luottolupaukset ovat taseen ulkopuolisia eriä, jotka huomioidaan niin odotettavissa olevien luottotappioiden laskennassa, kuin myös vakavaraisuusvaateissa. Luottolupaukset eivät tarjoa pankeille tuottoa, jolloin niiden hallinnointi on portfolion hallinnan kannalta merkittävää.

4.3 Luottopäätös asiakasrajapinnassa

Pankki- ja portfoliotasoisien luottotappioiden johtamisen lisäksi myös välittömässä asiakasrajapinnassa tulee aktiivisesti hallita luottoriskiä ja odotettavissa olevia luottotappioita. Tässä avainasemassa on pankkiirien osaaminen. Pankkiirien on osattava analysoida yksittäisiä luottohankkeita sekä ymmärrettävä odotettavissa olevien luottotappioiden laskennallinen mallinnus ja siihen vaikuttavat asiat. Mallien laskenta vaihtelee eri vastuun tyyppien välillä, eli esimerkiksi yritysvastuiden odotettavissa olevat luottotappiot lasketaan eri parametreilla kuin henkilöasiakasvastuiden, ja pankkiirien on osattava ottaa tämä huomioon luottokelpoisuuden arvioinnissa. Luottokelpoisuuden arvioinnin näkökulmasta on erittäin tärkeää, että henkilöstö ymmärtää miten odotettavissa olevat luottotappiot muodostuvat ja mitkä tekijät asiakkuudessa vaikuttavat luottotappiovarausten suuruuteen.

Yritysrahoituksessa korostuu ammattitaito ja kokemus. Yritysrahoitus on semmoinen, että sitä ei voi mistään opiskella lukemalla. Siihen kasvetaan vähitellen ammattilaisten keskuudessa kollegoilta oppien ja itse oppien sitten vuosien varrella. Paras oppi tulee kokeneilta ammattilaisilta. Omatkin luottotappiot pitää jokaisen aiheuttaa ja niistä oppia. (Haastateltava 1)

Jos puraisee PD:tä niin sieltähän löytyy varmaan kaikilla luottolaitoksilla vähän eri asiakassegmenteille erilaiset PD-mallit, elikkä rating-mallit. LGD-mallit on varmaan harmonisia, taikka yhtenäisempiä. LGD-malli on yhteinen yritysasiakasvastuulle, mutta se on kuitenkin erilainen kuin henkilöasiakasvastuulle. – – Meilläkin mikroasiakkaille, tai pienimmille yritys vastuille, on erilaiset mallit. Keskisuurille SME-vastuille on erilaiset mallit, kuin isoille yrityksille ja julkisyhteisölle siten taas ihan omat mallinsa. (Haastateltava 3)

Empiriassa oli havaittavissa haastateltavien välillä nyanssieroja sanoituksessa ja asioiden priorisoinnissa luottokelpoisuuden arvioinnissa, mutta kokonaiskuvassa kaikkien näkemys luottokelpoisuuden arvioimisesta oli sama. Luottokelpoisuuden arvioinnin on perustuttava kattavaan ja laadukkaaseen asiakkaan tilanteen kartoittamiseen sekä hyvään tuntemiseen. Asiakkaan taloudellista tilannetta ja tulevaisuutta on osattava analysoida ja stressitestata todenmukaisesti, ja analysoinnin on oltava huolellista. Luottokelpoisuuden analysoinnin on aina oltava objektiivista ja hankkeessa on keskityttävä todelliseen tilanteeseen myynnin tai asiakassuhteen sijasta.

PD on luottoriskin mittari ja PD:tä ei ole ilman asiakkaan KYC:tä¹⁵ tai ”due dilligenceä”¹⁶. Pitää tietää, mikä on asiakkaan toimialan alttius erilaisille häiriöille tai vahvuus. Mikä on toimialalle tulon kynnyks? Mikä on osuus toimialasta, elikkä keskittyneisyys siinä mielessä? Tunnetaanko me velallisen yritysasiakkaan asiakaskuntaa? (Haastateltava 3)

Empiriassa korostui, että luottokelpoisuutta analysoitaessa yritystä tulee arvioida ensisijaisesti kvantitatiivisesti kassavirtaan pohjautuen. Kassavirran analysoinnissa huomio kiinnitetään yrityksen rahavirtoihin ja niihin vaikuttaviin tekijöihin. Kassavirtalaskelmaa analysoimalla saadaan selville mistä yrityksen rahavirrat syntyvät ja voidaan arvioida yrityksen taloudellista tilannetta nyt ja tulevaisuudessa. Kassavirran on oltava positiivinen, jotta yritys voi ylläpitää maksukykynsä ja säilyä lyhennyskykyisenä. Kassavirta-analyysin avulla pankki voi arvioida kuinka paljon likviditeettiä yrityksellä on kattaakseen liiketoiminnan ja pankin kulut tulevaisuudessa. Kassavirtaa analysoitaessa huomiota tulee kiinnittää esimerkiksi käyttöpääoman muutokseen. Muita analysoitavia kvantitatiivisia tekijöitä luottokelpoisuudessa on esimerkiksi liikevaihdon kehitys, käyttökate, omavaraisuusaste, velkaantumisaste ja maksuhäiriökannan häiriötiedot.

Jos jotain haluaa nostaa konkreettista oikein, niin tulevien kassavirtojen laskeminen ja arviointi. Pitäisi aina varmistua siitä, että tulevat kassavirrat riittävät kaikkien velvoitteiden hoitamiseen ja sitten pitää uskoa myös niitä laskelmia, että usko ei auta siitä sitten kun raha ei riitä, niin sitten se ei vaan riitä. (Haastateltava 1)

Rahoittajan näkökulmasta, niin tietenkin laskennallinen tulos ja taseen eri komponentit on hirvittävän tärkeitä, mutta kyse on siitä, että me ollaan annettu rahaa jollekin, joka me halutaan takaisin ja sinä maksat sen takaisin kassavirralla. (Haastateltava 4)

Kassavirran analysoinnin tueksi tulee ottaa pehmeät tiedot eli luottokelpoisuuteen vaikuttavat kvalitatiiviset arvot. Kvalitatiiviset tekijät tulee huomioida kassavirtaa täydentävinä tekijöinä. Kvalitatiivisia luottokelpoisuuteen vaikuttavia tekijöitä ovat esimerkiksi johdon kyvykkyys ja käytettävissä olevan inhimillisen pääoman määrä. Huomioon tulee ottaa yrityksen ominaisuuksien lisäksi myös toimiala ja makrotaloudellinen tilanne. Tarkastelussa tulee analysoida makrotaloudellisten tekijöiden muutoksen vaikutusta yrityksen kassavirtaan ja analysoida yrityksen strategisia valmiuksia selviytyä makrotalouden muutoksista. Tämä poikkeaa hieman tieteen

¹⁵ KYC on tulee termistä Know Your Customer eli tunne asiakkaasi vapaasti suomennettuna

¹⁶ due dilligence termillä tarkoitetaan yrityksen ja sen taloudelliste tilanteen asiakirjojen yksityiskohtaista tarkastelua

näkemyksestä, jossa korostetaan lähtökohtaisesti luottoluokittelua puhtaasti määrällisen datan avulla, kuten voimme luvun kaksi pohjalta todeta.

Jos erityisesti puhutaan yritysasiakkaista, niin sieltä tulee sellaisia vähän vaikeasti ennustettavia tai mallinnettavia asioita, esimerkiksi johdon osaaminen, joka sitten viime kädessä heijastuu siihen kassavirtaan. Jos johto on osaava, niin pystyy tekemään parempaa tulosta, kuin ei niin osaava johto. Sama juttu kilpailutilanne tai markkinoitten kehitys tietyllä toimialalla. Lopulta laadulliset tekijät on relevantteja nimenomaan sen takia, että niillä on, tai voi olla, joku vaikutus niihin tulevaisuuden kassavirtoihin. (Haastateltava 2)

Semmoinen strateginen lähestyminen keskisuurten yritysten ja keskisuurten vastuiden osalta on liian vähällä huomiolla. Tämä korostuu nyt korona-aikana tai erilaisten kriisien hetkellä; onko yrityksellä olemassa vain yksi tekemisen strategia taikka kirjoittamaton tapa että näin me toimitaan, ja meillä ei ole mitään skenaarioita maailmankuvalle A, B tai C. Nyt me tiedetään, että maailmankuva voi olla A, B ja C vähän eri viikoilla tai eri puoli vuosina hyvin erilaisia. (Haastateltava 3)

Odotettavissa olevien luottotappioiden johtamisen osalta luottokelpoisuuden arvioinnissa tulisi huomioida maksukyvyttömyyden todennäköisyyden (PD) taustalla olevat lukuisat eri komponentit, kuten luottoluokitus ja maksuhäiriöhistoria. Koska maksukyvyttömyyden todennäköisyys odotettavissa olevien luottotappioiden laskennassa määritellään pankkikohtaisesti, tulisi myös luottokelpoisuuden arviointi määritellä pankeittain.

Luottokelpoisuuden analysointia tulee tehdä sekä historiaan pohjautuen että tulevaisuusorientoituneesti. Luottokelpoisuuden analysoinnin on keskityttävä yrityksen tulevaisuuden tuloksentelekykyyn, eikä pohjaututtava liiaksi olemassa olevaan asiakassuhteeseen tai historiaan. Luottokelpoisuutta analysoitaessa on tehtävä skenaarioanalyysseja ja stressitestausta. Tehtävissä analyysseissä on huomioitava tulevaisuuden ennustamisen haasteellisuus ja mahdollisuus merkittävillekin toimintaympäristön muutoksille lyhyessä ajassa, sekä on selvitettävä, mitkä tekijät ovat kriittisiä asiakkaan menestymiselle ja minkä asioiden muuttuessa luottokelpoisuus selvästi heikkenee. Asiakkaan antamiin ylioptimistisiin ennusteisiin tulee suhtautua kriittisesti ja tehdä omia ennusteita tulevaisuuden kehityksestä.

No mulla ainakin nousee heti varoitusmerkit pystyyn, jos joku neuvottelija on kirjoittanut hakemukseen, että tämä on vanha hyvä asiakas. ... Elikkä uskotaan vaan siihen, että kun aina

on asiat hoitanut ja vaikka ei olisi hoitunutkaan, mutta kun on vanha hyvä asiakas, niin on ihan OK jatkossakin. Sivuuattaen jopa faktat. (Haastateltava 1)

Keskiössä on se, että me osataan tunnistaa ja tarvittaessa kyseenalaistaa tai stressata asiakkaan tilanteeseen tehdyn analyysin perusteella arvioituja kassavirtoja ja ymmärretään minkälaisia kassavirrat ovat ja että mistä ne muodostuvat. Oli sitten kyse henkilö- tai yritysasiakkaista, on ymmärrettävä minkälaisia riskejä niihin liittyy, minkälaiset tekijät saattavat horjuttaa niitä tulevaisuuden kassavirtoja, mistä asioista ne on riippuvaisia... (Haastateltava 2)

Luottokelpoisuuteen vaikuttavat myös vakuudet. Luottoriskin hallinnan ja odotettavissa olevien luottotappioiden johtamisen näkökulmasta vakuuksilla voidaan olennaisesti vaikuttaa luoton riskisyyteen ja syntyviin luottotappiovarauksiin. Vaikka vakuuksilla voidaan hallita luoton riskejä, tulee ne nähdä ainoastaan luoton myönnön estävänä tekijänä – ei perusteena myöntää luotto. Odotettavissa olevien luottotappioiden johtamisen näkökulmasta vakuuksien avulla tappio-osuus maksukyvyttömyyden hetkellä on mahdollista minimoida. Se voidaan tehdä kattavien vakuuksien tai ylivakuuksien avulla ja valitsemalla sopivin vakuuslaji. Luotonannossa tuli suosia esimerkiksi reaalivakuuksia yli yritys kiinnitysten ja omavelkaisten takausten. Jotta vakuuksilla voidaan hallita luottoriskiä, niiden on oltava arvioitu oikeiden periaatteiden mukaisesti. Vakuusarvojen on vastattava todellisuudessa hintaa, joka realisoinnin yhteydessä on saatavilla.

Ennen tätä laskentaa saatettiin jossain tilanteessa olla sitä mieltä, että pelkillä kovenanteilla on paljon helpompi mennä. Mutta nyt sitten kun laskenta vakuudelliselle osuudelle antaa paljon rumempia lukuja, niin vakuudet on nyt sitten vähintään yhtä tärkeitä. (Haastateltava 4)

Meidän mielestä yrittäjän omavelkainen takaushan on äärimmäisen tätä velvoittava, ja varmasti se yrittäjä sitten yrittää kaikkensa, että homma hoituu, koska hän on itse sitten henkilökohtaisesti vastuussa siitä, mutta se ei meitä auta millään tavalla. Kun taas vastaavasti, jos me ei oltais otettu sitä, mutta me olisi otettu joku uusi reaalivakuus sinne kaveriks, ni se ois taas pienentänyt sitä ECL-kirjausta tässä tilanteessa. (Haastateltava 4)

Luottohankkeissa luottopoliittisilla valinnoilla voidaan johtaa odotettavissa olevia luottotappioita. Esimerkiksi kovenanttien huolellinen määrittely ja seuranta nousee tärkeämmäksi tekijäksi kuin ennen. Kovenantit mahdollistavat reagoinnin muutoksiin luottokelpoisuudessa ja niiden avulla

voidaan huolehtia riskiperusteisesta hinnoittelusta asiakkaan tilanteen muuttuessa. Kovenantit tulisi määritellä niin, että niiden avulla voidaan luottoriskin kasvaessa estää nettohyötyarvon yli prosentin lasku esimerkiksi perimällä kertaluontoisia palkkioita. Jotta tämänkaltaista palkkionperintää voitaisiin tehdä, tulisi pankeilla olla käytössä täysin reaaliaikainen laskenta nettohyötyarvon muutoksista sekä kapasiteetti seurata ja reagoida mahdollisiin muutoksiin. Teoriassa tämän kaltaista palkkion perintää voitaisiin tehdä esimerkiksi kovenanttipohjaisesti

Nettohyötyarvoa voi johtaa esimerkiksi maturiteettien ja perittävien palkkioiden avulla. Nettohyötyarvoahan kompensoidaan sillä, että jos SICR -muutoksesta olisi joutumassa nettohyötyarvon 1 % ylitys, niin ottamalla nyt palkkion, joka pudottaa sen ja kirjaamalla se palkkio ansaituksi ja tilille saaduksi tänään, se leikkaa sitä nykyarvon muutosta kompensoimaan sitä "net present valuea" sillä palkkiolla. (Haastateltava 3)

Kovenanteilla voidaan reagoida, jos luottokannassa tapahtuu muutoksia ja varmentamaan se, että hinnoittelu on riskiperusteista myös silloin, jos luottoriskissä tapahtuu negatiivisia muutoksia. Siinä mielessä sanoisin, että kovenanttien merkitys on korostunut ECL-maailmassa. (Haastateltava 2)

Lyhennyssuunnitelma ja maturiteetti vaikuttavat olennaisesti luoton riskisyyteen ja niihin vaikuttamalla voidaan vaikuttaa myös syntyvien luottotappiovarausten suuruuteen. Luottokannan laadun heikentyessä pitkät laina-ajat kertaannuttavat luottotappiovarausten suuruutta.

Mä voin sanoa yhden siihen ECL-johtamiseen liittyvän, ehkä voisi ajatella käytännön vihjeenä, että pidä heti myöntäessä maturiteetti lyhyenä, jolloin sinä joka tapauksessa nettohyötyarvon laskennan SICRin muutoksen vaikutusta pyrit minimoimaan. (Haastateltava 3)

Tiedetään, että vaiheessa yksi lasketaan 12 kk odotettua tappioita ja vaiheessa kaksi "lifetime" odotettuja luottotappioita, niin silloin on ihan selvää, että mitä pidempi maturiteetti on keskimäärin luottokannassa tai mitä joustavampi suhtautuminen pitkiin lainaikoihin on luottopolitiikassa, sitä kalliimmaksi se silloin tulee, kun luottoluokka heikkenee. (Haastateltava 2)

Luottoriskin kasvun aiheuttamia vaikutuksia voidaan hallinnoida myös erilaisten niin sanottujen "balloon"-rakenteiden avulla, eli jättämällä viimeiseen erään muita suurempi lyhennys. Käyttämällä

balloon-rakennetta luottojärjestelyissä, voidaan hallinnoida odotettavissa olevien luottotappioiden vaikutusta, joka luottoriskin kasvaessa tapahtuisi. Kokonaisuutena luottoriskin hallitsemiseksi ja odotettavissa olevien luottotappioiden johtamiseksi on arvioitava vaihtoehtoisia ratkaisuja reagoitaessa asiakkaan tarpeeseen, kuten laskusaatavaraohoitusta, tililimiittejä tai kohderahoitusta.

Yksi mikä on, että ei väkisin rahoiteta sitten pankkilainalla, seniorirahalla, semmoista mitä voitaisiin strukturoida pankin kannalta paljon pienemmällä riskillä. Pitää käyttää monipuolisesti eri rahoitusinstrumentteja sillä tavalla, että pankin riski rajataan. (Haastateltava 1)

Luottopoliittiset valinnat tulisi tehdä ennemmin aliarvioiden maksukyky, ja sen perusteella hinnoitella ja laatia ehdot. Näin voidaan mahdollisen luottoriskin kasvun negatiivista vaikutusta vähentää. Mikäli luotto myönnetään liian hyvällä luottoluokituksella ja jätetään huomioimatta investoinnin vaikutukset, saattavat ne aiheuttaa uuden tilinpäätöksen valmistuessa automaattisesti luottoluokan heikentymisen ja näin siirtää luoton vaiheen kaksi odotettavissa olevien luottotappioiden laskentaan moninkertaistaen kirjaukset verrattuna vaiheeseen yksi.

Käytännön ohjeena, että luottoa myönnettäessä mieluummin arviois asiakkaan maksukyky heikommaksi, kuin oman arvionsa mukaan se on muodostumassa sen luoton aikana. Jos rating on huono nyt, niin sä hinnoittelet sen luultavasti oikeammin kuin niin, että sä arvioit ja toivot, että se rating on nyt vähän parempi ja myönnät sen nyt vähän halvemmalla ja otat sitten ECL NPV -iskun jossakin vaiheessa, kun rating heikkenee ajassa tai tulee sitten joku muutostilanne, tai tulee kumulaatiota joistakin luottotapahtumista siinä matkalla. (Haastateltava 3)

Ratingeista ja arvioinnista joka luottopäätöksen yhteydessä täytyy arvioida, onko se rating kohdillaan. On hyvin tärkeätä ottaa sitten ne investoinnin varoitusmerkit huomioon siinä, ja tehdä heikennys aidosti sen mukaan. Siinä käy helposti muuten niin, että jos ei tehdä sitä heikennystä ennen sitä luotonmyöntöä ja luotto myönnetään liian hyvällä ratingilla, niin siinä vaiheessa, kun seuraava tilinpäätös valmistuu ja havaitaankin, että siellä on tase vähän raskaampi, siellä on velkamäärä lisääntynyt huomattavasti, niin se rating automaattisesti heikkenee. Sen seurauksena voi olla, että SICR toteutuu ja se siirtyy stage kakkoselle ja ECL moninkertaistuu, ihan vaan sen takia että neuvottelija ja päättäjä politikoi sen ratingin suhteen ja teki päätöksen liian hyvällä reittauksella. (Haastateltava 1)

Jotta luottopoliittiset valinnat ja luottokelpoisuuden arviointi voitaisiin tehdä mahdollisimman laadukkaasti tulisi myös analyysi odotettavissa olevista luottotappioista tehdä. Analyysien tueksi tarvittaisiin simulointikyvykkyys mahdollisten tulevaisuuden muutosten vaikutuksesta odotettavissa oleviin luottotappioihin. Simulointitukea tarvittaisiin sekä yksittäisiin hankkeisiin että myös portfolion hallintaan. Arvioimalla tulevaisuuden muutosten vaikutusta luottotappiovarauksiin porftoliotasolla, saataisiin tukea luottopoliitiikan suunnitteluun, taloussuunnitteluun ja esimerkiksi budjetointiin.

Varmaan jos mietitään koko pankkitoiminnan tasolla niin semmoinen simulointi kyky olisi hyvä olla eli tuota me pystyttäisiin tekemään tavallaan ECL-näkökulmasta esimerkiksi stressitestausta ja pohtimaan sitä, että jos luottosalkku kehittyy näin, niin ECL kehittyy näin. (Haastateltava 2)

Ymmärrettäisiin, millainen ECL-vaikutus meidän suunnitelmillamme toimilla on, niin se on tietysti hyvä, ja että sitten sekin factori voitaisiin toteuttaa paremmin siihen päätöksentekoon mukaan. Kyllähän se sekä pääomavaateiden, että ECL:n osalta ei nyt arpomista, mutta vähän epätarkkaan mutuun perustuvaa tuntumaa. (Haastateltava 2)

Jos meillä olisi aivan tolkuttoman hyvä laskentakapasiteetti antaa indikaatio tai iteraatio, että jos tämän asiakkaan rating ei olekaan vuoden päästä, vaan rating onkin vuoden päästä alempi tai ylempi, niin mihin sun pitää varautua ratingin muutoksena. Ehkä siinä rinnalla voi olla, että entä jos tämä asiakas tuleekin vuoden päästä pyytämään muuttuneessa toimintaympäristössä lyhennysvapaan, tai entä jos kolmantena vaihtoehtona rästiytykin ensimmäisen vuoden aikana. Paljonko se nyt pitäisi huomioida hinnoittelussa, taikka palkkio perinnässä, jotta mahdollinen ECL heilahdus tulisi kompensoitua tai huomioitua jo etukäteen. (Haastateltava 3)

Koska odotettavissa olevien luottotappioiden laskenta perustuu pitkälti automaattisiin laskentaprosesseihin, teknisen toteutuksen on oltava tarkkaa ja tehty oikein. Odotettavissa olevien luottotappioiden laskennan johdosta on korostuneen tärkeää, että esimerkiksi vakuuksia koskevat tiedot on tallennettu oikein. Datavirheet johtavat automaattilaskennan johdosta virheellisiin tappiovarauksiin. Toisaalta taas jatkuvan luottokannan ja portfolion hallinnan kannalta dokumentaation on oltava kattavaa, jotta mahdollisimman laadukas luottokannan seuranta on ylipäätään mahdollista.

Luottoriskin hallinnan kannalta tärkeää, että sen lisäksi että me tehdään niin kuin fiksuja perusteluja luottopäätöksiä perustuen määriteltyyn ja meille sopivaan politiikkaan, toinen puoli on laadukas toiminta, mikä korostaa kaikkea siitä että ei pelkästään niin tiedetään mitä on tekemässä vaan myös dokumentoidaan se mitä ollaan tekemässä ja dokumentoida vielä sillä tavalla että se on taltioitavissa tietojärjestelmiin oikeassa muodossa ja niin että pystytään saamaan sitten kokonaiskuva, on se käyttötarkoitus mikä hyvänsä. (Haastateltava 2)

4.4 Asiakkuuksien johtaminen

Kokonaisuutena asiakkuuksien johtaminen on hyvin laaja-alainen käsite, joka sisältää kaikki asiakkuuteen liittyvät toimet. Asiakkuuksien johtamisella voidaan varmistua asiakkuuden kannattavuudesta sekä asiakkaan, että pankin näkökulmasta. Kun asiakkuuksien johtamista tarkastellaan luottoriskin näkökulmasta käsittää se esimerkiksi luotonmyöntämisen jälkeen tehtävät toimet, joilla seurataan luottokelpoisuutta ja kartoitetaan tulevaisuudennäkymiä. Asiakkuuksien johtamisen tulee olla riippuvaista asiakkuuden riskisyydestä. Mitä riskisempi asiakkuus, sitä tiiviimpää yhteydenpidon ja seurannan tulee olla. Mahdolliset tulevat muutokset maksukyvyssä tulee pyrkiä proaktiivisesti tunnistamaan ja näin seurata luottokelpoisuuden säilymistä. Muita huomioitavia tekijöitä ovat esimerkiksi merkittävä muutos toimialalla tai markkinassa ylipäätään, merkittävät muutokset yrityksen sisäisissä tekijöissä, kuten avainhenkilöiden muutos tai merkittävät muutokset yrityksen asiakkaissa. Kokonaisvaltaisesti asiakkuuksien johtamisessa luottokelpoisuutta tulee arvioida samoin kriteerein, kuin luotonmyönnön yhteydessäkin.

Jos miettii nyt vaikka tätä käsillä olevaa tilannetta ja ottaa siitä esimerkin, niin tässä tilanteessa on tosi tärkeitä erityisesti yritysrahoituksessa ymmärtää se, että mikä on asiakkaan riippuvuus vaikka Venäjältä tulevasta kassavirroista ja Venäjän liiketoiminnasta. Sen perusteella pitää tehdä analyysi, onko asiakas tälle tilanteelle kuinka haavoittuvainen ja miten sitten voidaan asiakkaan tilannetta tukea ja kuinka hyvät mahdollisuudet asiakkaalla on hankkia korvaavaa liiketoimintaa. (Haastateltava 2)

Muutosten seuraaminen on tosi tärkeää, omistusrakenne, konsernin rakenteet ja niiden muuttuminen on tärkeitä, eli taaksepäin katsomiseen ”triggereitä” on helppo luetella. Sitten asiakasvastaavan pitää pystyä juoksevasti arvioimaan, että onko joku näistä tapahtumista sellainen, että se muuttaa meidän käsitystä PD:stä, tulevasta

maksukyvyistä, ja onko siellä joku triggeri, joka laukaisee raitingin uudelleen arvioinnin. Sitä kautta fokus on ollut nyt siitä asiakkaasta ja asiakkaan maksukyvyistä taaksepäin ja eteenpäin ja sitten on totta kai se tärkeää LGD-komponentin osalta ihan samalla lailla. (Haastateltava 3)

Odotettavissa olevien luottotappioiden hallinnassa ja asiakkuuden johtamisessa korostuneeseen asemaan nousee luoton juoksuaikana tehtävät muutokset. Maksuohjelmamuutokset ja vaikeuksissa olevan yrityksen uudelleen rahoitukset siirtävät luotot lähtökohtaisesti suoraan vaiheen kaksi laskentaan moninkertaistaen luottotappiovarausten suuruuden. Odotettavissa olevien luottotappioiden näkökulmasta maksuohjelmamuutosten myöntäminen on pankeille aiempaa epäedullisempaa ja niiden kohdalla tulisi ottaa huomioon mahdollinen odotettavissa olevien luottotappioiden tulosvaikutus.

Meillä on pitkät perinteet siitä, että ihan tuntuu viisaalta kaikille, että tehdään maksuohjelman muutoksia siten, että ne auttaa sitä asiakkaan tilannetta, mutta ei nähdä sitä isompana ongelmana. Sitten taas tämä sääntely, ja sitä kautta myös ECL-laskenta, niin maksuohjelman muutos on tällainen ainakin lähtökohtaisesti tällainen vähintäänkin stage kaksi triggeri, joka sitten sitä ECL:ää nostaa. (Haastateltava 4)

Odotettavissa olevien luottotappioiden näkökulmasta korostuneeseen asemaan nousee ongelma-asiakkaiden tehokas ja määrätietoinen hoito sekä rästiperinnän tehokkuus. Ongelma-asiakkuudet aiheuttavat merkittävimmät luottotappiovaraukset ja niiden hallinnalla on mahdollista johtaa odotettavissa olevia luottotappioita. Kun asiakkaan maksukyky heikkenee, rästeihin on reagoitava välittömästi ja tilanteen heikentyminen on pyrittävä estämään tekemällä yhdessä asiakkaan kanssa selkeät toimintasuunnitelmat tilanteen parantamiselle. Pankin tulee seurata, että sovitut asiat toteutuvat ja reagoida mahdollisiin poikkeamiin välittömästi. Erityisesti yli 90 päivän rästit tulisi estää, koska luoton ollessa rästissä 91 päivää siirtyy se automaattisesti vaiheen kolme laskentaan. Myös myönnytykset luoton ehdoissa, kuten lyhennysvapaat, saattavat aiheuttaa siirtymän vaiheiden välillä ja niiden yhteydessä tulisi aina arvioida mahdollinen vaikutus odotettavissa olevien luottotappioiden määrään.

Tää ECL ja sen mukanaan tuoma ajantasainen arvostus johtaa siihen, että luottohallintoon kannattaa panostaa ja siihen, että mahdolliset ongelmatilanteet saadaan purettua nopeasti, koska se maksaa itsensä takaisin säästettyinä totaalikauden ECL:linä. – – ECL-maailmassa

melko pienetkin rästit alkaa heijastumaan ECL:n määrään. Noin kuukauden mittaisella rästillä päädytään yleiseen laskennan vaiheeseen kaksi ja silloin ECL:n määrä moninkertaistuu. Tehokas rästiperintä on sen tyyppinen investointi, että maksaa itsensä takaisin. (Haastateltava 2)

Käytännössä jotta ECL pysyy hallinnassa, niin ongelma-asiakkaan hoito tulee olla erittäin määrätietoista, päättäväistä ja ammattimaista. ECL:n määrästä voi päätellä kuinka tämä toteutuu sitten niissä pankissa sitten missä on isot ECL:t. Silloin kun asiakas ajautuu ongelmiin, niin siinä täytyy tosi kovalla kädellä lähteä tervehdyttämään se yritys. Jos se ei onnistu, niin sitten mahdollisimman nopeasti sinne perintäputkeen, että se ei ole pitkään sitten ongelma-asiakkaana, koska se rasittaa ECL:n kautta pankin tulosta tosi rajusti. (Haastateltava 1)

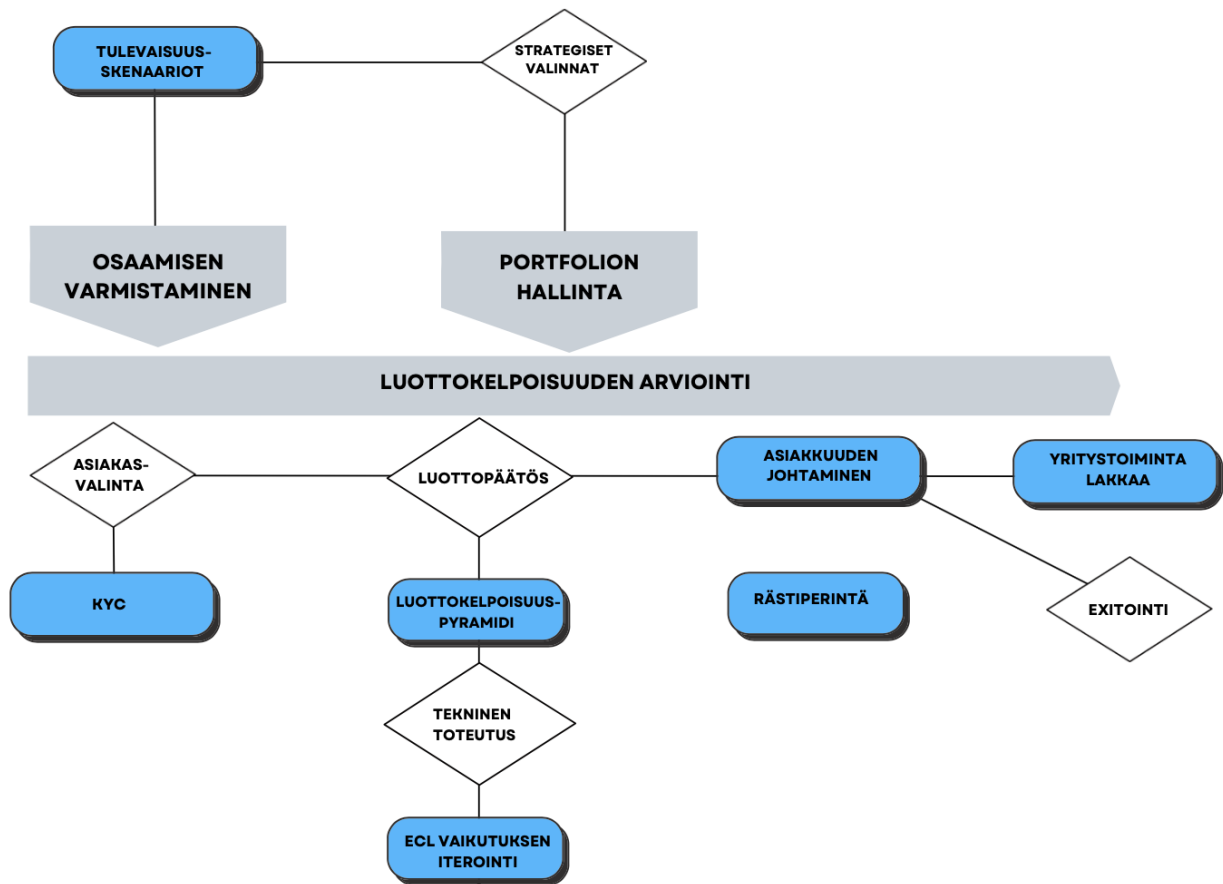
Yks ihan keskeinen teema mikä linkittyy myös vahvasti ECL:ään on asiakkaan luokittelu asiakkaan tilanteen heikentyessä. Esimerkiksi sen analysointi, että perustuuko asiakkaan hakemat lyhennysjoukot ja lykkäykset taloudellisiin vaikeuksiin, ja jos perustuu, auttaako se myönnytys niitten vaikeuksien voittamisessa. (Haastateltava 2)

Odotettavissa olevien luottotappioiden johtamisen näkökulmasta on tärkeää uskaltaa tehdä niin sanottuja exit-päätöksiä eli pyrittävä eroon asiakkuudesta. Mikäli asiakkaalla ei todellisuudessa ole mahdollisuuksia tervehdyttää omaa tilannettaan, on pankin aktiivisesti ja määrätietoisesti pyrittävä eroon asiakkuudesta heti kun tilanteen heikkeneminen havaitaan esimerkiksi irtisanomalla luotot. Pankin tulee tarpeen mukaan siirtää maksukyvyttömät ja luottokelvottomat asiakkuudet perintään sekä harkita konkurssia tai yrityssaneerausta.

4.5 Luottokelpoisuuden arviointiprosessi odotettavissa olevien luottotappioiden näkökulmasta

Empirian pohjalta voidaan todeta jatkuvan luottokelpoisuuden arvioinnin olevan elinehto pankille ja hyvin kriittinen osa luottoriskin hallintaa ja odotettavissa olevien luottotappioiden johtamista. Koska luottotappioiden laskentaa tehdään koko luoton elinkaaren ajan, tulee myös luottokelpoisuuden arviointi yritysluotonannossa ja -pankkitoiminnassa nähdä jatkuvana prosessina, joka kestää koko asiakassuhteen keston ajan. Luottokelpoisuuden arviointia tulee ohjata pankin valitsema strategia sekä nykyinen portfolio. Yhdistämällä kaikki edellä mainitut tekijät, voidaan lähteä muodostamaan prosessimallinnusta kuvan viisi mukaisesti. Koko prosessin keskiössä on jatkuva luottokelpoisuuden

arviointi, jonka ympärille luottoriskin hallinta ja odotettavissa olevien luottotappioiden johtaminen rakentuu.

Kuva 5 Luottokelpoisuuden arviointiprosessi

Prosessin yläpuolelle on määritelty pankki- ja portfoliotasolla tehtävät toimet odotettavissa olevien luottotappioiden johtamisesta ja toimet, joilla varmistetaan luottokelpoisuuden arvioinnin laadukkuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta. Kuvaajassa alaosan puolestaan on määritelty yksittäisen yrityksen osalta tehtävä odotettavissa olevien luottotappioiden johtaminen välittömässä asiakasrajapinnassa. Koska pankkien luotot myönnetään toimihenkilöiden toimesta, on erityisen tärkeää huomioida luottoprosessin selkeys ja ymmärrettävyys. Mitä selkeämpi ja hallitumpi luottoprosessi on, sitä laadukkaampia päätöksiä toimihenkilöt voivat tehdä. (Bruns & Fletcher 2008, 6; Fletcher 1995; 37–38.) Onnistuneen luottoprosessin seurauksena pankit minimoivat riskinsä ja maksimoivat tuottoensa. (Cohen & Edwards 2017.)

Koko prosessi lähtee liikkeelle tulevaisuusskenaarioista ja niiden avulla strategisten valintojen tekemisestä. Kuten empiriasta ja aiemmista tutkimuksista voimme havaita, odotettavissa olevat

luottotappiot lisäävät volatilitteettia pankin luottosalkkuun ja tulokseen, joten pankin on tehtävä strategisia valintoja sen perusteella, millaista volatilitteettia se on valmis sietämään. Valittu strategia ohjaa koko luotonmyöntöä ja sitä kautta koko luottokelpoisuuden arviointia. Strategian määrittely tulee olla tulevaisuusorientoitunutta ja tulevaisuusskenaarioiden pitää olla osana odotettavissa olevien luottotappioiden johtamista. Strategisia valintoja ja portfolion johtamista tehtäessä pankin tulee arvioida eri skenaarioiden vaikutusta luottosalkun luottotappiovarausten määrään ja sitä kautta myös ohjata luottokelpoisuuden arviointia ja strategiaa. Tällä hetkellä huomion arvoiseksi tulevaisuusskenaarioissa tulisi ottaa yhtenä isona teemana yritys vastuun ja ESG-näkökulman¹⁷ huomioiminen sekä niiden mahdollinen vaikutus luottokelpoisuuden arviointiin ja luottokannan laatuun.

Siirryttäessä prosessimallissa lähemmäs luottokelpoisuuden arviointia tulee huomio keskittää osaavaan henkilöstöön. Pankkien tehokas riskienhallinta edellyttää ammattitaitoista työvoimaa ja luottokelpoisuuden arvioinnissa intuitiivisella päätöksenteolla saatetaan saavuttaa jopa parempia tuloksia kuin ainoastaan taloudellisiin tietoihin perustuvalla analyysillä (Cheran ja Frouqui 2013; Lipsitz ja Shulimovitzin 2007; Elshami 2011; Wilson 2015). Jotta luottokelpoisuuden analysoinnin laadusta voidaan varmistua, tulee pankin huolehtia arviointiin osallistuvien henkilöiden ammattitaidosta. Koska tutkimukset ovat osoittaneet pankkien heikon hallinnon vaikuttavan luottoriskien realisoitumiseen, on osaamisesta huolehdyttävä jokaisella organisaatiotasolla (Salas & Saurina 2002; Dimitrios ym. 2016). Pankkiirien on ymmärrettävä odotettavissa olevien luottotappioiden laskennan keskeisimmät elementit, kuten laskentatapa, vaiheittaiset kirjaukset ja keskeisimmät erot aiempiin IAS 39 -standardin aikaisiin toteutuneisiin luottotappioihin. Ammattitaidon varmistamisessa keskiöön on nostettava myös toimihenkilöiden kyky toimia objektiivisesti asiakasrajapinnassa.

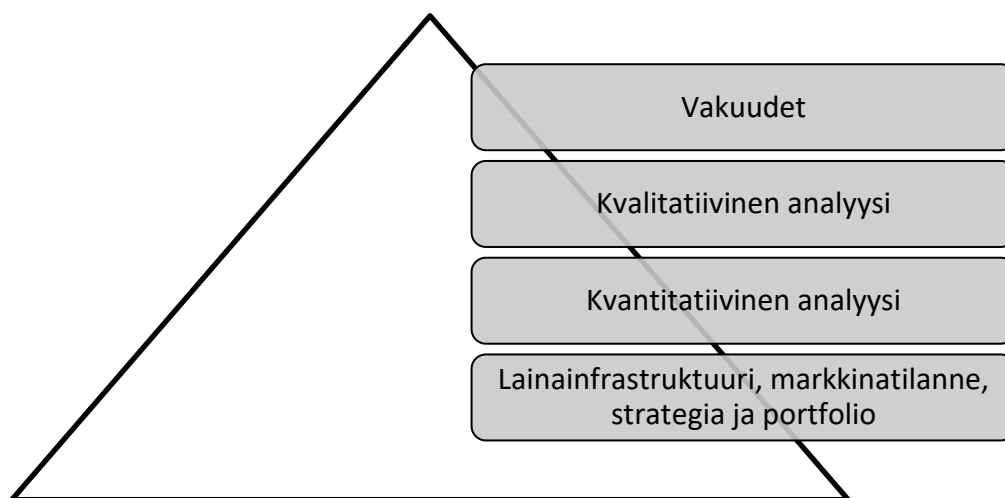
Kun siirrytään prosessikuvauksen alaosaan, voidaan tarkasteluun nostaa odotettavissa olevien luottotappioiden johtaminen yksittäisen asiakkuuden osalta. Prosessi alkaa asiakasvalinnasta, jota seuraa mahdollinen luottopäätös ja loppuu vasta kun yritystoiminta lakkaa tai asiakkuus lopetetaan pankin toimesta. Asiakassuhteen johtaminen alkaa heti asiakasvalinnasta ja ensimmäisestä asiakaskohtaamisesta. Pankin tulee rakentaa luottamusta ja arvioida asiakkaan luottokelpoisuutta heti ensikohtaamisesta alkaen. Kuten tutkimukset osoittavat asiakkaan luotettavuuden arviointi on tärkeä

¹⁷ ESG on lyhenne sanoista Environmental, Social ja Governance, joilla tarkoitetaan ympäristöön, yhteiskuntaan ja hallintoon liittyvää vastuullisuutta yrityksessä.

osa luottokelpoisuutta (Caplinska & Tvaronaviciene 2020). Pitkällä ja tiiviillä asiakassuhteella voidaan varmistua asiakkaan luotettavuudesta.

Asiakasvalinnassa pankki tekee valitsemiensa kriteerien perusteella päätöksen asiakassuhteen aloittamisessa. Yrityksen luottokelpoisuutta tulee arvioida ensimmäisen kerran heti asiakasvalinnan yhteydessä, esimerkiksi luotettavuuden, luottoluokitteluun ja maksuhäiriöhistorian osalta, vaikka asiakasvalinnan yhteydessä luottopäätöstä ei tehtäisikään. Asiakasvalintaa tulee ohjata kokonaisvaltainen arviointi asiakkaasta ja hänen liiketoiminnastaan, mutta tarkat asiakasvalinnan kriteerit tulee kuitenkin aina määritellä pankkitasoisesti valitun strategian ja nykyisen asiakaskannan kontekstissa. Asiakasvalinnassa tulee huomioida esimerkiksi keskittymät ja riippuvuudet portfolioissa sekä tavoiteltu asiakaskannan rakenne. Asiakasvalinnassa tulee huomioida olemassa olevat tiedot yrityksestä, sekä analysoida sen tulevaisuuden näkymiä ja mahdollisuutta asiakassuhteen kehittymiselle. Asiakavalinta mahdollistetaan laadukkaasti asiakkaan tuntemisen avulla (KYC prosessikuvauksessa). Asiakkaan tuntemisella tarkoitetaan kaikkea asiakasvalinnassa tehtävää taustatyötä ja keskustelua kokonaisvaltaisesti yrityksen ja sen taustahenkilöiden tilanteen kartoittamiseksi.

Prosessikuvauksessa seuraavana vaiheena on luottopäätös. Jokaisen luottopäätöksen kohdalla tulee tehdä yksityiskohtainen riskianalyysi, jossa arvioidaan kyseisen yrityksen kyvykkyyttä ja halukkuutta maksaa otettu luotto takaisin. Luottokelpoisuuden analysoimisen tulisi olla määrämuotoinen prosessi, jossa minimoidaan mahdollisuus irrationaalisille toimille ja subjektiiviselle valinnalle. Kun empiriassa esitellyt luottokelpoisuuteen vaikuttavat tekijät yhdistetään luvun kaksi aiempaan akateemiseen keskusteluun, voidaan muodostaa pyramidi yksittäisen velallisen luottokelpoisuuteen vaikuttavista tekijöistä alla olevan kuvan mukaisesti:

Kuva 6 Luottokelpoisuuspyramidi

Pyramidin alimmalla tasolla on määriteltynä luotonmyöntöön vaikuttavat yrityksen ulkoiset tekijät. Luottoa myönnettäessä on huomioitava vallitseva markkinatilanne ja lainainfrastrukturi. Mikäli markkinatilanne ja lainainfrastrukturi mahdollistavat uusien luottojen myönnön, voidaan luottokelpoisuuden arvioinnissa siirtyä portfolion tarkasteluun. Mikäli yritykselle luoton myöntäminen ei negatiivisella tavalla vaikuta pankin portfolioon ja kyseinen hanke sopii pankin strategiaan, voidaan luottokelpoisuuden analysoinnissa edetä syvempään asiakaskohtaiseen tarkasteluun. Asiakaskohtaisessa tarkastelussa keskiöön tulee nostaa kvantitatiivinen analyysi, jossa korostuu kassavirran analysointi. Kassavirran analysoinnin tueksi tulee nostaa kvalitatiiviset tekijät yrityksestä, jotka vaikuttavat yrityksen tuleviin kassavirtoihin. Luottokelpoisuuden analysoimisessa tulee huomioida myös odotettavissa olevien luottotappioiden maksukyvyttömyyden todennäköisyyden laskennassa huomioitavat tekijät. Ylimmällä tasolla pyramidissa on vakuudet. Luottoriskin hallitsemiseksi tulee luotolle saada kattavat vakuudet.

Mikäli hankekohtaisessa luottokelpoisuuden arvioinnissa pyramidi läpikäymällä päädytään myöntämään luotto, tulee odotettavissa olevien luottotappioiden kannalta olennaiseksi hankkeen muodostaminen ja kovenanttien määrittely. Tämä on prosessikaaviossa esitetty teknisen toteutuksen valintoina. Vakuuksien ja kovenanttien avulla voidaan minimoida luottoriskin kasvusta aiheutuva luottotappiovarausten kasvu, joten niitä on hyödynnettävä luottohankkeissa. Tekniseen toteutukseen kuuluvat myös muut luottopoliittiset valinnat. Hankekohtaisesti on harkittava esimerkiksi balloonerakenteiden käyttöä tai velkakirjalainoille vaihtoehtoisia rahoitustapoja. Luoton ehdot tulee laatia aliarvioiden asiakkaan tilanne ja noudattaa äärimmäistä tarkkuutta tietojen tallentamisessa järjestelmiin. Teknisen toteutuksen ja luottopoliittisten valintojen tukena luottihakkeen laadinnassa tulee iteroida mahdollisia luottotappiovarauksia, sekä simuloida tulevaisuuden muutosten vaikutusta

luottotappiovarausten suuruuteen. Mitä suuremmasta ja riskisemmästä luotosta on kyse sitä tarkemmin luottopoliittiset valinnat ja odotettavissa olevat luottotappiot tulee arvioida.

Odotettavissa olevien luottotappioiden johtamisessa merkittävään asemaan nousee asiakkuuksien johtaminen. Luottokelpoisuuden arviointia tehdään myös luottopäätöksen jälkeen osana asiakkuuksien johtamista. Laadukasta luottokantaa ja yrityspankkitoimintaa ei voida ylläpitää ilman huolellista asiakkuuksien johtamista, joka edellyttää hyvää asiakassuhdetta ja mahdollisimman tiivistä luottokelpoisuuden seuranta. Asiakkuuksien johtaminen on asiakkuuden seuraamista ja yhteydenpitoa, joiden tiheys riippuu asiakkuuden riskisyydestä. Asiakkuuksien johtamisen keskiössä tulee odotettavissa olevien luottotappioiden näkökulmasta olla luottokelpoisuuden jatkuva seuranta. Luottokelpoisuuden osalta tulee tarkastella samoja määreitä, kun luotonmyönnön yhteydessä. Asiakkuuksien johtamisessa tulee pyrkiä proaktiiviseen lähestymistapaan ja ennakoida tulevaisuuden muutoksia asiakkaan maksukyvyssä. Nettonykyarvon johtaminen on osa asiakkuuksien ja odotettavissa olevien luottotappioiden johtamista. Nettonykyarvon johtamisella ja tehokkaalla reagoimisella merkittävän luottoriskin lisääntymiseen ja luottokelpoisuuden heikkenemiseen luottotappiovarauksien suuruuteen voidaan vaikuttaa.

Rästäperintä ja mahdollinen exit -päätös ovat osa asiakkuuksien johtamista. Odotettavissa olevien luottotappioiden näkökulmasta rästäperintä on erittäin tärkeää hoitaa tehokkaasti. Ongelma-asiakkuudet aiheuttavat isoimmat luottotappiovaraukset, joten niistä on pyrittävä aktiivisesti eroon. Luoton rästytyessä tulee ensisijaisesti asiakkaan kanssa yhdessä tehdä suunnitelmat tilanteen korjaamiseksi. Mikäli tilanteen korjaus ei kuitenkaan ole mahdollista on asiakkuudesta pyrittävä eroon.

4.6 Toimeenpano pankissa

Jotta edellä esitetty prosessikuvaus voidaan ottaa käyttöön pankissa, tulee siihen liittyvää osaamista lisätä. Merkittävän luottoriskin lisääntymiseen liittyvän laskennan haasteellisuus nousi toistuvasti esille empiriassa ja siihen liittyvästä osaamisesta tulisi huolehtia pankeissa. Jotta luotu prosessi voitaisiin ottaa käyttöön, tulisi henkilöstön osaamista lisätä siitä mikä on odotettavissa olevien luottotappioiden kirjauksiin johtava tapahtuma asiakkaan tilassa ja mikä on yksittäisen tapahtuman merkitys kokonaisuudessa. Empiriassa havaittiin, että luottotappioista puhutaan edelleen samoilla termeillä kuin IAS39 -aikana, vaikka niiden luonne on merkittävästi muuttunut. Keskusteltaessa standardimuutoksen vaikutuksesta luotonmyöntöön esille nousi näkökulman muutos ja tarve termistön tarkentamiselle. Tämä teema linkittyy vahvasti myös aiemmin läpikäytyyn

luottotappiovarausten tulosvaikutuksen huomioimiseen pääoman syönnin lisäksi. Pankeissa on huolehdittava, että jokainen tunnistaa odotettavissa olevien luottotappioiden kirjausten ja mallinnuksen keskittymisen välittömään tulosvaikutukseen, eikä lopulliseen tappioon, joka tapahtuu esimerkiksi vakuuksien realisoimisen jälkeen.

Jotta portfolioa voitaisiin johtaa odotettavissa olevien luottotappioiden näkökulmasta tulisi pankeilla olla käytössä järjestelmätuettu simulointimahdollisuus tulevaisuuden muutosten mahdollisista vaikutuksista luottotappiovarausten määriin. Simuloinnilla voitaisiin kehittää strategista työskentelyä sekä ohjata asiakasvalintaa haluttuun suuntaan.

Jotta prosessikuvaus voitaisiin sellaisenaan ottaa käyttöön tulisi odotettavissa olevien luottotappioiden luotettava iterointi ja muutosten vaikutuksen simulointi olla mahdollista. Kehittämällä järjestelmätuettu laskentamahdollisuus odotettavissa olevien luottotappioiden iteroitiin luottotappioissa, voitaisiin tukea luottopäätöksen tekoa ja kehittää pankkitasoisesti operatiivista toimintaa. Järjestelmätuetulla laskennalla voitaisiin laatia aiempaa paremmin luottojen ehdot ja näin johtaa odotettavissa olevia luottotappioita. Myös asiakkuuksien johtamiseen tarvittaisiin järjestelmätukea. Empiriassa nousi esille asiakkuuksien johtamisen olevan vahvasti pankkiirien muistin ja omien toimintatapojen vastuulla. Kuten luottokelpoisuuden arvioinnissa myös asiakkuuksien johtamisessa tulee pyrkiä mahdollisimman määrämuotoiseen ja objektiiviseen prosessiin, joka vaatisi järjestelmätukea ja automaattista seuranta.

Prosessikuvas on esitelty yhteistyöpankille ja tutkielman voidaan todeta saavuttaneensa tavoitteensa käytännön kontribuution osalta. Yhteistyöpankki kokee tutkielman tulosten edistävän toimintaansa. Tutkielman avulla voidaan lisätä henkilöstön osaamista ja sitä kautta myös johtaa odotettavissa olevia luottotappioita nykyistä paremmin. Tutkielma ja muodostettu prosessi tullaan ottamaan pankissa käyttöön erityisesti yritysrahoituspäätöksiin osallistuvien arjessa. Prosessikuvausten avulla pankit saavat tietoa siitä, miten odotettavissa olevat luottotappiot näyttäytyvät luottokelpoisuuden arvioinnissa ja miten ne tulisi huomioida osana sitä. Tutkielman laajuudessa ei voitu tutkia prosessin hyödyntämisen vaikutusta tehtyihin luottotappiovaruksiin.

5 Johtopäätökset

5.1 Tutkielman anti akateemiselle kirjallisuudelle

Tämän tutkielman tavoitteena on tuoda odotettavissa olevien luottotappioiden muuttunut laskentatapa osaksi luottokelpoisuuden arviointia. Tämän tavoitteen täyttämiseksi tutkielman teoriaosuudessa tarkasteltiin pankkitoimintaa keskeisesti ohjaavaa sääntelyä sekä riskienhallinnan kautta käsiteltiin teoriapohjaa luottoriskin muodostumiselle. Teorian ensimmäisessä osassa analysoitiin nykyistä luottokelpoisuutta käsittelevää tutkimuskirjallisuutta ja luotiin alustava viitekehys luottokelpoisuuden arvioimisesta. Teorian toisessa osassa, eli tutkielman kolmannessa luvussa, käsiteltiin kokonaisuudessaan IFRS 9 -standardia, joka määrittelee odotettavissa olevien luottotappioiden laskennan.

Tutkielmalle asetettiin erillinen tutkimuskysymys empirialle ja teorialle. Empiirisen osuuden tutkimuskysymykseksi määriteltiin ”*Miten pankille muodostetaan yritysten luottokelpoisuuden prosessikuvaus, joka huomioi odotettavissa olevien luottotappioiden muuttuneen laskentatavan?*”. Tutkielman empiiriseen tutkimuskysymykseen vastattiin luomalla prosessikuvaus, joka on esitelty kokonaisuudessaan luvussa neljä. Luotu prosessi täyttää tutkimusaukkoa liittyen standardimuutosten vaikutuksiin pankkimaailmassa. Prosessikuvaus liittyy olennaisesti myös laajempaan kokonaisuuteen pankin riskien hallinnassa, erityisesti luottoriskinhallinnassa. Tutkielman teoreettisen osuuden tutkimuskysymykseksi muodostettiin ”*Miten luottokelpoisuuden arvioinnissa tulisi huomioida uusi IFRS 9 Rahoitusinstrumentit -standardi?*”. Tämän tutkimuskysymyksen tavoitteena oli täyttää IFRS 9 -standardimuutoksen vaikutuksiin liittyvää tutkimusaukkoa sekä täydentää vanhaa akateemista keskustelua luottokelpoisuuden arvioimisesta ajankohtaisilla IFRS 9 -standardin tuomilla muutoksilla. Prosessikuvaus laati pohjan myös teoreettiseen tutkimuskysymykseen vastaamiselle ja tarjoaa yleistettävissä olevan toimintatavan myös muille pankkisektorin toimijoille.

Kokonaisuutena prosessikuvaus odotettavissa olevien luottotappioiden huomioimisesta osana luottokelpoisuuden arviointia, on luotu tukemaan pankkien päivittäistä arkea sen kaikilla organisaatiotasolla sekä sen liiketoiminnan johtamista. Prosessi lähtee liikkeelle tulevaisuusskenaarioiden luomisesta, joiden pohjalta määritellään ja tarvittaessa uudelleen tarkastellaan pankin valitsemaa strategiaa. Tulevaisuusskenaarioiden ja strategian perusteella huolehditaan henkilöstön osaamisesta ja hallitaan portfoliota. Henkilöstön osaaminen sekä valittu strategia portfolion hallinnan kautta ohjaavat yksittäisen yrityksen luottokelpoisuuden arviointia.

Asiakkaan luottokelpoisuuden tarkastelu tulee aloittaa heti asiakasvalinnasta lähtien ja asiakkaan tuntemisen kautta tulee rakentaa luottamusta mahdollisten myöhempien luottohankkeiden laadun varmistamiseksi. Laadukkaalla asiakassuhteen muodostamisella ja jatkuvalla asiakkaan luottokelpoisuuden arvioinnilla voidaan pienentää informaatioepäsymmetriaa ja hallita näin luottoriskiä. Hankekohtaisessa luottokelpoisuuden arvioinnissa korostuu kassavirta-analyysi, jonka tukena käytetään kvalitatiivisia tietoja yrityksestä ja tehdään stressitestausta analyysille sekä sen osille. Hankkeen tukena tulee tehdä iteraatioita luottotappiovarauksista asiakkaan tilanteen muuttuessa sekä määritellä kovenantit luottoriskin kasvun varalle nettohyötyarvon johtamiseksi. Asiakkuuden johtamisen aikana on tärkeää huolehtia proaktiivisesta seurannasta ja seurata aktiivisesti asiakkaan tilannetta. Luottoriskin kasvuun ja mahdollisiin rästeihin on reagoitava välittömästi ja määrätietoisesti. Mikäli asiakkaan tilanteen ei voida olettaa parantuvan takaisin ennalleen on pankkien tehtävä tarpeen mukaan exit-päätös asiakkuudesta.

Käytännön konstruktiona luotu prosessikuvaus tuo esille kaikki vaiheet, joissa odotettavissa olevat luottotappiot ja uusi IFRS 9 -standardi tulee huomioida osana luottokelpoisuuden arviointia. Konstruktiosta on havaittavissa, että IFRS 9 -standardin mukanaan tuoman jatkuvan luottoriskin kasvun arvioinnin ja luottoriskin kasvun seuraamisen johdosta luottokelpoisuuden arviointi tulee nähdä jatkuvana ja muuttuvana prosessina. Luottotappiovarauksia tehdään koko luoton elinkaaren ajan, joten myös luottokelpoisuutta tulee arvioida jatkuvana prosessina läpi luoton juoksuajan. Luottokelpoisuuden arvioinnin tulee olla osa asiakkuuden johtamista, eikä ainoastaan poikkileikkaava toimi uuden luottopäätöksen yhteydessä. Tämä havainto poikkeaa tieteen yleisestä näkemyksestä.

Tämä tutkimus on ensimmäinen tutkimus, jossa odotettavissa olevat luottotappiot liitetään osaksi luottokelpoisuuden arviointia ja jossa luottokelpoisuutta käsitellään pankkitoimintaa ohjaavana tekijänä. Koska tutkimusasetelma on ainutlaatuinen, ei tutkimustulosten suora vertaus aiempiin tutkimuksiin ole mahdollista tai mielekäästä. Aiemmat tieteelliset tutkimukset keskittyvät lähtökohtaisesti hankekohtaiseen luottokelpoisuuden arviointiin (ks. esim. García, Giménez & Guijarro 2013; Khomenko, Sadchykovar & Krasnianska 2019; Caplinska & Tvaronavičien 2020.) Tästä johtopäätöksestä voidaan nostaa vastakkainasettelua myös olemassa olevan tieteen puutteellisuudesta, jossa pankkien asiakassuhde ja sen ylläpitäminen nähdään vain markkinointistrategiana ja lisätuottojen mahdollistajana. (ks. esim. Laketa ym. 2015; Gayathry, S. 2016; Constantinescu 2016.) Tämä tutkimus osoittaa, että uuden IFRS 9 -standardin alla asiakassuhteen ylläpito ja johtaminen on olennainen osa luottokelpoisuuden arviointia ja luottoriskin hallintaa ja näin elinehto pankille.

Aiemmat tutkimukset osoittavat odotettavissa olevien luottotappioiden laskennan olevan monimutkaista ja vaihtelevan pankkien välillä. (Skoglund 2017; Skoglund & Chen 2017; Gubareva 2021, 173.) Lisäyksenä näihin tuloksiin tämän tutkimuksen havaintona esitänkin, että luottokelpoisuuden arviointi tulisi tehdä aina pankkikohtaisesti, eikä yleispäteviä malleja voida esittää. Koska odotettavissa olevien luottotappioiden laskenta perustuu matemaattisesti mallinnettaviin estimaatteihin, IFRS 9-standardin näkökulmasta luottokelpoisuuden arvioinnissa on huomioitava erityisesti tekijät, jotka pankki on määritellyt luottoriskin kasvun indikaattoreiksi ja näin tehtävä ennusteita näiden tekijöiden osalta lähitulevaisuudessa. Tämä poikkeaa tieteen yleisestä näkemyksestä, joka esittää universaaleja, tai kansallisia malleja luottokelpoisuuden määrittelemiseksi (ks. esim. Schotten & Morais 2019; Galavas & Syriopulos 2015; Berger & Udell 2006).

Cherianin ja Farouqin (2013) mukaan pankkien keskeisimmät haasteet ovat ihmisten ja riskien hallinta. Liittyen edellä esitettyyn havaintoon, myös tämän tutkimuksen tulokset korostavat työntekijöiden ammattitaitoa osana odotettavissa olevien luottotappioiden johtamista ja luottokelpoisuuden arviointia. Luottokelpoisuuden arvioinnissa tulee huomioida sitä tekevien henkilöiden ammattitaito ja varmistaa, että heillä on riittävät perustiedot IFRS 9 -standardista ja odotettavissa olevien luottotappioiden laskennasta kyseisen pankin käyttämän mallin mukaisesti. Luottokelpoisuuden arvioinnissa tulee huomioida IFRS 9 -standardin johdosta myös operatiivinen toiminta pankeissa ja tehdä luottopoliittisia valintoja huomioiden esimerkiksi vakuuksien ja maturiteettien vaikutus luottotappiovarausten suuruuteen.

Odotettavissa olevia luottotappioita arvioidaan jokaisesta myönnetystä luotosta, riippumatta velallisen tilanteesta, kuten luottoluokituksesta (Sundvik ym. 11). Tästä johtuen luottokelpoisuuden arvioinnissa korostuu aiempaa enemmän objektiivisuus ja arvioinnin standardoiminen. Luottoa ei tule myöntää perustuen yksittäisiin positiivisiin tekijöihin, kuten vahvoihin tunnuslukuihin tai kattaviin vakuuksiin. Tämän tutkimuksen tuloksena voidaan osoittaa, että luottokelpoisuuden arvioinnin tulee olla aina hyvin kattavaa, eikä ole olemassa yhtä tiettyä kriteeriä, jonka perusteella luottopäätös voitaisiin tehdä. Saman kaltaisia tuloksia ovat saaneet esimerkiksi Raghavan (2003), Wilson (2015) ja Bruns & Fletcher (2008).

Tutkielman keskeisenä havaintona voidaan osoittaa myös, että luottoriskin hallinnan ja sitä kautta luottokelpoisuuden arvioinnin on oltava vahvasti tulevaisuusorientoitunutta, jotta negatiivisilta muutoksilta luottotappiovarauksissa voidaan suojautua. Tämä havainto korostaa asiakkuuksien johtamisen asemaa osana luottoriskin hallintaa ja korostaa tarvetta lisätä tieteellistä tutkimusta asiakkuuksien johtamisesta riskilähtöisestä näkökulmasta. IFRS 9 -standardin johdosta

luottotappiovaraukset reagoivat vahvasti asiakkaan tilanteen muutoksiin ja proaktiivinen suhtautuminen asiakkaan tilanteeseen on nostettava luottokelpoisuuden arvioinnin keskiöön. IFRS 9 -standardi vaatii aiempaa tiiviimpää ja kattavampaa asiakkuuksien johtamista riskienhallinnallisesta aspektista.

Tutkielman tulokset korostavat erityisesti tulevaisuusskenaarioita osana luottokelpoisuuden arviointia. IFRS 9-standardin johdosta luottokelpoisuuden arvioinnissa korostuu aiempaa enemmän tulevaisuuden muutoksien arviointi, niin yksittäisen yrityksen kuin makrotaloudenkin osalta. Odotettavissa olevat luottotappiot muuttuvat korrelaatiossa asiakkaan tilanteen kanssa, joten arvioinnin on oltava vahvasti tulevaisuusorientoitunutta. Mahdollisia muutoksia vastaan on suojauduttava vakuuksilla aiempaa enemmän. Kattavilla vakuuksilla minimoidaan luottoriskin kasvun aiheuttamat negatiiviset vaikutukset. Vakuuksissa on suosittava läpi talouden syklien arvonsa pitäviä vakuuksia, koska makrotalouden skenaariot huomioidaan myös vakuuksien arvossa. Koska luottoriskin kasvua mitataan sisäisen hinnan muutoksilla nousevat kovenantit korostuneeseen asemaan. Kovenanttien avulla voidaan vaikuttaa sisäisen hinnan muutokseen luottokelpoisuuden muuttuessa ja luottoriskin kasvaessa.

Erityisesti tutkielman empiirisen osuuden havaintona voidaan todeta, että yksittäisenä tekijänä luottokelpoisuuden arvioimisessa korostuu kassavirta-analyysi ja yrityksen kyky pysyä tehdyissä maksusuunnitelmissa myös talouden heitellessä. Koska luottotappio on kyseisen instrumentin kassavajeiden nykyarvo, tulee erityiseen asemaan luottokelpoisuuden arvioinnissa nostaa asiakkaan kyvykkyys sitoutua alkuperäiseen suunnitelmaan. Tulevaisuuden kassavirtoja pitää painottaa historiatieta enemmän, koska muutokset maksuohjelmiin aiheuttavat merkittävää kasvua luottotappiovarauksissa. Yhtenevästi Suvaksen (2007) tutkimuksen mukaan odotettavissa olevien luottotappioiden määrän noustessa maksuongelmista johtuen, voidaan erittäin tärkeänä kriteerinä luottokelpoisuuden arvioinnissa pitää aiempaa maksukäyttäytymistä. Suvaksen (2007) mukaan aiemmat maksuviiveet johtavat yleensä uusiin.

Tämän tutkimuksen tulokset korostavat myös kokonaisuuksien hahmottamista osana luottokelpoisuuden arviointia. Luottokelpoisuuden arviointi tulee aina tehdä myös huomioiden pankin nykyinen luottosalkku ja vastaavien hankkeiden historia. IFRS 9 -standardin mukaisesti luottoriskin katsotaan kasvaneen, mikäli vastaavalle luotolle vaaditaan tällä vahvempia vakuuksia tai kovenantteja. Kokonaisuutena luottotappiovarauksia voidaan tehdä myös kollektiivisesti, mikäli tiettyyn velallisryhmään kohdistuu kasvanut luottoriski. (Edwards 2016, 12) IFRS 9 -standardin

mukaisesti luottotappiovaraukset muuttuvat makrotalouden ennusteiden mukaisesti, joten luottokelpoisuuden arvioinnissa tulee huomioida myös makroekonomiset ennusteet.

Teoreettisena antinaan tämä tutkielma tuo odotettavissa olevien luottotappioiden laskennan osaksi luottokelpoisuuden arviointia. Tutkielman tulokset koskettavat yhteiskunnallisesti hyvin merkittävää toimialaa ja ovat ydinhavaintoinaan laajennettava myös muihin luottokelpoisuutta arvioiviin tahoihin, jotka raportoivat toiminnastaan IFRS-standardien mukaisesti. Tärkeimpänä ylätasoina havaintonaan tämä tutkimus osoittaa, että luottokelpoisuuden arvioimisessa tulisi huomioida uusi IFRS 9 -standardi ja luottokelpoisuuden arviointiprosesseja tulee muokata vastaamaan IFRS 9 -standardin keskeisimpiä elementtejä.

Tutkielman tulosten avulla pankit voivat paremmin johtaa odotettavissa olevia luottotappioitaan ja näin tilinpäätöksestä saatavan informaation voidaan ajatella olevan laadukkaampaa. Tutkielman tulosten avulla pankit voivat johtaa paremmin luottotappiovarauksiaan ja sitä kautta parantaa luottoriskiensä hallintaa ja saada liiketoiminnallista hyötyä prosessien kehittämisestä. Parempi luottoriskien hallinta palvelee pankin sidosryhmiä ja yhteiskuntaa ja on yleisen edun mukaista. Taulukossa 4 esitetään vielä koontina tutkielman keskeisimmät tulokset.

Taulukko 4 Tutkielman keskeisimmät tulokset

Tavoite	Tulos
Empiirinen tavoite: Muodostaa prosessikuvaus odotettavissa olevien luottotappioiden huomioimisesta osana luottokelpoisuuden arviointia.	Käytännön kontribuutio osoittaa odotettavissa olevien luottotappioiden johtamisen olevan mahdollista jatkuvan luottokelpoisuuden arvioinnin avulla.
Teoreettinen tavoite: Täydentää vanhaa akateemista keskustelua luottokelpoisuuden arvioimisesta ajankohtaisilla IFRS 9 -standardin tuomilla muutoksilla.	Keskeisimpänä havaintonaan tämä tutkimus osoittaa, että luottokelpoisuuden arvioimisessa tulisi huomioida uusi IFRS 9 -standardi. Ottamalla huomioon standardin yksityiskohdat pankin on

	<p>mahdollista johtaa luottotappiovarauksiaan ja sitä kautta parantaa luottoriskiensa hallintaa ja saada liiketoiminnallista hyötyä prosessien kehittämisestä. Keskeisimmät osahavainnot prosessista ovat;</p> <p>Pankkisivonaisuus:</p> <p>Luottokelpoisuuden arviointi ja sen yksityiskohdat tulisi tehdä aina pankkikohtaisesti, eikä yleispäteviä malleja voida esittää, johtuen mahdollisista erilaisista malleista odotettavissa olevien luottotappioiden laskennassa. Luottokelpoisuuden arvioinnissa tulee myös huomioida pankin nykyinen portfolio ja strategia.</p> <p>Luottoriskin kasvu: IFRS 9 -standardin johdosta luottokelpoisuuden arvioinnissa korostuu aiempaa enemmän tulevaisuuden muutoksien arviointi historiallisen datan yli.</p> <p>Asiakkuuksien johtaminen: IFRS 9 -standardin mukanaan tuoman jatkuvan luottoriskin kasvun arvioinnin ja seuraamisen johdosta luottokelpoisuuden arviointi tulee nähdä jatkuvana toimena osana asiakkuuksien johtamista. Kokonaisuutena asiakkuuksien johtaminen on olennainen osa luottokelpoisuuden arviointia ja elinehto pankille.</p>
--	--

Lähteet

- Afonso, G. – Santos, J. A. & Traina, J. (2014). Do 'too-big-to-fail' banks take on more risk? *Economic Policy Review*,
- Aivio, S. (2020) IFRS 9 Rahoitusinstrumentit -standardi: Odotettavissa olevat luototappiot pankkien tilinpäätöksissä. Pro Gradu tutkimus, Turun Kauppakorkeakoulu.
- Alexander, K., Dhumale, R., & Eatwell, J. (2005). Global governance of financial systems: the international regulation of systemic risk. *Oxford University Press*
- Altman, E. I. (1968). Financial ratios, discriminant analysis and the prediction of corporate bankruptcy. *The journal of finance*, 23(4), 589-609.
- Arnold, P (2009) Global financial crisis: The challenge to accounting research Lubar School of Business, University of Wisconsin-Milwaukee, Milwaukee, USA
- Avery, R.B. – Bostic, R.W. & Samolyk, K.A., (1998) The role of personal wealth in small business finance. *Journal of Banking & Finance* 22(6-8), 1019–1061.
- Baldwin, R. & Cave, M. (1999) Understanding Regulation. Theory, Strategy, and Practice. Great Britain: Oxford University Press.
- Barclays (2017): “European banks: IFRS9 – bigger than Basel IV”, 9 January.
- Barriball, K. L., & While, A. (1994). Collecting data using a semi-structured interview: a discussion paper. *Journal of Advanced Nursing-Institutional Subscription*, 19(2), 328-335.
- Barth, J. R. – Caprio Jr, G. & Levine, R. (2004). Bank regulation and supervision: what works best? *Journal of Financial intermediation*, 13(2), 205–248.
- Baselin komitea (2001) The Internal Ratings-Based Approach. Bank for International Settlements publications, May 2001. <<https://www.bis.org/publ/bcbsca05.pdf>>, haettu 22.02.2022
- Beatty, A. & Liao, S. (2011) Do Delays in Expected Loss Recognition Affect Banks' Willingness to Lend? *Journal of accounting & economics*. Vol 52(1),1–20.
- Beatty, A., & Liao, S. (2014). Financial accounting in the banking industry: A review of the empirical literature. *Journal of Accounting and Economics*, 58(2-3), 339–383.
- Beatty, A. & Liao, S. (2021) What Do Analysts' Provision Forecasts Tell Us About Expected Credit Loss Recognition? *The Accounting review* Vol 96 (1), 1–21.
- Beerbaum, D., & Ahmad, S. (2015). Credit risk according to IFRS 9: Significant increase in credit risk and implications for financial institutions. *Sammar, Credit Risk According to IFRS, 9*.

- Beerbaum, D., & Piechocki, M. (2016). IFRS 9 and IFRS 7 Disclosure Requirements—An Analysis of the IASB Taxonomy. *Maciej, IFRS, 9*.
- Berge, T.O. & Boye, K.G., (2007) An analysis of bank's problem loans. *Norges Bank Economic Bulletin* 78, 65–76.
- Berger, A. & DeYoung, R. (1997) Problem loans and cost efficiency in commercial banks. *Journal of Banking and Finance* 21(6), 849–870.
- Berger, A. N. & G. F. Udell (2003). Small business and debt finance. In Z. J. Acs, & D. B. Audretsch (Eds.), *Handbook of Entrepreneurship Research, Boston: Kluwer Academic Publishers: 299–328*.
- Berger, A. N., & Udell, G. F. (2006). A more complete conceptual framework for SME finance. *Journal of Banking & Finance*, 30(11), 2945-2966.
- Bessis, J. & O'Kelly, B. 2015. Risk Management in Banking. *New York: Wiley Finance, 4th edition*.
- Borio, C., & Lowe, P. (2001). To provision or not to provision. *BIS Quarterly Review*, 9(3), 36-48
- Bruns, V. (2004) Who receives bank loan? A study of lending officers' assessments of loans to growing small and medium-sized enterprises. *JIBS Dissertation Series* No. 021. Jönköping: Pajaret AB.
- Bruns & Fletcher (2008) Banks' risk assessment of Swedish SMEs. *Venture Capital: An International Journal of Entrepreneurial Finance*, 10(2), 171–194.
- Bushman, R., & Landsman, W. (2010). The pros and cons of regulating corporate reporting: A critical review of the arguments. *Accounting and Business Research*, 40(3), 259–273.
- Bushman, R. & Williams, C. (2015) Delayed Expected Loss Recognition and the Risk Profile of Banks. *Journal of accounting research*, 53(3), 511–553.
- Bushman, R. (2016). Transparency, accounting discretion and bank stability. *Economic Policy Review*, 22(1).
- Bofondi, M. & Ropele, T. (2011). Macroeconomic determinant for bad loans: evidence from Italian banks. *Bank of Italy*, March 2011, Occasional thesis No. 89.
- Caplinska, A., & Tvaronavičienė, M. (2020). Creditworthiness place in Credit Theory and methods of its evaluation. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 7(3), 2542.
- Cebenoyan, A. – Sinan, P. & Strahan, E. (2004) Risk Management, Capital Structure and Lending at Banks. *Journal of banking & finance* 28.1, 19–43.
- Chae, S., Sarama, R., Vojtech, C. M., & Wang, J. (2018). The impact of the current expected credit loss standard (CECL) on the timing and comparability of reserves.
- Chaibi, H. and Ftiti, Z. (2015). Credit risk determinants: Evidence from a cross-country study. *Research in International Business and Finance*, 33(1), 1–16.

- Chawla, G., Forest, L. R., & Aguais, S. D. (2016). Some options for evaluating significant deterioration under IFRS 9. *The Journal of Risk Model Validation*, 10(3), 69-89.
- Chapman, C. - Cooper, D. & Miller, P. (2009) Linking accounting, institutions and organizations Accounting, organizations, and institutions: Essays in honour of Anthony Hopwood, *Oxford University Press*, Oxford. 1–29
- Cherian, J., & Farouq, S. (2013). Does effective leadership style drive financial performance of banks? Analysis in the context of UAE banking sector. *International Journal of Economics and Finance*, 5(7), 105–114.
- Cifter, A.– Yilmazer, S.– Cifter, E. (2009) Analysis of sectoral credit default cycle dependency with wavelet networks: evidence from Turkey. *Economic Modelling* 26, 1382–1388.
- Cohen, B. H., & Edwards, G. (2017). The new era of expected credit loss provisioning. *BIS Quarterly Review*, March.
- Constantinescu, L. A. (2016). Customer relationship management during the XXI century in european cooperative banks. *Review of General Management* 23(1), 88–98.
- Danielson, J. – Embrechts, P. – Goodhart, C.– Keating, C.– Muennich, F.– Renault, O. & Shin, H. S. (2001) “An Academic Response to Basel II.” *London School of Economics*, Financial Markets Group, Special Paper No. 130.
- Davis, E. P., Liadze, I., & Piggott, R. (2019). Assessing the macroeconomic impact of alternative macroprudential policies. *Economic Modelling*, 80, 407–428.
- Daske, H., & Gebhardt, G. (2006) International financial reporting standards and experts’ perceptions of disclosure quality. *Abacus*, 42(3-4), 461–498.
- de Larosière, J. (2009) The High-Level Group on Financial Supervision in the EU - raportti. Euroopan komission WWW -sivu.
<http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/de_larosiere_report_en.pdf>
haettu 28.11.2021
- Deloitte (2021) IAS 39 – Financial Instruments: Recognition and Measurement
<<https://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias39>> haettu 6.01.2022
- Dimitrios, A., Helen, L., & Mike, T. (2016). Determinants of non-performing loans: Evidence from Euro-area countries. *Finance research letters*, 18, 116–119.
- Dinç, I. S. (2000) Bank Reputation, Bank Commitment, and the Effects of Competition in Credit Markets. *The Review of Financial Studies*, 13(3)781— 812.
- Ding, L. – Nakamura L. (2021) “‘Don’t Know What You Got till It’s Gone’: The Community Reinvestment Act in a Changing Financial Landscape.” *The Journal of real estate research* 43.1 (2021): 1–27.

- Dorogovs, P. – Solovjova, I., & Romanovs, A. (2013). New tendencies of management and control of operational risk in financial institutions. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 99, 911–918.
- Dowd, K. (2009). Moral hazard and the financial crisis. *Cato J.*, 29, 141.
- Duru, A. – Hasan, I. – Song, L. & Zhao, Y. (2020). Bank accounting regulations, enforcement mechanisms, and financial statement informativeness: cross-country evidence. *Accounting and Business Research*, 50(3), 269–304.
- Dvořák, M., & Vašek, L. (2015). Are IFRS Really Global Standards of Financial Reporting? Analysis of Worldwide Jurisdiction Profiles. *Procedia Economics and Finance*, 25, 156–165.
- Edwards, G. A. (2016). Supervisors' key roles as banks implement expected credit loss provisioning. *SEACEN Financial Stability Journal*, 7(1), 1–25.
- Edwards, G. A. (2014). The upcoming new era of expected loss provisioning. *SEACEN Financial Stability Journal*, 2, 13–24.
- EKP (2021) EU:n pankkilainsäädäntö
<<https://www.bankingsupervision.europa.eu/legalframework/regulatory/html/index.fi.html>> haettu 15.12.2021
- Engelmann, B. (2021). Calculating lifetime expected loss for IFRS 9: which formula is measuring what?. *The Journal of Risk Finance*.
- Engelmann, B. – Pham, H. (2020) Measuring the Performance of Bank Loans Under Basel II/III and IFRS 9/CECL.” *Risks (Basel)* 8.3, 1–21.
- Enria, A. (2020) IFRS 9 ja koronaviruspandemia (COVID-19)
https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/letterstobanks/shared/pdf/2020/ssm.2020_letter_IFRS_9_in_the_context_of_the_coronavirus_COVID-19_pandemic~4cab8e5650.fi.pdf haettu 13.02.2022
- Euroopan Keskuspankki, 2016. Mitä ovat järjestämättömät saamiset?
<<https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/ssmexplained/html/npl.fi.html>>
haettu 15.10.2021
- Euroopan Komissio (2021) G20. <https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/international-cooperation/international-organisations/g20_fi>
haettu 8.01.2022
- Fang, X. – Li, Y. – Xin, B. & Zhang, W. (2016). Financial statement comparability and debt contracting: Evidence from the syndicated loan market. *Accounting Horizons*, 30(2), 277–303.

- Finanssiala Ry (2021) Pankkivuosi 2020 <<https://www.finanssiala.fi/wp-content/uploads/2021/06/FA-julkaisu-Pankkivuosi-2020.pdf>> haettu 10.9.2021
- Finanssivalvonta (2018) Luottoriskien hallinta ja luottokelpoisuuden arviointi rahoitussektorin valvottavissa
<https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/saantely/maarayskokoelma/2018/04_2018/2018_04.m3.pdf> haettu 25.10.2021
- Finanssivalvonta (2020) Finanssi valvonnan toimintakertomus 2020 <Finanssimarkkinoiden tila - www.finanssivalvonta.fi > haettu 07.09.2021
- Finanssivalvonta (2021) Luotto- ja takauskanta, erääntyneet ja järjestämättömät saamiset <<https://www.finanssivalvonta.fi/tilastot/pankki/luotto--ja-takauskanta-eraantyneet-ja-jarjestamattomat-saamiset/> > haettu 31.10.2021
- Finanssivalvonta (2021) Valvontaluettelo
<<https://www.finanssivalvonta.fi/rekisterit/valvottavaluettelo/> > haettu 10.09.2021
- Gaffney, E., & McCann, F. (2019). The cyclical in SICR: mortgage modelling under IFRS 9.
- García, F., Giménez, V., & Guijarro, F. (2013). Credit risk management: A multicriteria approach to assess creditworthiness. *Mathematical and computer modelling*, 57(7-8), 2009–2015.
- Gavalas & Syriopoulos (2015) An integrated credit rating and loan quality model: application to bank shipping finance, *Maritime Policy & Management*, 42(6), 533–554.
- Gayathry, S. (2016). Customer relationship management model for banks. *Journal of Internet Banking and Commerce* 21(S5), 1-12.
- George, A. (1991) “Qualitative Analysis: Evaluating a Borrower's Management and Business Risk.” *The Journal of Commercial Bank Lending*, vol. 73,6–16.
- Giner, B. & Mora, A. (2019) Bank loan loss accounting and its contracting effects: the new expected loss models, *Accounting and Business Research*, 49:6, 726–752
- Ghosh, A. (2015) Banking-industry specific and regional economic determinants of non-performing loans: Evidence from US states. *Journal of financial stability*, 20, 93–104.
- Golin, J., & Delhaise, P. (2013). The bank credit analysis handbook: a guide for analysts, bankers and investors. *John Wiley & Sons*.
- Gomaa, M. – Kanagaretnam, K. – Mestelman, S. – Shehata, M. (2019). Testing the efficacy of replacing the incurred credit loss model with the expected credit loss model. *European Accounting Review*, 28(2), 309–334.
- Gubareva, M. (2021), "How to estimate expected credit losses – ECL – for provisioning under IFRS 9", *Journal of Risk Finance*, 22 (2), 169–190

- Haaramo, V. & Peill, e. & Palmuaro, S. (2021) *IFRS-raportointi*. Helsinki: WSOYpro, 2005 haettu 03.09.2021
- Halme, L. (1999). Pankkisääntely ja valvonta: oikeuspoliittinen tutkimus säästöpankkien riskinotosta. Helsinki: Bank of Finland.
- Hasan, M. & Taylor, G. (2020). Financial statement comparability and bank risk-taking. *Journal of Contemporary Accounting & Economics*, 16(3).
- Hashim, N. – Weijia, L. – & O’Hanlon, J. (2019) Reflections on the Development of the FASB’s and IASB’s Expected-Loss Methods of Accounting for Credit Losses. *Accounting and business research*, 49(6), 682–725.
- Harris, T. S., Khan, U., & Nissim, D. (2018). The expected rate of credit losses on Banks' Loan Portfolios. *The Accounting Review*, 93(5), 245–271.
- Healy, P. & Palepu, K. (2001). Information asymmetry, corporate disclosure, and the capital markets: A review of the empirical disclosure literature. *Journal of accounting and economics*, 31(1–3), 405–440.
- Helenius (2015) Rahoitusmarkkinoiden ja erityisesti pankkien sääntely ja valvonta <https://blogs.helsinki.fi/ta2-kurssi/files/2016/09/J_Helenius.pdf> haettu 1.4.2022
- Himick, D. & Brivot, M. (2018) Carriers of ideas in accounting standard-setting and financialization: The role of epistemic communities. *Accounting, Organizations and Society*, 66, 29–44
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2000) Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hoogervorst, H. (2015). Preparing for the expected: Implementing IFRS 9. <<https://www.ifrs.org/-/media/feature/news/speeches/2015/hanshoogervorst-icaew-sept-2015.pdf>> Haettu 24.08.2021
- IFRS®-standardit: 1.1.2021 tai sen jälkeen alkavilla tilikausilla noudatettavat vaatimukset; ei sisällä myöhemmin voimaan tulevia muutoksia; IFRS®-standardit, mukaan lukien IAS-standardit, IFRIC-tulkinnat ja SIC-tulkinnat sekä Taloudellisen raportoinnin käsitteellinen viitekehys. Helsinki: *ST-Akatemia Oy*.
- Jackson, P. (1999) Capital requirements and bank behaviour: the impact of the Basle accord. Basle Committee on Banking Supervision.
- Jokivuolle, E. & Launiainen, P. (2003) Pankkien vakavaraisuuden sääntely ja valvonta uudistuu. *Euro & Talous* 1/2003.
- Kasanen, E. – Lukka, K., & Siitonen, A. (1993). The constructive approach in management accounting research. *Journal of management accounting research*, 5(1), 243–264.

- Keeton, W. & Morris, C. (1987). Why do banks' loan losses differ. *Economic review*, 72(5), 3–21.
- Khiari, W. & Nachnouchi J. (2018) "Banks' Systemic Risk in the Tunisian Context: Measures and Determinants." *Research in international business and finance* 45 (2018): 620–631.
- Khomenko, I., Sadchykova, I., & Krasnianska, Y. (2019). Current approaches to the analysis of the borrowers' creditworthiness: Ukrainian and World experience. *Economics. Ecology. Socium*, 3(1), 48–55.
- Kontkanen (2015) Pankkitoiminnan käsikirja. FINVA. Vantaa Hansaprint Oy.
- Koskinen, I. – Alasuutari, P. & Peltonen, T. (2005) Laadulliset menetelmät kauppatieteissä. *Tampere: Vastapaino*
- Kund, A. G., & Rugilo, D. (2018). Does IFRS 9 Increase Financial Stability?
- Krüger, S., Rösch, D., & Scheule, H. (2018). The impact of loan loss provisioning on bank capital requirements. *Journal of Financial Stability*, 36, 114–129.
- Lazzini, S.– Occhipinti, Z. – Parenti, A., & Verona, R. (2021). Disentangling economic crisis effects from environmental regulation effects: Implications for sustainable development. *Business Strategy and the Environment*.
- Laketa, M., Sanader, D., Laketa, L., & Misic, Z. (2015). Customer relationship management: concept and importance for banking sector. *UTMS Journal of Economics*, 6(2), 241–254.
- Leppiniemi, J. & Leppiniemi, R. (2006) Tilinpäätöksen tulkinta. 4. uudistettu painos. WSOYpro, 15–17.
- Llewellyn, D. T. (1999). The economic rationale for financial regulation.
- Lipshitz, R., & Shulimovitz, N. (2007). Intuition and emotion in bank loan officers' credit decisions. *Journal of Cognitive Engineering and Decision Making*, 1(2), 212–233.
- Loterman, G., Brown, I., Martens, D., Mues, C., & Baesens, B. (2012). Benchmarking regression algorithms for loss given default modeling. *International Journal of Forecasting*, 28(1), 161–170.
- Louzis, D. – Vouldis, A. & Metaxas, V. (2012). Macroeconomic and bank-specific determinants of non-performing loans in Greece: A comparative study of mortgage, business and consumer loan portfolios. *Journal of Banking & Finance*, 36(4), 1012–1027.
- Lukka (1991). Laskentatoimien tutkimuksen epistemologiset perusteet. Liiketaloudellinen aikakauskirja 40:2, 161–186
- Luottolaitoslaki 9–12§
- Messai, A. S., & Jouini, F. (2013). Micro and macro determinants of non-performing loans. *International journal of economics and financial issues*, 3(4), 852–860.

- Misankova, M., Spuchlaková, E. & Frajtová-Michalíková K. 2015. Determination of Default Probability by Loss Given Default. *Procedia Economics and Finance* 26, 411–417.
- Neilimo, K. & Näsi J. 1980 Nomoteettinen tutkimusote ja suomalaisenyrityksen taloustiede. Tutkimuspositivismin soveltamisesta. *Yrityksen taloustieteen ja yksityisoikeuden julkaisuja*. Series A-2:2. Tampereen yliopisto
- Novotny-Farkas, Z. (2015). The significance of IFRS 9 for financial stability and supervisory rules. European Parliament, Directorate General for Internal Policies Policy Department A: Economic and Scientific Policy, Brussels, European Union.
- Novotny-Farkas, Z. (2016). The interaction of the IFRS 9 expected loss approach with supervisory rules and implications for financial stability. *Accounting in Europe*, 13(2), 197–227.
- Ormazabal, G.– López-Espinosa, G. & Sakasai, Y. (2020). Switching From Incurred to Expected Loan Loss Provisioning: Early Evidence.
- Parker, C– Scott, C. – Lacey, N. & Braithwaite, J. (2004) *Regulating Law*. New York: *Oxford University Press*.
- Proenca, J. F., & de Castro, L. M. (2004). Business relationships dynamics and (in) stability: A comparative case study in corporate banking. *Journal of Customer Behaviour*, 3(3), 235–256.
- Pucci, R., & Skærbæk, P. (2020). The co-performance of financial economics in accounting standard-setting: A study of the translation of the expected credit loss model in IFRS 9. *Accounting, Organizations and Society*, 81, 101076.
- Quagliariello, M. (2007). Banks' riskiness over the business cycle: a panel analysis on Italian intermediaries. *Applied Financial Economics*, 17(2), 119-138.
- Raghavan, R. (2003). Risk management in banks. *CHARTERED ACCOUNTANT-NEW DELHI*. 51(8), 841–851.
- Rinaldi, L., Sanchis-Arellano, A., 2006. Household Debt Sustainability: What Explains Household Non-performing Loans? An Empirical Analysis.
- Räty, P., & Virkkunen, V. (2004). Kansainvälinen tilinpäätöskäytäntö: IFRS-raportointi. WSOY.
- Saba, I., Kouser, R., & Azeem, M. (2012). Determinants of non-performing loans: Case of US banking sector. *The Romanian Economic Journal*, 44(6), 125–136.
- Salas, V. & Saurina, J. (2002). Credit Risk in Two Institutional Regimes: Spanish Commercial and Savings Banks. *Journal of Financial Services Research*, 22 (3), 203-224.
- Salmi, S., & Järvenpää, M. (2000). Laskentatoimen case-tutkimus ja nomoteettinen tutkimusajattelu sulassa sovussa. *Liiketaloudellinen aikakauskirja*, 2.
- Schuermann, T. (2004). What do we know about loss given default?.

- Schotten, P. C., & Morais, D. C. (2019). A group decision model for credit granting in the financial market. *Financial Innovation*, 5(1), 1–19.
- Seitz, B., Dinh, T., & Rathgeber, A. (2018). Understanding loan loss reserves under IFRS 9: A simulation-based approach. *Advances in Quantitative Analysis of Finance and Accounting*, (16), 311–357.
- Serrano, A. (2018). Financial stability consequences of the expected credit loss model in IFRS 9. *Financial Stability Review*. Issue 34, 77–95.
- Siddiqi, Naeem. 2017. *Intelligent Credit Scoring: Building and Implementing Better Credit Risk Scorecards*. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc.
- Sigrist, F., and W. A. Stahel. 2011. Using the censored gamma distribution for modeling fractional response variables with an application to loss given default. *ASTIN Bulletin* 41: 673–710
- Sinkey, J. (1992). *Commercial Bank Financial Management - In the Financial Services Industry*. New York, MacMillan Publishing Company.
- Sinkey, J. & Greewalt M. (1991). Loan-Loss Experience and Risk- Taking Behavior at Large Commercial Banks. *Journal of Financial Services Research*, 5, 43–59.
- Singh, J.P. (2017) Hedge Accounting Under IFRS 9: an analysis of reforms. *Audit Financiar*, Vol. XV (1), 103–133.
- Skoglund, J. (2017). Credit risk term-structures for lifetime impairment forecasting: A practical guide. *Journal of Risk Management in Financial Institutions*, 10(2), 177–195.
- Skoglund, J., & Chen, W. (2017). Forecast of forecast: An analytical approach to stressed impairment forecasting. *Journal of Risk Management in Financial Institutions*, 10(3), 238–256.
- Sultanoğlu, B. (2018). Expected credit loss model by IFRS 9 and its possible early impacts on European and Turkish banking sector. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(3), 476–506.
- Sundvik, P, Pyykkönen, R-L., Lähdemäki J. (2016) IFRS 9 - Rahoitusinstrumentit. Uusia vaatimuksia ja uusia mahdollisuuksia. KPMG IFRSview, 05/2016, 8-15.
<<https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/pdf/2016/05/IFRS-View-2016-Secured.pdf>> haettu 28.12.2021
- Suomen Pankki (2021) Suomessa Toimivien luottolaitosten markkinaosuudet
<https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/rahalaitosten-tase-lainat-ja-talletukset-ja-korot/taulukot/rati-taulukot-fi/markkinaosuudet_luottolaitokset_fi/> haettu 9.01.2022

- Suvas, A. (2007) Rating Alfa luokitusominaisuuksien parantaminen. (in Finnish) [The improvement of the rating characters of Rating Alfa], Majakka – Tutkimuksia luottoalalta. Suomen Asiakastieto Oy: Helsinki.
- Suomen Pankki (2021) Suomessa toimivien luottolaitosten markkinaosuudet <
https://www.suomenpankki.fi/fi/Tilastot/rahalaitosten-tase-lainat-ja-talletukset-ja-korot/taulukot/rati-taulukot-fi/markkinaosuudet_luottolaitokset_fi/> haettu 31.9.2022
- Tala, J. (1999) Oikeussääntelyn määrä ja vaihtoehdot. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Tadesse, S. (2006). The economic value of regulated disclosure: Evidence from the banking sector. *Journal of accounting and Public Policy*, 25(1), 32–70.
- Tarullo, D. (2008) Banking on Basel. The Future of International Financial Regulation. Washington, DC: Peterson Institute for International Economics.
- Tsakalotos, e. (1991) “Structural Change and Macroeconomic Policy: The Case of Greece (1981-85).” *International review of applied economics* 5.3, 253–276
- Valtiovarainministeriö (2021) Pankkien vakavaraisuus ja maksuvalmiussääntely <
<https://vm.fi/pankkien-vakavaraisuus-ja-maksuvalmiussaantely> > haettu 15.12.2021
- Wheeler, P. (2021) “Unrecognized Expected Credit Losses and Bank Share Prices.” *Journal of accounting research*. 59(3), 805–866.
- Wilson, N. – Summers, B. – Hope, R. (2009) Using payment behaviour data for credit risk modelling. *International Journal of the Economic of Business*, 7(3), 333–346.
- Wilson, F. (2015) Making loan decisions in banks: straight from the gut? *Journal of Business Ethics*
- Wright, M. – Robbie, K. & Ennew, C. (1997) Venture capitalists and serial entrepreneurs. *Journal of Business Venturing*, 12(3), 227–249.
- Xu, X. (2016) Estimating lifetime expected credit losses under IFRS 9.
- Yurdakul, F. (2014). Macroeconomic modelling of credit risk for banks. *Procedia-Social and behavioral sciences*, 109, 784–793.

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

1. Voitko kertoa omin sanoin ECL-laskennan keskeisimmistä komponenteista?
2. Onko muuttunut IFRS 9 -standardi mielestäsi vaikuttanut pankkien yritysluotonantoon ja asiakasliiketoimintaan?
3. Koetko, että ECL-johtamisessa onnistutaan pankkitasolla?
4. Miksi mielestäsi luottotappioita syntyy?
5. Mitä konkreettisesti tarkoittaa päivittäinen asiakkuuksien hoito ja asiakkuuksien johtaminen luottoriskien hallinnan näkökulmasta?
6. Mikä on mielestäsi avaintekijä onnistuneelle luottopäätökselle ja luottokelpoisuuden arvioinnille?
7. Mihin asioihin yritysten luottokelpoisuutta arvioitaessa tulisi kiinnittää nykyistä enemmän huomiota?
8. Onko olemassa joku kohta luottopäätösprosessia, jossa erityisesti epäonnistutaan?
9. Mitä muutoksia luotonannossa tulisi tehdä lähitulevaisuudessa, jotta voisimme johtaa ECL paremmin?
10. Onko sinulla jotain muita ajatuksia, mielipiteitä tai ongelmakohtia liittyen yritysluotonantoon ja odotettavissa oleviin luottotappioihin?